

Javno jih bo treba razgaljati

Če hočemo stabilizacijo izvesti, potem bo treba trdo brzdati vse, ki bi z zvišanjem cen že jutri hoteli zapraviti devalvacijske učinke. Znano je namreč, da pozitivni vplivi devalvacije prenehajo v tistem trenutku, ko povečane cene presežejo stopnjo, za katero je bila devalvirana nacionalna valuta. Ne bi bilo dovolj, če bi inšpekcije in zavodi za cene poostreno preprečevali zviševanje cen in pravno preganjali kršilce. Če hočemo, da bo bojna linija dovolj močna, potem bo treba tudi javno razgaljati vse diverzije zoper stabilizacijo. Javnega pritiska in obsodbe pa naj bodo deležni tudi tisti, ki bodo neupravičeno in špekulantsko zviševali osebne dohodke z utemeljitvijo, da se bo itak vse podražilo; ali pa z načrti, da bodo z izsiljenimi višjimi cenami lahko pokrili večje osebne dohodke. Takšne igre bi bile prenevarne, da bi jih smeli dopustiti.

Komunist—5. II. 1971

Čemu ne dosmrtni mandat?

V podjetju Papirkonfekcija v Krškem so v statutu zapisali, da traja mandat direktorja 8 let. Mar ne bi lahko zapisali in uzakonili, da traja direktorjev mandat do njegove smrti ali pa, da se mu podeli to mesto v trajno last?

Marsikje bi si s takim določilom (ne le pri Papirkonfekciji) prihranili stroške za razpis mesta direktorja.

Dnevnik—5. II. 1971

Predsednik, delajte kar vi . . .

Na enem zadnjih sestankov v Gospodarski zbornici Hrvatske je poročal eden od soudeležencev razprave, da je predsednik neke občine ostal brez besed in argumentov. Poskušal je namreč pregovoriti nekaj domačih delavcev, ki sedaj delajo v tujini, da prevzamejo delovna mesta v njegovi občini. Razumljivo je, da so ga vprašali, koliko bi na teh mestih zaslužili. Ko jim je povedal, da bi to bilo 700 ali 800 dinarjev mesečno, so mu odgovorili: »Tovariš predsednik, potem boste morali za ta denar delati kar vi, mi se vrnemo v tujino na delo in na boljši zaslužek.

Vjesnik, 30. I. 71

Komaj za kavico . . .

Se en primer na temo splošnega tekmovanja, kako prehiteti nedavni odlok o zamrzovanju osebnih dohodkov . . .

Beograjsko podjetje »Projektnižiniring« je pravočasno razdelilo svojim delavcem po celih 400 odstotkov od njihovih poprečnih prejemkov.

Ker so poprečni prejemki v »Projektnižiniringu« v tem času znašali 474.700 starih dinarjev, so ti genialni ljudje prejeli na roko nekaj okoli dva milijona starih dinarjev.

Komaj za kavico . . .

Večernje novosti, 3. II. 71

Kaj vse smo lani uvozili

Na seznamu uvoženega blaga je na prvem mestu pločevina. Vrednost uvožene pločevine se je povečala od 879 milijonov din na 1263 milijonov din. Na drugem mestu je uvoz kemikalij, ki se je povečal od 760 milijonov na 992 milijonov, na tretjem mestu pa osebni avtomobili, katerih vrednost se je povečala od 720 milijonov na 897 milijonov din. Vrednost uvoženega bakra se je podvojila in je dosegla 858 milijonov din, surove nafte pa smo uvozili za 758 milijonov din (leto prej za 570 milijonov din). Na vrhu lestvice uvoženega blaga so po vrednosti še kava (438 milijonov din), volna (429 milijonov din), bombaž (534 milijonov din), plastične mase (434 milijonov din), papir in lepenka (575 milijonov din), aluminij (490 milijonov din), stroji za gradbeništvo in rudarstvo (602 milijona din), električni stroji (440 milijonov din) in razni instrumenti (523 milijonov din).

V primerjavi z letom 1969 se je najbolj povečal uvoz kave, sintetičnega kavčuka, celuloze, koksa, živalskih in rastlinskih olj in masti, medicinskih in farmacevtskih izdelkov, papirja in kartona, prediva, jekla, valjane in vlečene žice, orodja ter dvigal in transporterjev.

Gospodarski vestnik—2. II. 1971

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 7

11. II. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišei ČGP »Delo« Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posredna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

S seje ZO ZRVS Jugoslavije

Troje pomembnih nalog

Zvezni odbor Zveze rezervnih vojaških starešin je konec januarja sprejel svoj letošnji delovni program. Obravnaval je tudi nekatera pereča družbeno-vprašanja, npr.: vloga družbenopolitičnih organizacij pri izpolnitvi politične in gospodarske ureditve pri nas; financiranje družbenopolitičnih organizacij in nadaljnji ukrepi za ureditev življenjskih razmer vojaških upokojencev. To so tri poglobitve naloge zveze, kakor je bilo poudarjeno že z razpravo na drugi seji zveznega odbora ZRVS.

Zvezni odbor ZRVS se je na svoji drugi seji odločil, da bi pri izpolnjevanju naše politične in gospodarske ureditve morala dobiti večji poudarek vloga družbenopolitičnih organizacij, zlasti še tistih, ki je njihovo delovno območje vsa Jugoslavija.

Zato so menili, da bi v prihodnje morale neposredno sodelovati vse družbenopolitične organizacije pri urejanju bistvenih družbenih zadev; zato bi vsekakor morala biti udeležena tudi ZRVS, ki se je že uveljavila kot družbeni dejavnik, s kakršnim je treba računati vselej.

Prav zaradi tega je zvezni odbor predlagal, naj bi med nadaljnjim razpravljanjem o izpolnitvi naše gospodarske in politične ureditve po ustavi SFRJ in po ustavah socialističnih republik ter pokrajin, kakor tudi s statuti občin, opredelili tudi najpoglavnejše družbene naloge tako Zveze komunistov in Socialistične zveze, kakor tudi drugih družbenopolitičnih organizacij. Tako bi ne le sleherni izmed teh organizacij imela večjo odgovornost, marveč bi bile tudi jasneje opredeljene obveznosti med organizacijami, kar bi bil poglaviti pogoj, da bi organizacije sodelovale pri izpolnjevanju svojih temeljnih skupnih nalog.

Financiranje ZRVS — dolžnost družbe

Na seji so tudi določno spregovorili o financiranju dejavnosti družbenopolitičnih organizacij. Gre za ureditev pereče zadeve, zlasti še, ker so to doslej urejali bolj mimogrede, tako da financiranje ni urejeno zakonsko v nobeni družbenopolitični skupnosti; sprejemali so le postranske in večkrat pristranske odločitve.

Zato je zvezni odbor predlagal, naj bi tako v zveznem zakonu, zlasti pa še z republiškimi in pokrajinskimi zakoni čimprej opredelili način financi-

ranja družbenopolitičnih organizacij. Pri ureditvi financiranja naj ne odloča predvsem ime organizacije, marveč to, kakšen je njen določen delovni program oz. kakšen je njen dejanski prispevek družbi.

Ne le vojaški upokojenci . . .

Zvezni odbor ZRVS je izrekel priznanje svojemu predsedstvu in ker je sklenil, da razvije širšo dejavnost za zboljšanje položaja vojaških upokojencev, za kar je bil pobudnik republiški odbor ZRVS Slovenije. Očitno je pač, da gre za nalogo, ki je predvsem družbenopolitična. Zvezni odbor je poobla-

Problemi prekomorcev pred ustrezno komisijo v skupščini SRS

Na svoji zadnji seji minuli teden je komisija skupščine SR Slovenije za vprašanja borcev NOV obravnavala vprašanja borcev — prekomorcev, ki so vstopili v NOV po povratku iz Afrike, Grčije in Albanije, glede na njihov prispevek za NOB ter glede na zakonodajno-pravno ureditev njihovega položaja.

Skupščinska komisija je najprej proučila pisma odborov 2. in 4. prekomorske brigade, odbora tankistov—prekomorcev in odbora letalcev—prekomorcev. Prekomorci v njih navajajo pomembnost svoje udeležbe v bojih zunaj domovine ter v domovini in se zavzemajo za ustrezno dopolnitev invalidske in pokojninske zakonodaje. Borci 2. in 4. prekomorske brigade zahtevajo, naj bi delovno dobo v dvojnem številu (in v nekaterih primerih tudi status borca) priznali: vsem tistim Primorcem in Istranom, ki so se med drugo svetovno vojno priključili albanskim in grškim partizanom ali pa vstopili v rdečo armado; nadalje tudi tistim, ki so sodelovali v francoskem in italijanskem odporu, škem gibanju; vsem, ki so jih fašistične oblasti vtaknile v posebne kazenske bataljone; vsem tistim, ki so se vključili v zavezniško vojsko in hkrati izprijeli svojo privrženost jugoslovanskim

stil predsedstvo, naj vztraja pri teh prizadevanjih, tako da bi kar najhitreje uveljavili predpise o valorizaciji vojaških pokojnin, kakor tudi, naj bi se zavzelo na pristojnih mestih, da bi dobili že letos sistemsko ureditev.

Menili so, da bi predsedstvo moralo doseči takšno valorizacijo, ki bi ustrezala uskladitvi vojaških pokojnin s prejemki vojaškega osebja decembra 1970. Vsaka druga ureditev bi bila le zasilno krpanje in bi verjetno rodila neugodne politične posledice.

Pri prizadevanjih, da bi dosegli sistemsko ureditev, pa bi kazalo pripraviti vse, ki odločajo, da ne gre le za status vojaških upokojencev, marveč predvsem hkrati za status aktivnega vojaškega osebja; to pa je izredno pomembna družbena zadeva pri nas, zlasti če pomislimo, da se v vojaške šole vpisuje čedalje manj mladine.

I. T.

Posnetek z letošnje podelitve Prešernovih nagrad, o čemer objavljamo poročilo na 7. strani.

(Nadaljevanje na 3. strani)

DOGODKI TEDNA

■ Izvršni biro predsedstva ZK Jugoslavije je sklenil, da bo 23. februarja seja predsedstva, na kateri bodo obravnavali ustavne spremembe v razvoju političnega sistema. Uvodno besedo bo imel član izvršnega biroja predsedstva Edvard Kardelj.

■ Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal osebna sporočila generalnemu sekretarju KP SZ Leonidu Brežnjevju, predsedniku ZDA Richardu Nixonu, predsedniku Francije Georgeu Pompidouju in predsedniku britanske vlade Edwardu Heathu. V sporočilu so stališča in ocene vlade SFRJ o razvoju položaja na Blaznem vzhodu. O tem so prav tako obvestili generalnega sekretarja OZN U Tanta.

■ ZDA so obvestile SZ, Veliko Britanijo in Francijo o pripravljenosti, da bi se začeli preliminarne pogovori o jamstvih za kakršenkoli sporazum, za mirno rešitev krize na Blaznem vzhodu, ki bi ga sklenili med Izraelom in arabskimi državami.

■ V Moskvi so podpisali protokol o blagovni izmenjavi med Jugoslavijo in SZ v letu 1971 in parafirali dolgoročni sporazum o trgovinskem in gospodarskem sodelovanju med obema državama od 1971 do 1975. leta. Predvidevajo, da bo letošnja vrednost blaga dosegla približno 500 milijonov dolarjev v obeh smereh.

■ Ameriška vesoljca Edgar Mitchell in Allan Shepard sta srečno pristala na površini Meseca, astronaut Roosa pa ju je 40 ur čakal v matični ladji, da sta se povrnila z lunarnim modulom. Zdaj so vsi trije na poti proti Zemlji in bodo pristali v Tihem oceanu.

■ V stanovanju Draga Svaba, jugoslovanskega konzula v Trstu, je prišlo do nenadne eksplozije. Eksplozija je povzročila požar in razbila pohištvo, okna in vrata. Od konzulove družine ni bil nihče ranjen. Policija je uvedla preiskavo.

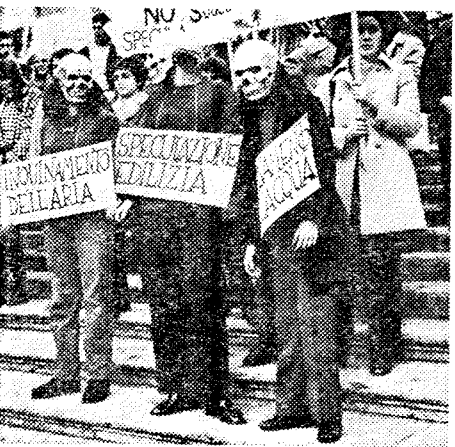
■ Zvezna direkcija za rezerve prehranbenih proizvodov je kupila v vzhodnoevropskih državah 2000 ton masla. Prve pošiljke tega masla že prihajajo, ostanek pa pride v teku februarja, marca in aprila. S tem nakupom bodo krite vse potrebe na domačem tržišču. V trgovini na debelo bo to uvoženo maslo veljalo 22 din.

■ Predsednik republiške skupščine Sergej Kraigher je sprejel na protokolarni obisk veleposlanika DR Vietnam v naši državi Nguyen Dang Hanha. Vietnamski veleposlanik je bil med drugim na vljudnostnem obisku pri častnem predsedniku zveze združenj borcev NOV in predsedniku republiškega koordinacijskega odbora za pomoč žrtvam imperialistične agresije pri republiški konferenci SZDL Francu Leskošku in si zatem ogledal še razstavo o Vietnamu v etnografskem muzeju.

■ Uradno so sporočili, da bodo sklep ministrskega zasedanja deset držav proizvajalk nafte hkrati objavili v vseh teh državah 8. februarja. To so sporočili po dvodnevem zasedanju predstavnikov držav članic organizacije OPEC.

■ Porotno sodišče v Genovi je oprostil tri jugoslovanske mornarje Joška Glavičiča, Ratka Babaca in Nedeljka Vukića, ki so bili obtoženi za trojni uboj na ladji »Grand Fors« v noči med 30. junijem in 1. julijem 1969. leta v Mozambiškem prekopu, ko so neznanici ubili in vrgli v morje poveljnika ladje Renata Giurico, mornarja Filippa Magistra ter Angela Vecchia. Vsi trije so Italijani, medtem ko je celotna posadka štela 26 mož.

■ Vladi SFRJ in LR Albanije sta se sporazumeli, da bosta povišali svoji diplomatski zastopstvi na stopnjo veleposlaništev in izmenjali veleposlanika.

Predpustna maškarada? Ne, temveč javen protest na Španskem trgu v Rimu — proti onesnaževanju vode in zraka (kar je problem tudi že pri nas)

■ Tri italijanske sindikalne organizacije so pozvale delavce, da stavkajo dve uri iz protesta zaradi bombnega napada v Catanzaru. Neofašisti so vrgli štiri bombe na sprevod demonstrantov-levičarjev, pri čemer je bil en delavec ubit, 15 pa je bilo ranjenih.

■ Predsednik ZAR El Sadat je sporočil, da bo Egipt spoštoval prekinitev ognja z Izraelom še mesec dni oziroma do 7. marca. »Izgubili smo bitko, ne pa vojne,« je menil predsednik ZAR v govoru pred člani egiptovske nacionalne skupščine.

■ Na povabilo predsedstva ZKJ je prispela v Beograd delegacija madžarske socialistične delavske partije, ki jo je vodil Zoltan Komocsin, član politbiroja CK MSZP. Delegacijo je sprejel tudi predsednik Tito in se z njo prijateljsko pogovarjal.

■ Iz Hanoja poročajo, da so »velike ameriško-južnovietnamske sile na območju ceste št. 9 prodrle več kilometrov v notranjost Laosa«. V trenutku, ko je ameriško-saigonska ofenziva prešla v osmi dan — pravi poročilo iz Saigona — da 30.000 ameriških in saigonskih vojakov zamažuje 9 severno-vietnamskih polkov ob meji z nevtralnimi Laosom. Spricho novih napadov ameriških in saigonskih čet na Kambodžo

TE DNI NEKJE V LAOSU: protiletalska enota gibanja Patet Lao v priča-kovanju sovražnega napada

OBČANOVA BELEŽNICA

Apetiti

Da v našem gospodarstvu »nekaž škriplje«, smo čutili v dobršnji meri vse lansko leto še najbolj. Zategadelj tudi ni bilo pričakovati kaj drugega kot ukrepe, ki naj zavrejo kolesa navzdol drsečega voza. I. konferenca zveze komunistov Jugoslavije in tudi centralni komiteji ZK republik so odkrito in nadvse resno osvetlili položaj ter dali na rešeto vse pomanjkljivosti, ki so postale v določenih meri že »sistem« in so hoté ali nehoté sleherni dan po malem izbijale dno sodu reforme, ki smo jo sprejeli 1965. leta.

Treba je bilo nekaj storiti, če smo hoteli biti dosledni tistim ciljem, ki smo jih zapisali v znanih resolucijah in drugih dokumentih. Odtod torej naposled stabilizacijski ukrepi, ki so — naj so še tako nepopularni — nujni, če želimo jadra naše barke obrniti v pravo smer. Od tod tudi posebna pooblastila zveznemu izvršnemu svetu, ki naj ukrepa tako, da bo prav.

Seveda pa za vse nikoli in nikdar ne more biti prav. To je bilo opaziti tudi v vseh — včasih tudi maratonskih razpravah — v zvezni skupščini in njenih organih ter v drugih družbenopolitičnih organizacijah.

Močno zanimivi (beri: zaskrbljujoči) pa so nekateri primeri razprav v zvezni skupščini.

Nobeno odkritje ni trditev, da smo v poreformskem času, zlasti zadnjih nekaj let, tako rekoč pojedli mnogo več, kot pa smo ustvarili. To pa je seveda napak in to je tudi jasno vsakemu otroku, ki je komaj zahlačen v prvi razred osemletke. Če nečesa nimaš, pa to zapraviš, zveni sicer nelogično, je pa res. In da te tako »zapravljanje« pripele slej ko prej v slepo ulico, je kajpada tudi na dlani.

Stabilizacijski ukrepi imajo torej v prvi vrsti namen uskladiti potrošnjo s proizvodnjo. To pa pomeni, da bomo

POLITIČNI RAZGLEDI

Poraz v kompromisu

Osnovne ideje o britanski skupnosti narodov (Commonwealth, so bile: dekolonizacija; povezanost med nekdanjimi kolonijami; Velika Britanija naj bi bila matična država in voditeljica; na posled pa interes nekdanje matične države in nekdanjih kolonij, da ostanejo povezane. Položaj se je v nekaj desetletjih močno spremenil in proces dekolonizacije se je tako rekoč končal, dasiravno ima Velika Britanija še zmerom 19 posesti, ki čakajo na neodvisnost. Nekdanji beli dominioni v resnici sodijo k bogatemu Zahodu, druge nekdanje kolonije pa so se zbrale v zmerno skupino (npr. Indija, Malavi) ter v radikalno in antiimperialistično skupino. Med 31 članicami Commonwealtha je tako rekoč več spornih kot enakih stališč.

in Laos prireajo v podjetjih, tovarnah in ustanovah po vsej Sovjetski zvezi protestna zborovanja. — Ameriško-južnovietnamska vojska je že začela z invazijo v Laos.

■ V Budimpešti so podpisali dolgoročni jugoslovansko-madžarski sporazum o blagovni menjavi. Po določitih sporazuma naj bi se menjava med Jugoslavijo in Madžarsko do leta 1975 povečala za več ko 70 odstotkov in dosegla vrednost 630 milijonov dolarjev.

■ Generalni sekretar romunske KP Nicolae Ceausescu je izjavil, da Romunija in njena KP aktivno prispevata k razvijanju sodelovanja z vsemi socialističnimi državami in krepitev enotnosti komunističnega gibanja in vseh protimperialističnih sil. Dodal je, da Romunija razvija sodelovanje tudi z vsemi ostalimi državami na svetu.

■ Konferenca za družbeno dejavnost žensk pri mestni konferenci SZDL Ljubljana je dala slovenskemu ustavnemu sodišču pobudo, da prouči ustavnost in zakonitost aktov o sistematičiji delovnih mest v nekaterih delovnih organizacijah. Te organizacije so namreč o razpisu prostih delovnih mest, ki sicer niso škodljiva za zdravje, niti posebej naporna, določile, da morajo biti kandidati moški.

lahko zapravljali le toliko, kolikor bomo ustvarili. Ali z drugimi besedami: lotiti se bomo morali vseh investicij in vseh »novotarij« le tedaj, ko bomo imeli v žepu dovolj cvenka.

To je, kot je kazalo, bilo sprva vsem jasno. Vendar se je v razpravah v zvezni skupščini pojavilo tudi marsikakšno mnenje — če že ne zahteva — ki je bila povsem v nasprotju s takimi načeli. Zdi se, kot da nekateri poslanci pozabljajo na to, da so morda nekaj minut poprej glasovali za tisto, kar želimo doseči, v isti sapi ali pa čez nekaj minut pa so svojo besedo dobesedno pozrli. Niso bili namreč redki primeri, ko se je v debatah pojavljalo mnenje, da je treba začeti z novimi grandmanskimi investicijami. Pri tem ne gre omenjati le nekaterih avtomobilskih cest, pač pa celotno cestno omrežje (pa najsi je za zdaj že upravičeno ali pa sploh ni!), gradnjo veleobjekta ali veleprekopa Donava — Vardar — Egejsko morje in podobno. Mnogim namreč, vsaj po njihovih razpravah sodeč, še vedno ni jasno (ali pa jim noče biti?), da ne gre vedno in povsod za tako imenovano stopnjo gospodarske rasti, ki je dosti-krat le na papirju. Pripravljeni so sleherni trenutek iz svojih beležk začeti brati, kako njihov kraj ali republika zastaja, ker pač ni dovolj investicij, in da je to slabo in tako naprej. Te vrste pritiski in apetiti pa seveda v sedanjem položaju ne peljejo nikamor, najmanj pa k stabilizaciji. Nasprotno — skušajo vse napore in ukrepe na bolje že v sami kali spodkopati.

Bolj zaskrbljujoča kot to pa je nedoslednost posameznikov, ki take apetite oznanjajo. Ta nedoslednost (da ji ne rečemo politika več obrazov) je pogosto nerazumljiva. Kako je namreč mogoče govoriti (in celo glasovati!) danes za nekaj, v isti sapi pa govoriti nekaj povsem nasprotnega? Ali, kako je možno zavzemati se za stabilizacijo, hkrati pa zahtevati nekaj, kar je v popolnem nasprotju z njo? In naposled, kako taki ljudje — večinoma člani ZK — govore svojim volivcem? Morda spet nekaj tretjega?

Takim apetitom bo treba takoj najti neko zdravlilo, pa naj bodo pilule še tako grenke... VIDEO

Politični opazovalci so pred 18. konferenco predsednikov vlad Commonwealtha v Singapuru govorili, da bo slej ko prej zadnja. Po konferenci pa je neki britanski izvedenec za Tretji svet dejal: »Konferenca se ni končala s polomom, vendar je vseeno bila polomija.« Čedalje močnejša nasprotja med skupinami v Commonwealthu so namreč prišla do eksplozivne točke tedaj, ko je britanski premier Heath kmalu po izvolitvi izjavil odločenost svoje vlade, da prodaja orožje rasističnemu režimu v Južnoafriški republiki. Zavrelo je še pred konferenco v Singapuru, ko je London predlagal, naj bi o prodaji orožja Južni Afriki ne razpravljali posebej, marveč povezano z varnostjo v Indijskem oceanu (zaradi naraščajočega sovjetskega bojnega ladjevja).

Ko se je konferenca začela, je singapurski predsednik vlade Lee Kuan Yew že v uvodnem govoru načel ključni problem. Izjavil je, da nasprotuje londonski odločitvi, vendar pa je predlagal svojo pomoč, da bi rešili Commonwealth pred razpadom: najodločnejše nasprotnice Južne Afrike — na vodilnih mestih sta bili Zambija in Tanzanija — so namreč zagrozile z izstopom iz Commonwealtha, če si London ne premisli.

Potem so se vrstila stališča članice Commonwealtha. Britanski premier Edward Heath je potrdil odločenost svoje vlade, da spoštuje sporazum iz Simonstowna (o britanskih oporiščih v Južni Afriki), samo da se upre »komunistični groznji v Indijskem oceanu«. Potem je očetovsko pozval članice britanske skupnosti narodov, naj dobro premislijo, preden dovolijo, da »z nerazumevanjem pretrgajo prijateljske vezi Organizacije«, končal pa je s svarilom, da Commonwealth »ni prizivno sodišče, ki bi imelo pravico kaznovati sklepe svojih članov. Velika Britanija ima pravico odločati o politični liniji, ki jo namerava voditi.«

Zelo oster je bil odgovor afriških voditeljev. Zambijski predsednik Kenneth Kaunda se je skliceval na izjavo o »načelih Commonwealtha«, v kateri piše, da morajo članice »odbiti sleherni pomoč« vsem državam, ki izvajajo rasno diskriminacijo. Tako je napetost v Singapuru dosegla vrhunec. Heath je sicer dosegel, da so ustanovili komisijo, ki naj bi znova proučila omenjeno izjavo ter omilila njeno ostrino, afriški državniki pa so ga še huje napadli. Ugandski predsednik (ki so ga kmalu potem vrgli z državnim uradom) Milton Obote je opozoril Heatha na München, ko se je »neki britanski premier, tudi član konservativne stranke, vrnil v London ter mahal s kosom papirja ter z njim obljubljal mir svojim državljanom«. Spretna diplomacija britanskih predstavnikov in njim zvestih zaveznikov (predvsem avstralskega premiera Gortona) pa je le dosegla kompromis. V končni verziji so podpisniki sprejeli moralno obveznost, da zavrnejo sleherni pomoč, ki bi »po njihovem mnenju« okrepila režime, ki izvajajo rasno diskriminacijo. Seveda je London rad privolil v takšno formulacijo, zlasti še, ker so problem zaupali posebni komisiji. Ta naj bi proučila »življenjske interese članic Commonwealtha v okviru varnosti trgovskih poti v Indijskem oceanu«. Značilno je tudi, da v tej komisiji niso predstavniki najostrejših članic iz afriškega tabora: Zambije, Tanzanije in Ugande.

Heath je na koncu dejal, da se ne bo čutil obvezanega upoštevati sklepe omenjene komisije o prodaji orožja Južni Afriki. Na to so predstavniki nepopustljivih afriških držav odgovorili, da bodo avtomatično izstopili iz Commonwealtha, če bo londonska vlada vztrajala pri svojem načrtu ali ga celo izpeljala. Tako se je konferenca v Singapuru končala tam, kjer se je začela, samo eksplozija je bila časovno preložena. Nekateri pravijo, da imata od tega korist obe strani: Heath naj bi zadrževal opozicijo laburistov, dokler ne bo notranji gospodarski položaj popravljen ali Velika Britanija sprejeta v EGS. Najbolj nepopustljive afriške države pa naj bi medtem mogle ustvariti skupno organizacijo, ki naj bi jim v primeru preloma z Londonom omogočila gospodarsko sodelovanje.

Konferenca v Singapuru je tako poraz za obe strani. Afriške države, ki so prišle do meje nasprotij z Veliko Britanijo, so raje sprejele kompromis, kot da bi pretrgale zveze s Commonwealthom. Bržkone še niso tako močne, da bi mogle živeti brez organizacije, ki jim doslej edino omogoča nadaljnji razvoj. V večjih težavah pa je Velika Britanija: ta nekdanja svetovna velisila, ki se oprijemlje spominov na nekdanjo slavo in moč, je doživela poraz. Dvom o njeni voditeljski vlogi v Commonwealthu se je zdaj še povečal.

KOMENTATOR

Novosti za spomeničarje

Nedavno sprejeta sprememba zveznega zakona o pravicah imetnikov »Partizanskega spominskega znaka 1941« pri naša več novosti. Kar zadeva splošne pravice spomeničarjev, sprememba našteva: pravico do zdravstvenega varstva; pravico do letnega denarnega prejemka za rekreacijo; pravico do pokojninskega dodatka oziroma stalnega mesečnega denarnega prejemka; pravico do znižane vožnje z javnimi prometnimi sredstvi; pravico do najmanj 30 delovnih dni letnega dopusta (za zaposlene spomeničarje).

Pokojninski dodatek in stalni mesečni dodatek sta novosti v sistemu pravic imetnikov »Partizanskega spominskega znaka 1941«. Pokojninski dodatek je enak razliki med pokojnino, ki je odmerjena po predpisih o invalidskem in pokojninskem zavarovanju in stoddotnim poprečnim mesečnim osebnim dohodkom v zadnjih 12 mesecih. Tako odmerjeni dodatek bo prejemal od 1. januarja 1971 vsak imetnik »Partizanskega spominskega znaka 1941«, ki je upokojen po predpisih o invalidskem in pokojninskem zavarovanju. Dodatek bodo izplačevali s pokojnino vred.

Za primer, da je pokojnina spomeničarja, odmerjena po predpisih o pokojninskem zavarovanju, z dodatkom vred nižja od poprečnega osebnega dohodka v Jugoslaviji v prejšnjem letu, se morata oba prejemka, pokojnina in dodatek, izenačiti s poprečnim jugoslovanskim osebnim dohodkom. Višino dodatka določi komunalni zavod za socialno

zavarovanje z isto odločbo, s katero odloči o pravici do pokojnine.

Spomeničarji, ki so uveljavili starostno pokojnino, ne da bi imeli najmanj 15 za pokojnino vstetih let, od tega najmanj 10 let zavarovanja oziroma spomeničarji, ki prejemajo denarne prejemke po republiških ali občinskih predpisih o oskrbnini, imajo pravico do razlike med svojimi stalnimi denarnimi prejemki in 85 odstotkov od poprečnega jugoslovanskega osebnega dohodka za prejšnje leto. Tudi ta oblika stalne mesečne denarne pomoči je novost v sistemu skrbi za spomeničarje.

Zakon ureja tudi dodeljevanje obeh vrst dodatkov po smrti spomeničarja: pokojninski dodatek gre družinskemu upokojencu v enakem odstotku kot je odstotek odmerjene mu pokojnine. Stalni mesečni dodatek pa je razširjen na vso spomeničarjevo družino: po smrti imetnika »Partizanske spomenice 1941« gre njegovim družinskim članom enak odstotek dodatka, kot je odstotek odmerjene jim pokojnine.

Denarno nadomestilo za rekreacijo za vse spomeničarje znaša 150 starih tisočakov na leto, izplačuje pa ga vsako leto v januarju zvezni organ, ki je pristojen za varstvo borcev in vojaških vojnih invalidov.

Tudi pogrebina za umrlega spomeničarja je določena v trdnem znesku: skupnost zdravstvenega zavarovanja mora izplačati tistemu, ki oskrbi pogreb imetnika »Partizanskega spominskega znaka 1941« 400 starih tisočakov. —žč—

Uspešni izpiti v Lendavi

Takoj po posvetovanju s predsedniki izpitnih komisij za rezervne oficirje in podoficirje v Mariboru je občinski odbor Zveze rezervnih vojaških starešin iz Lendave naredil načrt priprav in izpitov. Po vseh združenjih so priredili kratke seminarje. Na teh se je pokazalo kako rezervni oficirji in podoficirji razumejo svojo dolžnost do izpolnjevanja Udeležba je bila nadpovprečna. Le redki niso imeli s seboj »Naše obrambe« z vprašanji in gradiva za odgovore.

Izpite je polagalo 231 član ZRVS. 143 jih je doseglo odličan uspeh, 65 prav dober, 22 dober, zadosten pa samo eden. Največje priznanje zasluži združenje v Polani, kjer je bila udeležba stoddotna. V Dobrovniku pa so se najbolj pripravljali na izpite. Posamezniki so imeli celo pismene odgovore sestavljene že pred izpiti. Iz združenja ni prišel na izpite samo en član, pa še ta izostal iz upravičenih razlogov.

Protest borcev

Beograjska sekcija borcev NOV vzhodne Bosne, ki ima več kot tisoč članov, se je v celoti pridružila oceni republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV in republiške konference SZDL Bosne in Hercegovine, da Svetozar Vukmanović-Tempo v svojih spominih prikazuje razvoj vstaje v vzhodni Bosni nepopolno in netočno. Zvedelo se je, da Vukmanović v nekaterih delih žali narode in podcenjuje vlogo partije, partijskega vodstva in udeležencev revolucije v tem kraju.

V občini so člani ZRVS na izpiti dosegli povprečno oceno 4,50, kar je spričevalo njihove zavesti in usposobljenosti.

JOŽE VARGA

Problemi prekomorcev pred ustrezno komisijo v skupščini SRS

(Nadaljevanje s prve strani)

borcev—prekomorcev čimprej urejen, so sklenili ustanoviti posebno komisijo, ki naj bi jasno in konkretno povedala, kako naj bi se spremenili predpisi. Nosilec akcije, v kateri bodo sodelovali tudi predstavniki osrednjega odbora prekomorskih brigad, RO ZZB NOV Slovenije in republiške konference SZDL Slovenije, bodo pristojni skupščinski organi.

Skupščinska komisija je obravnavala tudi informacijo o predlogih in zahtevah slovenskih vojnih dobrovoljcev iz vojn 1912—1918. Komisija je po razpravi o prispevku teh dobrovoljcev za narodno osvoboditev in socialistično revolucijo sklenila podpreti zahtevo, da se jim prizna varstvo, podobno kot borcem za severno mejo. Za priznanje statusa borca dobrovoljcem ne bi bilo treba sprejeti posebnega zakona, temveč le dopolniti zakon o borcih za severno mejo v letih 1918 in 1919, in sicer po

Družbeno nadzorstvo v sistemu samoupravljanja

Izvršni odbor republiške konference SZDL Slovenije je pred kratkim obravnaval probleme, ki ovirajo učinkovito družbeno nadzorstvo. Komisija za družbeno nadzorstvo pri skupščini SR Slovenije je v zvezi s tem pripravila gradivo o pojavnih oblikah družbenega nadzorstva v našem sistemu, o družbeni kontroli, o vlogi družbenopolitičnih in drugih organizacij in institucij na področju družbenega nadzorstva ter poročilo z regionalnih posvetov o teh vprašanjih. V razpravi so poudarili, da mora družbeno nadzorstvo postati sestavni del našega družbeno političnega sistema. Družbeno nadzorstvo je bilo že doslej pravno dokaj dobro urejeno, izvajalo pa se je pomanjkljivo. Z učinkovitim in doslednim izvajanjem družbenega nadzorstva je treba povezo-

ti problem odgovornosti na vseh ravneh.

Sklenili so, da je treba v vodstvih organizacij Socialistične zveze probleme izvajanja družbenega nadzorstva večkrat obravnavati, v sedanjih razpravah o političnem sistemu pa kaže vlogi družbenega nadzorstva posvetiti še posebno pozornost.

O vsebini seje so obvestili vse občinske konference SZDL in jim naročili, naj se prek svojih organov povežejo s sindikati in drugimi, ter tudi v občinah sprožijo razprave o omenjenih vprašanjih. Po teh razpravah bo izvršni odbor republiške konference dokončno opredelil svoja stališča do uspešnejšega izvajanja družbenega nadzorstva.

BLANKUŠ BRANKO

Udeležencem pohoda na Stol

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Jesenice bo letos 20. in 21. februarja priredil že tradicionalni spominski pohod na Stol. Alpinistični odsek planinskega društva, ki je leta 1962 dal pobudo za to akcijo, je pri njej vseskozi sodeloval in prevzemal tehnično vodstvo. Sodelujejo tudi gorska reševalna služba, drugi planinci, lovci, taborniki ter borci NOV pa še mnogi drugi. Pohodu se bodo letos že tretjič priključili tudi vrhunski smučarji. Prireditelji računajo tudi to pot na udeležbo pripadnikov JLA iz Žirovnice, Bohinj-ske Bele in Plojke.

Pohod, ki je posvečen spominu na borbo maloštevilne Jeseniške — Cankarjeve čete, ki je 20. februarja 1942 na Stolu več ur junaško odbijala napade Nemcev, je danes gotovo ena od ob-

lik, kako mlademu rodu na najprimernejši način posredovati tradicije NOB in jih utrjevati v pripravah za vsesplošni ljudski odpor.

Planinsko društvo Radovljica bo za soboto, 20. februarja, uredilo Valvazorjev dom za prenočevanje, Planinsko društvo Javornik — Koroška Bela pa bo za nedeljo 21. februarja pripravilo vse potrebno za sprejem udeležencev v Prešernovi koči na Stolu.

Ker je udeležba na tem pohodu po navadi zelo velika (lani je bilo 260 udeležencev), je potrebna popolna disciplina in odhod skupine z določeno razdaljo. Hrano je treba vzeti s seboj. V obeh kočah bodo na razpolago čaj in druge pijače.

V nedeljo, 21. februarja, bo ob 10. uri ob spominskem obeležju, posvečenem padlemu partizanu Jožu Kodru, krajša komemoracija. Takoj zatem se prične turni smuk.

Vse udeležence opozarjamo, da bo tudi povratek organiziran. S to akcijo se vključujemo v proslavljanje 30-letnice vstaje.

SLOVENKO

VSAK ČLAN ZZB NAJ BO NAROČNIK »TV-15«

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA, Cesta na Vrhovce 2

Členjem odjemalcem priporočamo vse vrste opečnih izdelkov, posebno priporočamo modularni blok, s katerim se hitro in poceni gradi.

OB TABORNEM OGNJU

Gre za polno resničnost

Na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila 11. januarja, je bilo v obsegu in stvarni obravnavi tež o nadaljnji orientaciji in metodi dela sveta za razvijanje in

negovanje revolucionarnih tradicij naglašeno tudi tole:

»V naših prizadevanjih za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij mora biti posebna pozornost namenjena predvsem mladi generaciji. Le-ta mora čutiti, da je v ta dogajanja vključena v lastnem interesu«

Na seji je bil prisoten tudi Niko Šilih, predsednik sekcije za razvijanje in negovanje tradicij pri republiški konferenci SZDL. Posegel je v razpravo in med drugim ugotovil:

V pouku zgodovine naše revolucionarne preteklosti je vrsta odprtih vprašanj, ki naj bi jih predložene teze določneje obravnavale. Organizacija ZZB NOV bi morala posvetiti posebno skrb učbenikom in učnim programom za vse razrede osnovnih, srednjih, višjih in visokih šol. Sedanja pouk zgodovine NOB je izredno formalen, omejen je le na spoznavanje datumov, krajev in nekaterih važnih mejnikov NOB. Revoluci-

onarne preteklosti v vsej njeni resničnosti, ki zajema tudi čas pred vojno, med NOB in po vojni, pa ne prenašamo v zadovoljivi meri na mladi rod. Naša revolucionarna preteklost je v preamajni meri prisotna v graditvi idejno jasne opredeljenega pouka v naših šolah.

Eno od pomembnih vprašanj je kako v šoli podajati zgodovino naše revolucionarne preteklosti. Mladi ljudje morajo spoznati revolucionarno preteklost v vsej njeni resničnosti.

Katere pa so trajne vrednote naše revolucionarne minulosti, ki jih lahko posredujemo mladi generaciji? Tovarištvo, odnos med ljudmi, odnos do lastnega naroda, do drugih narodov, do naše samoupravne socialistične skupnosti, odnos do dela, spoštovanje sedanjega in preteklega dela itd. Mladino je treba vzgajati tako, da bo cenila izkušnje revolucionarne preteklosti lastnega naroda in drugih narodov.

O teh zadevah bi morali razpravljati vsi družbeni dejavniki, pedagoški delavci in drugi, ki jim je poverjena vzgoja mladega človeka.

Negovanje in prenašanje revolucionarnih tradicij na mladino je treba povezovati s konceptom splošnega ljudskega odpora. Z revolucionarno preteklostjo slovenskega naroda, bi morali seznanjati tudi pripadnike enot jugoslovanske armade, predvsem tiste v enotah nastanjenih v SR Sloveniji.

Niko Šilih je končal s temi besedami:

Organizacija borcev NOV se mora prek sredstev javnega obveščanja zavzemati za polno resničnost prikazovanja revolucionarne preteklosti. Reagirati mora na poskuse potvarjanja naše zgodovine. Ni, da bi opisovali samo ekscese, ki se v tako velikem dogajanju nujno pojavljajo, treba je videti gibanje v celoti, ki se je znalo boriti tudi proti lastnim slabostim.

BESEDA DOPISNIKOV

TOLMIN

SREČANJE IZGNANCEV

Bivši izgnanci s Tolminskega, ki smo trpeli v taborišču Mauthausen, se zberemo vsako leto 26. januarja v Tolminu. Tako je to srečanje postalo že tradicionalno. Zberemo se brez kakšnih priprav, celo brez vabil.

Kruta je bila usoda Primorcev, ki jim je bila zgodovinska naloga braniti slovenstvo na zahodu. Tolminci so bili med prvimi izobraženci, ki so spoznali konfinacijo na Sardiniji, še preden je prišel na oblast Mussolini! Samo zato, ker so se upirali raznarodovalni politiki! Z napori in izgoni pa ni bilo mogoče izkoreniti našega življa med Triglavom, Kaninom in Matajurjem.

Preden so Italijani napadli Jugoslavijo, so postavili v Ciginju in v Baško grapi nekaj barak za vojne ujetnike. Brž ko so počili prvi partizanski strelji, so Italijani začeli v te barake zapirati domačine iz Tolminske doline in Baške grape. Od tam pa so jih potem pošiljali v koncentracijska taborišča v severni Italiji.

Dne 8. septembra 1943 je doletelo ujetnike v Cairu Montenotte strahovito razočaranje; ko so se tedaj odpirala vrata fašističnih ječ ob kapitulaciji Italije, pa je tam poveljnik taborišča tako rekoč prodal ujetnike, da bi se prikupil Nemcem. Nemci so potem izpustili nad 65 let stare moške in nedoraslo mladino, zdrave in za

delo sposobne izgnance pa poslali v Mauthausen.

Primorska je postala za naciste najbolj občutljivo bojišče na jugu. Nacisti so računali tudi s tem, da je soško prebivalstvo v prvi svetovni vojni bilo na avstroogrski strani avstrijsko-italijanske fronte; hoteli so s politično zvižčnostjo pridobiti ljudstvo, med drugim z ustanovitvijo posebnega ozemeljskega področja »Adriatisches Küstenland«. V ta namen so tudi 26. januarja 1944 razglasili amnestijo za vse Primorce v taboriščih. Iz taborišč so se vrnili domov živi okostnjaki. Čeprav so se kar opotekali, so zbrali zadnje moči in odšli k partizanom. Nacisti so se ušeli — ljudstvo se je obrnilo proti njim še z večjo odločnostjo in bojevitostjo, da bi si izvojevalo svobodo.

Izganci, ki so se vrnili iz Mauthausna in dočakali svobodo, so določili 26. januar za svoje praznovanje; ne za to, ker so bili na ta dan izpuščeni, marveč, ker se je tistega dne začel njihov boj za popolno, pravo svobodo.

Morda je žalostno, da se ti ljudje zbira tako v Tolminu — brez organizacije in odbora, brez vodstva, prepuščeni sami sebi, ne da bi se kdo zanimal zanje. Mnogo se govori o prenašanju tradicij NOB, pa bi ne bilo prav, če bi pozabili, da je 26. januar za Primorce zgodovinski datum.

BORIS KOVAČIČ

GORNJA RADGONA

GRADITI BO TREBA STANOVANJA ZA BORCE

Upravni odbor sklada za stanovanjska vprašanja borcev gornjeradgonske občine je na svoji januarski seji razpravljali o zaključnem računu sklada za lansko leto. Ugotovil je, da sklad razpolaga s 3.501.740 dinarji. To je denar, ki ga je sklad dobil od ustanovitve v letu 1969 pa do 31. 12. 1970.

Odbor je lani obravnaval 91 vlog. Razdelil je vsega 917.000 dinarjev. V glavnem so prosilci dobili denar za popravila starih stanovanj, za dograditev, nekaj pa za nakup novih stanovanj in za nove gradnje. Upravni odbor meni, da je na ta način urejen

najbolj pereč problem borcev, niso pa urejene še stanovanjske zadeve tistih borcev, ki se nočejo lotiti individualne gradnje. Zato je upravni odbor sklenil, da letos omogoči gradnjo vsaj štirih družbenih stanovanj. Dokončno bo o tem odločal na svoji seji v marcu. Do takrat bodo namreč znane že vse potrebe in želje borcev. Toda z denarjem, ki mu je na voljo odbor seveda še zdaleč ne bo mogel urediti vse problematike stanovanjskih zadev borcev v občini. Zato upravni odbor meni, da bi morala pomoč družbe za gradnjo stanovanj za borce obstajati vsaj še do konca letošnjega leta.

ŠE 49 BORCEV ZA SEVERNO MEJO 1918/1919

V gornjeradgonski občini živi sedaj še 49 borcev prostovoljcev za severno mejo 1918-19. Med njimi jih 12 prejema mesečno priznavalnino občine Zgornja Radgona. To

priznavalnino nakazuje občina socialno ogroženim borcem s svojega območja.

FRANCI KLEMENČIČ

ŠKOFJA LOKA

OBRAMBA OB SORI

Današnji škofjelški odred, enota sodobne teritorialne obrambe, bo, kot kaže, zelo dostojno nadaljeval tradicijo iz časov NOB. To je bilo razumeti na srečanju komandnega kadra vseh bataljonov, čet, vodov in štaba odreda, ki je bilo v sredo, 3. februarja v Škofji Loki. Ob navzočnosti in sodelovanju mnogih predstavnikov so zelo samokritično ocenili lansko aktivnost in na osnovi dobljenih izkušenj nakazali glavne smernice za letošnje delo.

Poročilo je prikazalo način vzgoje in usposabljanje obveznikov, starešin in vodstva enot odreda. Beseda je stekla tudi o materialnih sredstvih, o organizacijskih problemih enot odreda in podobnem. V smernicah za nadaljnje delo pa so govorili o različnih oblikah vključevanja mladine, o sodelovanju z družbeno političnimi, telesno-vzgojnimi in drugimi organizacijami. Naglašali so potrebo množičnega sodelovanja v tradicionalnih prireditvah »Po poteh partizanske Jelovice«. Pomenili so se tudi o potrebi večjega odnosa od klasične organizacije in tehnike JLA k elastičnejšim sodobnim oblikam taktike in strategije samobrambne spretnosti v tej enoti.

Dober start te teritorialne enote omogo-

ča tudi pripravljenost rezervnih vojaških starešin, ki nosijo velik delež bremena celotne organizacije. Pred kratkim so namreč opravili izpit o vojaških veščinah. Uspeh teh izpitov je več kot zadovoljiv. Skoraj 90 odstotkov rezervnih podoficirjev in oficirjev se je javilo pred izpitno komisijo. Od skupno 630 izprašanih jih je bilo kar 305 odličnikov in le 13 zadostnih tako, da je skupna ocena 4,32 kar bi v šolskem sistemu pomenilo več kot prav dobro.

Razen zelo dobrega odziva starešin na izpitih in njihove izkazane sposobnosti je zelo pohvalno tudi to, da se mnogi od njih odrekajo osebnim svobodnim ugodnostim ob sobotah in nedeljah za organizacijske naloge v teritorialni obrambi. Zato so povsem upravičeno javno pohvalili Blaža Pavlina, Antona Omana, Cirila Jerasa, Janeza Jemca, Nika Sedeja in najboljšega strelca Karla Vrenka.

Tako se usposablja in širi organizacija splošne ljudske obrambe ob Sori ob globoki zavesti, da bi v današnjem razburkanem svetu znali vselej in pred vsakomur braniti svojo s krvjo priborjeno svobodo.

KAREL MAKUC

ILIRSKA BISTRICA

ŽIVAHNA SEJA ODBORA 3. PREKOMORSKE BRIGADE

Pred kratkim je bila v Il. Bistrici razširjena seja odbora 3. prekomorske udarne brigade. Odbor deluje pri občinskem odboru ZZB NOV v Ilirski Bistrici že od leta 1965, ko je skupščina občine podelila brigadi domicilne pravice.

Seje so se poleg članov odbora udeležili še nekateri nekdanji voditelji v omenjeni brigadi iz Ljubljane, Kopra, Izole in Postojne ter predstavniki družbeno političnih organizacij iz Ilirske Bistrice.

Poročilo o opravljenem delu v preteklem letu je podal tovariš Anton Simčič, sekretar odbora. Iz njegovega poročila naj povzamemo samo nekaj misli: Poglavitna naloga odbora v preteklem letu je bila predvsem pomagati posameznim borcem pri urejanju potrebne dokumentacije za priznanje posebne delovne dobe. Posebna komisija je

v preteklem obdobju obravnavala skupaj 240 vlog, od tega je predlagala za 88 nekdanjih borcev priznanje statusa borca izpred 13. okt. 1943. Za 27 predmetov je iskala dopolnilne podatke ter jih ponovno obravnavala, 84 prošenj pa je odstopila ustreznem zavodom za socialno zavarovanje (priznanje posebne delovne dobe iz naslova zavezniške vojske). Vse druge vloge so bile odposlane ustreznim občinskim odborom ZZB NOV oziroma komunalnim zavodom za socialno zavarovanje, od koder so posamezni borci doma (matična občina). Pri obravnavanju tega vprašanja je komisija vsestransko pomagala nekdanjim borcem pri zbiranju dokumentarnega gradiva, ki ga vodi za socialno zavarovanje potrebujejo.

Posebno pozornost je brigadni odbor posvetil akciji za postavitev spominskega obe-

ležja v parku 3. prekomorske brigade, na kraju pred osnovno šolo, kjer je bilo l. 1965 veliko zborovanje prekomorskih brigad. Do sedaj se je priključilo akciji 51 nekdanjih borcev brigade, ki so poslali svoje prispevke v skupnem znesku od 3.000 din, ter še nekaj gospodarskih organizacij. Skupno so dosedaj zbrali 12.460 dinarjev, kar je za začetek akcije še kar zadovoljivo.

Odbor 3. prekomorske brigade je pomagal pri realizaciji programa proslave nekdanjih borcev, ki so v NOV prišli iz Afrike, Grčije in Albanije — proslava je bila v Kopru 20. decembra lanskega leta.

V programu dela za leto 1971 predvidevajo vrsto akcij in manifestacij. Tako na primer se bodo vključili v praznovanja 30-letnice vstaje slovenskega naroda na svojem območju. Kraj in datum še ni določen. Prav tako bodo nadaljevali akcijo za ureditev parka tretje prekomorske brigade pred osnovno šolo v Ilirski Bistrici in za postavitev spominskega obeležja brigadi, ki je za časa NOB dala 850 padlih, 1400 ranjenih, prehodila nad 6.000 km dolgo borbeno pot, se borila v treh naših republikah, ter bila sestavljena iz borcev vseh narodov SFRJ in je zato veljala kot brigada bratstva in enotnosti.

Letos bodo skušali uresničiti tudi željo borcev prekomorskih brigad, da obiščejo Dalmacijo in še zlasti otok Vis.

Posebno pozornost so posvetili obravnavi zveznega predloga za izpopolnitev sistema pokojniškega in invalidskega zavarovanja (osnutek za javno razpravo). Po temeljiti razpravi so sprejeli resolucijo, ki jo bodo posredovali vsem zainteresiranim dejavnikom v občini, republiki in zvezi. V njej se zavzemajo za dopolnitev zakona o socialnem zavarovanju. Tako na primer naj bi borci, ki so se borili v partizanskih enotah Grčije, Albanije, Italije, Francije, Slovaške, Poljske, ZSSR ali pa sodelovali v njihovih odporniških gibanjih, dobili iste pravice, kakor jih imajo borci NOVJ. Znano je namreč, da je veliko Slovencev in Hrvatov iz Istre bilo v omenjenih odporniških gibanjih pred prihodom v naše partizanske enote. To sodelovanje v odporniških gibanjih se po dosedanjim zakonodaji prizna kot posebna delovna doba iz naslova zavezniške vojske, toda status borca se prizna šele od dneva vstopa v NOVJ (pa čeprav jih je bilo mnogo že 1942 in v začetku 1943 ter še zlasti ob kapitulaciji Italije v partizanskih enotah omenjenih držav).

Na kraju zelo plodne seje si je odbor 3. prekomorske brigade zadal nalogo, da bo še naprej pomagal vsem borcem prekomorcem, ki živijo na območju občine Ilirska Bistrica pri uveljavljanju njihovih pravic.

ALBERT KLUN

Imeli smo ljudi

Janko Guček

Zapustila nas je Janko Guček, dolgoletni član odbora ZZB NOV, član sekretariata OO ZKS in član drugih družbenopolitičnih organizacij v Stari Ljubljani.

Rodil se je leta 1903 v Založah pri Celju v delavski družini. Osvobodilnemu gibanju se je pridružil takoj ob vdoru okupatorja. Bil je med prvimi aktivisti OF v Logatcu, kjer je tedaj služboval. Partizanom je izročil poln vagon zdravil in sanitetnih potrebščin. Italijani so ga potem zaprli. V ljubljanskih zaporih so ga zverinsko mučili, ne da bi mogli kaj iztisniti iz njega. S pomočjo aktivistov zdravnikov se je izmuznil iz Ljubljane. Delal je v SNOS. Ohranil ga bomo v spominu kot dobrega tovariša in neuklonljivega borca.

Anka Debeljak

Anke Debeljak ni več med nami. Nihče ni pisal o nji, čeprav je večina svojega življenja posvetila duhovnemu in telesnemu razvoju mladine ter boju za svobodo našega ljudstva. Bila je učiteljica, razen tega pa še vneta delavka telesne vzgoje.

Rodila se je leta 1900. Od leta 1930 je živela in delala 40 let, do smrti, v Ribnici. — Že maja 1941 je bil v Ribnici ustanovljen prvi terenski odbor OF. Večinoma so ga sestavljali telesnovzgojni delavci in telovadci. Anka je bila prva med njimi. Vse niti odpora so šle spočetka skozi Kramarčevovo hišo, skozi dom Anke Debeljakove. Anka pa je imela tudi velike zasluge za ustanovitev terenskega odbora OF v Sodražici. Ko je bila že 13. julija 1941 ustanovljena I. ribniška partizanska četa — ne brez sodelovanja Anke — je Anka prevzela vzdrževanje zveze z njo. V njeni hiši se je zbirala skoraj vsa oskrba za partizanstvo.

Ko je dočakala upokojeve in je pogovor nanese na majhne pokojnine, je odgovorila na vprašanje, ali je že uveljavila pravico do večje pokojnine:

»Ne še! Ne morem, to se mi upira! Ali si bomo svoje delo, ki je bilo naša dolžnost, plačevali? S kakšnimi ideali smo se borili za svobodo? Ali ni dovolj, da smo zdaj svobodni?«

Franc Boncelj

Umrli je zadet od srčne kapi v Koprju pri Trziču.

Rodil se je leta 1911. Že v mladosti se je pridružil delavskemu gibanju. Kmalu po okupaciji leta 1941 je deloval kot ilegalce OF na terenu, leta 1943 pa je odšel k partizanom. Odlikoval se je kot hraber borec in izkušen komunist.

Po vojni je bil v domačem kraju zgledno delaven kot rezervni vojaški starešina in gasilski organizator. Izgubili smo dobrega sodelavca in iskrenega tovariša.

Avgust Humar

Umrli je minuli mesec v Studenem pri Postojni. — Rodil se je leta 1904 v Batah pri Grgarju na Goriškem. Kot vojni begunec je med prvo svetovno vojno prišel z očetom v Studeno in tu ostal.

Leta 1941 se je med prvimi uvrstil v osvobodilno gibanje, potem pa med borce. Leta 1944 so ga Italijani odgnali v Potenzo. Pozneje je pristopil v prekomorsko brigado.

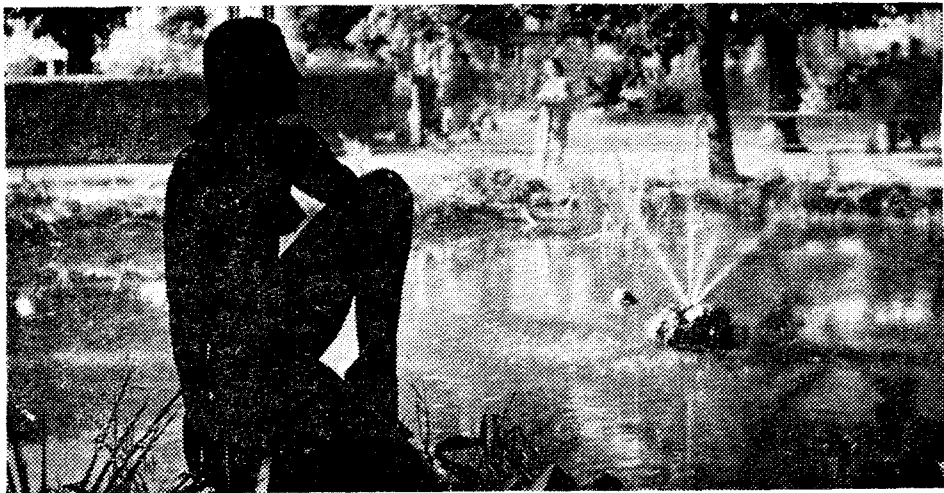
Po vojni se je vrnil v Studeno, kjer je bil član ZB in prosvetnega društva. Ob odprtem grobu so se od njega poslovili njegovi tovariši pevci s pesmijo.

UTRINKI IN ODMEVI

Bil sem v zdravilišču Karlovy Vary na Češkem

Med počitniško skupnostjo ZZB NOV Ljubljana — Banjole in sindikalno organizacijo v Karlovyh Varyh ČSSR obstaja sporazum o vsakoletni izmenjavi določenega števila članov. Na podlagi tega sporazuma se je tudi Tone Ožbolt zdravil v Karlovyh Varyh. O svojih vtisih v tem zdravilišču piše:

Življenje prinese marsikaj, pa tudi bolezen, ki je posledica raznih vzrokov, čisto pa tudi naporov in težav v življenju.

Iz prospekta o letovišču Karlovi Vary

Pa naj bo že kakor hoče. Že več let sem bolan in se zdravim. Zadnja leta je tehnika naglo padala in preteklo leto je pokazala kar 24 kg teže manj. Zaskrbelo me je. Zdravil sem se ambulantno in v bolnišnici, zato se mi je obrnilo na bolje. Preteklo poletje sem se v Ljubljani srečal s svojim znancom s katerim se že nekaj let nisva videla. Začudil se mi je in mi po kratkem razgovoru svetoval, naj poizkusim nadaljevati zdravljenje v Karlovyh Varyh. »Zelo dobro pozdravijo razne bolezni in zdravljenje s kompletno oskrbo je zelo poceni. Le 420 Sdin na dan stane. Pojdi, priporočam ti.«

Odločil sem se. V tem zdravilišču sem bil od 25. julija do 8. avgusta, skupaj 14 dni, po mnenju zdravnikov vsaj 1 teden premalo. Ni mi žal. Vidno sem se popravil. Bolečine so popuščale in postale znosne. Rad bi se še nekajkrat vrnil v to zdravilišče, kakor so mi svetovali zdravniki.

V sanatoriju Wolker, sva z ženo imela

Uprava zdravilišča je organizirala tudi 3 izlete v sosednja zdravilišča Frančiškove Lazne, Marjanske Lazne in Hrušne Hory. Vsi ti izdatki so bili v dani ceni.

Ne verujem v praljice, toda v zdravilno moč tega zdravilišča verujem. Kakor pravi domačini, ga je kot lovec, ki je s svojim lovskim spremstvom in psi sledil zastreljenemu jelenu, odkril Karel Veliki, kralj Češkin in cesar Rimski (1346—1378) pred 600 leti.

Zdravilišče Karlovy Vary si je od tega časa pridobilo v svetu nemalo slave, nedvomno zaslužno, sicer bi ga bila človeška kritika zavrgla in čas pohodil. Ima 16 zdravilnih vrelcev, z različno temperaturo voda od 35,2 do 75,3° C, za zdravljenje raznih bolezni: prebavni organi, zlasti želodec, dvanajsternik, živčne, sladkorne in druge bolezni. Pravijo, da ta voda zdravilno vpliva na želodec, trebušno slinavko, jetra, gibanje črevesja, alkalizacijo krvi, sluznice in drugo. Sloviti zdravilni učinek te vode, da pa ni le odvisen od vsebine raznih v vodi raztopljenih soli ampak v doslej še neodkritih naravnih sil te vode.

Ko se v mislih vracam nazaj v Karlovy Vary, imam pred očmi tudi tiste srčno dobre in prijazne ljudi, ki so nam bili v vsem tako ustrezljivi, ljudi, ki tako občudujejo našo deželo in naše lepo Jadransko morje.

Te vrstice sem napisal z namenom, da se še enkrat iskreno zahvalim, osebju zdravilišča in tovarišu Kovačiču pri RO ZZB NOV Slovenije za nasvet, obenem pa zdravilišče toplo priporočam vsem, ki si za razmeroma majhne stroške želijo okrevanja.

T. OŽBOLT

PRAVNA POSVETOVALNICA

Ali imam pogoje za upokojitev?

T. J. Ljubljana

VPRAŠANJE: Aprila letos boste stari 50 let. Dvojno štetje imate od februarja 1942 do konca vojne, nato enojno štetje do 3. septembra 1946. Zaposleni ste od 28. decembra 1959. Ker imate velike težave z zdravjem, v službi pa vas tudi postrani gledajo, če ste v bolniški, bi radi vedeli, ali imate pogoje za starostno pokojnino. Govorijo, da bo drugo leto izšel nov pokojninski zakon, da bo treba delati do 60. leta, pa vas zato še bolj zanima, ali lahko greste v pokoj.

ODGOVOR: Za vas, ki ste bili borec NOV in imate priznano dvojno štetje pred 9.9.1943, velja za upokojitev čl. 70 pokojninskega zakona. Ta člen pa določa, da se lahko borci NOV upokojijo, ko dopolnijo pokojninsko dobo 35 let, ne glede na starost. Ali pa takrat, ko dopolnijo starost 55 let in imajo najmanj 20 let pokojninske dobe. Po vaših podatkih imate vsega skupaj, z dvojnimi štetjem vred, 18 let, 10 mesecev in 20 dni pokojninske dobe. Stari pa niste niti 50 let. Zato ne izpolnjujete pogojev za starostno pokojnino, pa čeprav ste bili borec NOV in imate dvojna leta. V poštev prihaja le invalidska upokojitev. Invalidsko pokojnino vam lahko zavod za socialno zavarovanje prizna na podlagi

Pozabljeni borec

Življenje teče nezadržano in se ne meni za posameznike. V tem vrtincu radi pozabljamo drug na drugega... Pred mesecem se je končalo življenje mojega očeta, Antona Ožaniča iz Kužlja v Kolpski dolini. Ni navada, da bi otroci pisali o svojih starših, jaz pa sem to storila. Upam, da boste iz teh vrstic razbrali razlog.

Očetu je bilo 67 let; ni bil toliko star po letih, kakor po svojem življenju. Bil je borec od septembra 1943 do avgusta 1945. Bil je eden izmed osvoboditeljev, ki so leta 1945 spomladaj vkorakali v Ljubljano. Bilo mi je komaj pet let, a se dobro spominjam neke slavnostne nedelje leta 1945 v naši vasi. Tedaj je neki ugleden tovariš pripel očetu na prsi odlikovanje. Kako sem bila ponosna na očeta!

Oče ni miroval tudi v povojnih letih. Bil je v delovni brigadi na Rogu leta 1947. Nekaj let je bil predsednik ZB v kraju... Minevala so leta, podoba vojne je čedalje bolj bledele. Nastopilo je obdobje, ko so se po vrsti začeli pehati, da bi jim priznali

zasluge in pravice za sodelovanje med NOV. Oče je bil leta 1963 invalidsko upokojen. Vsa leta med vojno je vnelo delal in si nakopal bolezen. Hudo je bil razočaran, ker je prejemal mnogo manjšo pokojnino, kakor mnogi drugi, ki so se med vojno potuhnil. Zato se je zakrknil vase; živel je osamljeno. Nihče ga ni hotel razumeti. Kakor je živel osamljeno, tako je tudi nenedoma umrl. Nihče se ga ob smrti ni spomnil, ne pomislil na njegov delež za skupnost med vojno in po nji. Organizacija ZB se mu ni oddolžila niti s skromnim vencem, kaj šele, da bi se kdo z govorom poslovlil od njega na grobu. Bil je pozabljen; pozabili so ga še živega...

Vem, da ta primer ni edini, a prav zaradi tega pišem to še s toliko večjo prizadetostjo, v zavesti, da bi se morali zavdati vsi: Vrste partizanskih borcev so od dne do dne redkejši! Ne pozabimo borcev — dokler so še živi! Spomnimo se jih vsaj na njihovi zadnji poti!

ANICA OZANIČ-PETRIČ

Pred 30 leti – internacija v Ivanjici

Dne 23. januarja je minilo 30 let, odkar so oblastniki stare Jugoslavije internirali precej naših naprednih ljudi. Tedaj so za internacijo namenjene posameznike klicali v delovne bataljone, ki so bili v okviru vojske. Tako so hoteli prikriti pravi namen. Le po tem se je razlikovala ta internacija od tiste leto poprej, ko so napredne ljudi internirali v Bilečo.

Koncentracijsko taborišče stare Jugoslavije je bilo v Medjuresju pri Ivanjici v Bosni, torej daleč od Slovenije. V podobnih taboriščih v Jugoslaviji je bilo zaprtih nad 3000 komunistov. Interniranci so bili oblečeni v vojaške uniforme, stražili pa so jih žandarji, ki so tudi upravljali taborišče. Med interniranci niso bili le vojaški obvezniki, marveč tudi nekateri, ki vojaške obveznosti niso bili še niti odslužili, ker so bili zanje nesposobni ali pa premaladi.

Na dan, ko so internirance iz Ljubljane in okolice odpeljali z vlakom, so se na ljubljanskem kolodvoru zbrali delovni ljudje in demonstrirali. Bilo jih je kakšnih 5000. Organizatorji demonstracije so se hoteli ogniti spopadu demonstrantov z žandarji. Demonstranti so peli revolucionarne pesmi, med drugim tudi Internacionalo. Medtem so zbrani železničarji dvignili pesti v proletarski pozdrav. Nastopilo je več govornikov, med njimi tudi Franc Leskošek, sekretar CK KPS.

Z ljubljanskega Posavja so bili tedaj internirani: iz Crnuč Janko in Stane Bizjak, Maks Pečar, Maks Vrhovnik in Martin Petrič, z Ježice Ciril Kalinger, Roman Omahen in Ivan Koman.

Internacija tedaj ni bila edina oblika nasilja protiljudske oblasti. Tako so tedaj tudi kazensko premeščali uslužbenca.

Partija je odgovorila na nasilje oblastni-

POIZVEDBA

Prosim, da se mi oglasi tov. Pipan Danilo (ilegalno ime Alojz Planinc), ki je leta 1942 prišel kot ilegalec iz Ljubljane v Postojno, od tam pa sva šla naprej proti Ajdovščini

Janko Zabukovec
ŽIRI 71
posta Žiri

kov tako, da je organizirala zbiranje prispevkov za »ljudsko pomoč« in tako pomagala internirancem s hrano in drugimi potrebščinami. Ljudje so prispevali na tisoče dinarjev, saj je nabiralna akcija postala kar vse-ljudska. Nadalje je partija storila več ukrepov, da bi dosegla izpustitev internirancev. Ena takšnih akcij je bila protestna demonstracija 1. marca 1941 pred banovinsko (»vladno«) palačo v Ljubljani. Takratni ban Natlačen se je izgovarjal pred demonstranti, da so bili naši ljudje poslani na orožne vaje, ne pa v internacijo, ter da zato ne more prav nič storiti... Toda oblastniki so že naslednji dan izpustili večino internirancev. To je bila ena pomembnih zmag partije v tedanjem obdobju.

POJASNILO

Zadnja številka »TV 15«, ki je izšla 4. t.m., je bila po vrstnem redu šesta (6.), ne pa peta (5.), kot jo je postavil tiskarski škrat. Sicer so bralci gotovo že sami opazili pomoto.

Uprava »TV 15«

ugotovitev zdravniške komisije o nesposobnosti za delo. Obrnite se torej na zdravnika, ki vas zdravi, da napravi ustrezen predlog na zavod za socialno zavarovanje za pregled po zdravniški komisiji. Če seveda hočete v pokoj in se ne čutite več sposobnega za delo.

Priznanje vojne škode

M. in F. K. Tolmin

VPRAŠANJE: Sta starejša in bolna zakonca, ki sta med vojno pretrpela škodo. Ženi je komisija za vojno škodo ugotovila okrog milijona lir škode, vam pa za 700.000 lir. Če bi dobila vsaj nekaj od tega denarja, bi si lahko privoščila kak pribojšek in omogočila klimatsko zdravljenje. Prošita za pojasnilo, ali je mogoče, da bi dobila izplačano vojno škodo.

ODGOVOR: Vojna škoda ni bila izplačana, ker, kot je znano, med ZR Nemčijo in našo državo še ni bil dosežen sporazum glede povračila škode, ki jo je nacistična Nemčija povzročila Jugoslaviji. Ob zadnjih obiskih nemških državnikov je bil govor tudi o tem, toda za zdaj se zadeva še ni premaknila z mrtve točke. Upajmo, da bo kdaj rešeno tudi to vprašanje, saj bi bil že čas!

Denarno nadomestilo za rekreacijo

M. J. Ljubljana

VPRAŠANJE: Zanima vas, koliko bo za imetnike partizanskega spominskega znaka 1941 znašalo letos nadomestilo za letni dopust?

ODGOVOR: Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o pravicah imetnikov Partizanskega spominskega znaka 1941, objavljen v zadnji številki zveznega uradnega lista 1970, določa, da znaša nadomestilo za rekreacijo 1500 din na leto.

Invalidnina zaradi bolezni

K. J. Zavrč

VPRAŠANJE: Bili ste v 5. prekomorski brigadi, kjer ste se že med vojno zdravili zaradi bolezni. Zaradi bolezni ste bili tudi odpuščeni iz vojske. Priložili ste zdravniško spričevalo zdravnika, ki vas je zdravil zaradi gastritisa, kakor tudi odpustnico, kjer je navedena bolezen (žal nečitljiva). Kam naj se obrnete zaradi dosega invalidnine? Pišete namreč, da ste se že takrat prijavili zaradi invalidnine na zdravniški pregled, pa do danes niste bili pozvani. Kam naj se obrnete?

ODGOVOR: Rok za prijavo invalidov zaradi bolezni je že zdavnaj potekel in je danes za to prepozno. Ker pa pišete, da ste zahtevek za zdravniški pregled vložili, (vprašanje je, če ste vložili pravi zahtevek za priznanje invalidnine), vam svetujemo, da pisмено povprašate na republiškem sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo v Ljubljani, župančičeva, če se morda v arhivu nahaja vaša vloga ali celo kaka odločba glede priznanja ali odklonitve priznanja naziva vojaškega vojnega invalida. Dosti pa si po 25 letih ne morete več obetati, ker je, kot rečeno, rok za uveljavljanje invalidnine zaradi bolezni potekel.

čedno sobo. V sanatoriju je ambulant. Rentgenske in druge preglede sem opravil na tamkajšnji polikliniki. Bil sem trikrat celo pri zobozdravniku. Hrana je bila dobra in obilna. Postrežba izredno vpljudna in pazljiva. Vzoren red in čistoča ter izvrstna organizacija v opravljanju uslug in postrežbe.

Izredno so mi prijale in koristile zdravilne kopeli in pitje zdravilne vode ob zdravilnih vrelicah.

Kulturnega življenja in razvedrila ne manjka. Obiskovali smo dneвне in večerne koncerte in kulturne prireditve. Večkrat smo pohajali po mestu in si z zanimanjem ogledovali starodavne kulturne zanimivosti in to lepo starodavno mesto s številnimi sanatoriji, v katerih je bilo ta čas nad 6.000 starih pacientov. Ogledali smo si tudi nov sanatorij, ki ga je v poldrugem letu zgradilo jugoslovansko gradbeno podjetje iz Beograda. Domačini ga občudujejo in pravljico obožujejo. Pravijo mu »steklena pravljica«.

IZ ZGODOVINE:

Bitka na planini Pečani

Tistega mrzlega novembrskega jutra leta 1943 je ležala gosta megla na Črnem kalu pod Blegošem. Borci drugega bataljona Prešernove brigade so vstajali vsi premrzli z ležišč, ki so si jih bili pripravili iz smrekovih vej. Ponoči je pritisknil mrz in borci so se čedalje bolj stiskali k ognjišču, kjer je počasi ugašal ogenj. Tudi štab bataljona je prenočeval na prostem.

V štab so prihajala čedalje bolj vznemirljiva poročila. »Švabi« so začeli obsežno ofenzivo iz različnih smeri. Bataljon je bil v stalni pripravljenosti, da bi preprečil vdor sovražnika mimo Črnega kala na osvobojeno Cerkljansko. Prispel je ukaz, naj se bataljon zbere na vojaški cesti na sedlu Črnega kala. Prezebli smo se odpravili. Ustavili smo se in komandant Milče je ukazal, naj zakurimo s celo skladovnico metrskih polen, zloženih ob cesti. Ogenj se je razgorel in obstopili smo ga v krogu. Komandant je stopil v krog in nas nagovoril. Povedal je, da se švabske kolone pomikajo proti nam iz Skofje Loke, Idrije, Zirov in Kranja, po obeh dolinah Sore ter da smo od vseh strani obkoljeni. Spodbujal nas je v zaupanju vase. Končno je vprašal, ali se čuti kdo nesposobnega za boj; naj pove! Pozneje ne bo več umika.

Borci so molčali. Nobeden ni izstopil. Ogrelji smo se ob ognju, le v noge nas je še zeblo... Brigada je nastopila pohod mimo Farjega potoka v Selško dolino. Pravzaprav sta bila to le drugi in tretji bataljon. Snežilo je čedalje močnejše. V snežnem metežu smo prispeli v dolino in zavili po glavni cesti do razpotja, nakar smo zavili v gorško vasico Prtovč. Komaj smo se porazdelili po hišah, že me je komandir Pepi odredil za vodjo patrolje proti Torki in Danjam. Morali smo iz tople hiše, ne da bi čakali na jed. Spustili smo se spet v grapo, potem pa smo naleteli na vozno pot proti Torki. Ko smo se obrnili navkreber, ni bilo več gazi, sneg pa se je zdel z vsakim korakom večji. Neznanjsko dolga pot, ko si tako utrujen! Končno smo prispeli do gruče hiš na jugovzhodnih obronkih Ratitovca. Vstopili smo v eno izmed hiš. Družina je bila pri mizi, pravkar so končali kosilo. Gospodar je odgovoril na naš partizanski pozdrav le z »Dober dan!« Kazalo je, da so se nas ustrašili. Ko sem vprašal, ali so kaj videli Nemce, je gospodar odgovoril z vprašanjem: »Kdo pa ste vi?« Povedal sem, da smo partizani — izmučeni in lačni ter da bi želeli, če bi nam kaj dali od kosila.

Dejal je, da prihajajo različni ljudje z orožjem in da vsak hoče kaj imeti. Ohlast pa je ukazala, da ne smejo ni-

česar dajati. »Če pa si kaj vzamete, ker ste oboroženi, vam tega seveda ne morem braniti... Morali pa vas bomo v štiriindvajsetih urah ovaditi na nemški komandi.« je pripomnil. Tedaj sem spoznal, da se je bal ukane, namreč, da bi utegnili biti raztrganci v partizanskih uniformah, a da bi nam rad pomagal, če bi nam lahko zaupal. Tako pa nam je namignil, kako lahko pridemo do hrane. Odločil sem se. V omarico sem posegel po posodi z mlekom in ga ponudil tovarišema. Potem sem pil še sam. Stopil sem k mizi, vzel kruh in ga razdelil med tovariša. Nato smo zapustili hišo in odšli proti Danjam.

Komaj smo stopili med prve hiše v vasi, so nekje na koncu vasi počili strel iz pušk. »Bežite! To so Soričani! Oboroženi so! Ubili vas bodo!« je kriknila starejša ženska, brž ko nas je zagledala. Hitro smo se spustili po pobočju. Malo pred polnočjo smo se vrnili v Prtovč in poročali.

Naslednji dan smo bili spet navsegoda na nogah. Napotili smo se proti Torki. Tresla me je mrzlota in bolele so me vse kosti. Komaj sem vzdržal do Torke. Tam sem stopil spet v tisto hišo. Tedaj pa je bilo popolnoma drugače: vsa hiša je bila polna — partizanov. Šalili so se z domačima dekletoma. Gospodar se je nasmejan pogovarjal s komandantom. Na dvorišču pa so že odirali pitaneža vola... Dekle mi je postreglo z lipovim čajem. Povedal sem, da sem zbolel. Odvedlo me je v stelnjak za pregrado v hlevu. Tam sem našel ležišče. Na pol nezavesten in v blodnjah sem slišal, kako so zaregljali »šarci« in zapokale puške. To me je popolnoma zbralo. Nekdo izmed tovarišev mi je prinesel puško in me vprašal, ali bom mogel hoditi. Poskusil sem vstati, pa sem omahnil. Rekel je, naj kar ležim. Nemce so prehiteli in odbili. Prišli bodo pome, če bo kaj hujšega.

Znova je začel naraščati trušč. Vstopil je komandir: »Pripravi se! Moramo se premakniti, če ne, nas bodo obkolili!« Dva borca sta me podpirala, ko sem se odvrlel iz hleva. Iz Torke smo zavili naravnost navkreber proti Ratitovcu po strmi drasti za spravilo sena. Zdela se mi je neskončno dolgo, preden smo se izmotali iz gozda na goličavo, na belo strmino Ratitovca. V vijugasti vrsti se je vzpenjala proti vrhu kolona borcev... Snega je bilo čedalje več. Lezli, rinili smo, si mahali z rokami in nogami. Končno smo prispeli. Spodaj se ni oglasil več noben strel. Neskončno dolgo je trajalo, da sem se tudi jaz privlekel na vrh. Toda to še ni bil najvišji vrh! Strmina se je nadaljevala, čeprav malo bolj položno. Toda potem nismo zavili

na najvišji vrh, ampak smo začeli zavijati na levo čez pobočje. Prispeli smo v široko in položno dolino. Zagledali smo gručo staj, do streh zametenih v snegu. Razgrebli smo sneg okrog vrat, da smo mogli vstopiti v stajo. Znotraj je bilo mrzlo, toda vsaj suho, da smo na mah zaspali po tleh.

Kuharji so za zajtrk pripravili ovseni močnik. Nisem še pojedel vsega, ko sta počila dva strela nekje ob strani. Trenutek na to so že zaregljali »šarci«. Borci so morali odložiti žlice in se zvrstiti v strelce v snegu, ki ga je bilo skoraj meter visoko. Umaknili smo se v gozd, preden so nas dosegli Nemci. Hoteli so nas ugnati z minometalci, mi ne pa je ob eksplozijah dušil velik sneg, tako da smo bili varni pred drobci.

Pod nami smo spet opazili premikanje. Po dolini navkreber proti nam so nastopali v strelskih vrstah Nemci, oblečeni v bele plašče in pokriti s kapucami, tako da jih je bilo težko opaziti na snegu. Mitraljezec ob meni je opazil prvo skupino in sesul nanjo dolg rafal. Nemci so takoj plegli v snegu in že jih ni bilo več videti. Tedaj sem opazil znova premikanje in ustrelil s karabinko. Povzpeli sem se malo, da bi ne motil mitraljezca Guida, k drugemu mitraljezcu Tonetu. Razstavljaj je zborovjeko, ki je odpovedala. Prihitej je komandir in oštel Toneta, ker so se Nemci nadalje bližali. Tone je sestavil zborovjeko, pa ni bilo spet nič z njo. Medtem ko je znova razstavljaj, sem se malo spustil, da bi ga varoval z ognjem svoje puške. Ustavil sem se za debelim viharikom in začel nabijati v dolino. Kaj kmalu pa me je opazil sovražni mitraljezec in spustil nepretrgan rafal na moj viharik. Stisnil sem se k tlom, okrog mene pa so letele veje in iveri. Tonetovega mitraljeza ni mogel popraviti tudi komandir. Ves besen je odšel.

Streljanje je bilo čedalje bolj zgoščeno. Borci iz spodnjih položajev so se medtem pomikali, da bi zavzeli ugodnejše položaje zgoraj. Tudi jaz s Tonetom sem se pomikal navkreber. Ne nadno sem se znašel pred ranjencem, ki je ležal na vojaški odeji v smrtnih kričih. Dva partizana sta ga gledala malo oddaljena. Vprašal sem, zakaj ne pomagata ranjencu. Povedala sta, da ga niso ranili Nemci, marveč da ga je ustrelil komandir. Ko je ta mož zagledal komandirja v smučarski obleki, je mislil, da ima pred seboj Nemca, pa je zavpil, da je tudi on Nemec. Komandir pa je samo siknil: »Izdajalec!« in ga pobil z dvema streloma iz pištole.

Potem smo hodili po gozdovih na Jelovici brez konca in kraja. Naposled smo na jasi zagledali pogorišče Aleksandrovega doma. Ostanke zidovja nam niso mogli prav nič koristiti, pa smo

nadaljevali pot — naprej po globelih, kotanjah, kolovozih... Pozno ponoči smo prispeli na zapuščeno kmetijo. Kuharji so našli v kleti pri hiši nekaj krompirja in sod mosta... Zjutraj ob štirih smo spet odrinili proti dolini. Po gozdnih poteh smo prispeli nad Češnjico. V vas smo poslali obveščevalce. Ti so se potem vrnili s sporočilom, da je vas prosta; češ da v nji ni bilo nobene- ga sovražnika. Prekoračili smo Soro in se na drugi strani zagrizli v strmino. Bili smo že precej visoko ko smo zagledali, da je po vasi kar mrgolelo emce. Pravi čudež, da nas niso opazili, ko smo šli skozi vas!

Cez Martinj vrh po blegoški vojaški cesti smo se po treh dneh znova vrnili na Črni kal — prav vsi! Kakor je napovedal komandant pred pohodom...

SLAVKO BIZJAK

Ime na plošči: Andrej Kolar

Neprijazno poslopje sredi Celja, znano, prekleto ime: »celjski pisker«...

Dušeče ozračje je viselo nad mestom. Letaki so bili nalepljeni na zidove in oglasne deske. Imena na smrt obsojenih.

Železna vrata zapora so se nenehno odpirala, zapirala — čez prag so stopali uklenjeni ljudje. Dolgi temni hodniki, celica ob celici. Duh po plesnobi in razkužilu. Tesnoba in odpor sta grizla izmučena srca, telo pa je hlepele po kruhu. Ure, dneve, tedne so ždeli v polmračnih celicah. Visoko nad njimi so le line pričale, da utegne še neke sijati sonce, da je tam zunaj življenje.

Andreja so vsega izmučenega na smrt prignali iz mučnice v kleti v celico. Med vrati v mučnico sta se srečala — mož in žena. Pogleda sta se za trenutek ustavila. Usta so ostala nema. Oči so se jima zameglile.

Novembrskega dne 1942 so Andreja odgnali na ustrelitev. V zadnjem trenutku je še zmogel, da se je povzpeli k zamreženi lini celice in kriknil ime ljubljene žene. »Zbogom, žena moja! Me slišiš? Pozdravljam te, Andrej...«

Življenje valovi dandanes tam okrog tistega zidovja. Na marmorni plošči so vklesana imena. Tudi ime Andreja Kolarja iz Lesičnega pri Kozjem, in ime njegove žene. Kdo prebere, kar je skrito za vsimi temi imeni na plošči?! Tudi o njiju le malo kdo še kaj ve: dala sta življenje, tiha junaka našega naroda.

GITICA NERAT

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Tudi tale fotografija je z fototeke Muzeja revolucije v Ljubljani, kjer ne vedo, kdaj in kje so jo posneli in kaj predstavlja. Lahko sklepamo, da je nastala v drugi polovici leta 1944 ali v prvi polovici 1945. Vsekakor nekje na osvobojenem ozemlju, bržkone v Beli krajini. Prav tako si lahko mislimo, da je na sliki osebje kake delavnice, kjer so izdelovali prešite odeje, morda iz padalske svile. Oglasite se, če veste, kdo so tovarišice in tovariši na sliki!

Glede »fotografije z vprašajem« v letošnji 5. številki (4. februarja) nam je pisal tovariš Jože Prihac iz Padne, pošta Sečovlje. Spomladi 1945 je bil kot politični jetnik v tržaških zaporih Coroneo. Kot tak je moral delati v stavbi, kjer na proleju visijo obešenici. To je bila garaža Principe v ulici Masimo d'Azelio. Dan prej so diverzanti uničili garažo, polno nemških avtomobilov. Med njimi je bil tudi tovarnjak, naložen z marmelado, ki so ga pripeljali iz tovarne Arigoni v Izoli. Da bi se maščevali zaradi partizanske akcije, so nacisti obesili štiri talce, ki jih vidimo na sliki. To se je zgodilo na velikonočno sredo ali četrtek leta 1945. Prihac je na fotografiji spoznal vrata v garažo.

Kaj je dala Gabrovka

V predzadnji številki »TV 15« je bil objavljen prispevek Jožeta Janeža pod naslovom Gabrovka v krvavi zarji. Te dni pa nam je tovariš Jože Borštnar predlagal, naj k navedenemu prispevku dodamo še tole:

Gabrovka, ki je razmeroma majhna vas, je dala Narodnoosvobodilni vojski 28 oficirjev, 1 narodnega heroja, 1 komandanta korpusa, 1 komandanta divizije, 1 komandanta brigade in več drugih funkcionarjev. Torej vsekakor zelo velik prispevek. Nedvomno se Gabrovka uvršča med tiste slovenske vasi, ki so za svobodo največ žrtvovala.

In še majhen popravek: tovariš Robert Borštnar-Rade iz Gabrovke ni padel kot namestnik komandanta Gubčeve brigade, ampak kot komandant divizije, in sicer po kapitulaciji Italije v bojih proti Nemcem pri Lipi na Krasu.

»Ponovna« ustanovitev 1. proletarske brigade

V Rudnem, zgodovinskem kraju, kjer je bila ustanovljena 1. proletarska brigada, deluje izvidniška organizacija in razumljivo je, da se njen odred imenuje po slavni prvi proletarski brigadi. Odred se lahko ponaša s številnimi uspehi. Posebno častne naloge je imel vselej, ko se je ob jubilejnih praznikih, ob 22. decembru, srečeval z borci 1. proletarske brigade.

Letos bo praznovanje 30-letnice vstaje v Rudem izredno slovesno. Zato se nanj skrbno pripravljajo že zdaj. Sklenili so, da bodo izvirno proslavili

znameniti jubilej. Proslava bo 22. decembra. Tedaj bodo »znova« ustanovili 1. proletarsko brigado; to bo namreč posebna praznična prireditev. Izvidniki bodo prav tako, kakor je bila ustanovljena 1. proletarska brigada, iz enakega števila enot, iz izvidniških odredov iz krajev, od koder so bile enote brigade, ustanovili novo »1. proletarsko brigado«. Zamisel je bila povsod navdušeno pozdravljena. Predlagali so, naj bi bili poveljniki 1. proletarske brigade častni komandanti izvidniških enot.

KULTURNI OBZORNIK

PREŠERNOVE
NAGRADE '71

Dne 8. februarja je bila v veliki dvorani Slovenske filharmonije že tradicionalna počastitev slovenskega kulturnega praznika — obletnice smrti pesnika dr. Franceta Prešerna — na kateri so podelili tudi Prešernove nagrade in nagrade Prešernovega sklada.

Prešernovo nagrado za leto 1971 so prejeli:

VIDA JUVANOVA

Slovenska gledališka umetnica Vida Juvanova deluje in ustvarja v gledališču že skoraj petdeset let. Od sezone 1922/23 pa do danes je oblikovala nepregledno število likov različnih avtorjev in različnih slogov. Igralsko umetnost Vide Juvanove oblikuje dognana profesionalnost in umetniška originalnost. Zelo pomembno je tudi njeno pedagoško delo. Kot profesorica na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo je vzgojila vrsto današnjih pomembnih slovenskih igralcev.

STANE KREGAR

Ustvarjalec, ki je v svojem obsežnem in kvalitetnem opusu utiral slovenski umetnosti nova pota in tako prispeval velik delež k njeni afirmaciji v svetu. Z barvnimi liki, svojsko kompozicijo in sozvočjem med posameznimi strukturami umetnine je na izrazito in specifično slikarski način izpovedal svoj odnos do sveta. Kljub abstraktni likovni govorici pa je bila njegova umetnost tesno povezana z življenjem in zato pomeni le slikarsko videnje in transformacijo otipljivega vidnega sveta in dogajanj v človeku.

JANKO LAVRIN

Profesor Janko Lavrin je opravil pomembno, v marsičem pionirsko delo kot posrednik slovenskih slovestvenih umetnin v tuje jezike: v mladosti v ruščino, v poznejših letih v angleščino. Hkrati pa se je uveljavil kot bleščeč esejist in razgledan pisec literarno-zgodovinskih monografij o velikanih evropske, predvsem ruske književnosti.

SAVIN SEVER

Arhitekt Savin Sever je ob Titovi cesti v Ljubljani ustvaril vrsto realizacij, ki pomenijo izredno domišljene arhitekturne rešitve v skladnem odnosu visokega materialnega izrazila in naših ekonomskih zmogljivosti. V arhitektonskem strukturalizmu, značilnem za našo dobo, dobiva arhitektura Savina Severja ob sintetični celovitosti, funkcionalni in oblikovni prečiščenosti, njegovi arhitekturi lastne humanistične razsežnosti.

LUCIJAN MARIJA ŠKERJANC

Kompozicija je umetniško in zgodovinsko — razvojno najpomembnejši del plodovite in široko razvejane glasbene dejavnosti Lucijana Marije Škerjanc. Njegovo kompozicijsko delo je izjemno obsežno in zelo raznovrstno, nekatere njegovih skladb je šteti kot prve v slovenski glasbeni literaturi. Posebej je treba omeniti njegovo prefinjeno instrumentacijo in sploh mojstrsko poznavanje kompozicijskega metiera.

Nagrade Prešernovega sklada so prejeli:

LOJZE FILIPIČ za dramaturško delo, PAVLE JERSIN za vlogo Hermana Celjskega v Zupančičevi »Veroniki Deseniški« in župana v Ibsenovi drami »Sovražnik ljudstva«, OSKAR KOGOJ s sodelavci za serijo foteljev-počivalnikov v izdelavi novogoriške tovarne »Meblo«, LOJZE LEBIČ za kompozicijo »Korant« za simfonični orkester, MITJA MEJAK za umetniške radijske in televizijske dramatizacije pomembnih del slovenske proze, BORUT PEČENKO za realizacijo trgovske hiše na Glavnem trgu v Mariboru, ELA PEROCI za zbirko otroških ertic in pripovedi »Na oni strani srebrne črte«, FRANCE PERŠIN za slikarska dela razstavljena v Kranju, Ljubljani in Zagrebu, IVO PETRIČ za kompozicijo »Intarzij« in »Godalni kvartet 69« ter za kreativno umetniško vodstvo ansambla »Slavko Osterca«, FRANCIS ROTAR za veliko varjeno plastiko nastalo v Ravnah na Koroškem »Forma viva 1970« in JOŽE ŽUPAN za naslovno vlogo v televizijski drami »Kaplan Martin Čedermac«.

BIL SEM V NACISTIČNIH TABORIŠČIH

BIL SEM V NACISTIČNIH TABORIŠČIH je naslov dokumentarne razstave slik črnogorskega slikarja — samouka Vukota Mijuškovića, ki sta jo ob trideseti obletnici vstaje jugoslovanskih narodov priredili komisija za bivše vojne ujetnike in komisija za bivše politične zapornike, internirance in deportirance pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Vukota Mijušković, ki je kot vojni ujetnik-kaznenec preživel štiri leta v nacističnih vojaških kazenskih taboriščih Osnabrück, Barckenbrige in Hammerstein, je posebej za ljubljansko postavitev razstave pripravil sliko »Partizanska bolnišnica Franja« in »Neukročena Ljubljana«. Razstava bo odprta od 5. do 12. februarja v sejni dvorani republiškega odbora ZZB NOV Slovenije vsak dan od 10. do 13. in od 17. do 19. ure.

Na sliki: sekretar republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Franc Vrhovšek in predsednik sveta za negovanje tradicij narodnoosvobodilnega boja inž. Pavle Zaucer v pogovoru s prvimi obiskovalci.

TEH NAŠIH PETDESET LET NA TV

TEH NAŠIH PETDESET LET je prav gotovo ena izmed najbolj gledanih oddaj RTV Ljubljana. Na sporedu je že od januarja lani in ima namen prikazati zgodovinske in politične dogodke v svetu in doma od leta 1919 do leta 1950. Prvotno je vsaka oddaja iz tega ciklusa obravnavala politične dogodke v razdobju petih let. Zaradi obširnega gradiva, ki ga je bilo potrebno predelati, so začeli obravnavati v eni oddaji zgodovinsko-politične dogodke treh mesecev. Tako smo bili v predzadnji oddaji 27. januarja priča zgodovinskemu dogajanju oktobra, novembra in decembra leta 1944. Oddaja je bila sklenjena s prikazom velike zmage jugoslovanskega partizanstva, z osvoboditvijo Beograda. (Na sliki: dne 27. novembra je prispel v osvobojeni Beograd tudi vrhovni komandant maršal Tito s člani drugih najvišjih političnih in vojaških teles nove Jugoslavije.)

Oddaje ciklusa »Teh naših petdeset let«, ki so na sporedu vsakih štirinajst dni, režira in piše besedila zanje Fran Žizek. Pri zahtevnem delu so mu v nemajhno pomoč redakcijski svetovalci dr. Aleš Bebler, dr. Metod Mikuž, Lidija Šentjurec in Rudi Janhuba.

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

KREMATORIJ

Na dachauske smreke
naslanja se mračni večer,
samotni ptič se vrača domov,
v barakah za žico je mrt,
zdaaj zdaaj čez igle zarja zdrsi
in rosa poji dachauski kraj.

Stisnjene pod črne oblake,
bolj in bolj so nizke barake:
planil znenada dim je v večer,
krematorij zakrilil kakor vampir.

Strahoten je spev
zogenetih teles —
iskre na nebu — goreče srce.
Brat moj, slišiš:
telesa pojo,
ko gredo v goreče nebo
više in više
v daljne oboke teme.

Ne bodo več se vrnili,
ne govorice človeške dojili,
melodij svojih sanj poslušali:
poslednjo solzo so tu izjokali.

Odgovori mi brat:
kdo jim bi je zapel,
kdo jokal za njimi,
kdo zbral bo njih pepel?

Glej dim! Sprva tenek se vije,
že kot črni oblak se razljuje,
kakor da kri iz dimnika
bruha v nebo.
Telo na telo...

In ko je luna z nočjo priveslala
je v dimniku temna senca ostala...

Mrak do nebes.
Tih in samotni večer:
v njem so slišni le ugašajoči zublji
upepeljenih teles...

FRANCI ČERNE

ZANIMIVOSTI

Ivan Ribič prejel nagrado

Gorenjske Prešernove nagrade so letos podelili že drugič. To visoko priznanje podeljujejo gorenjske občine ob največjem slovenskem kulturnem prazniku najbolj zaslužnim posameznikom, skupinam ali organizacijam za njihovo ustvarjalno delo na kulturno-umetniškem in prosvetnem področju.

Med sedmimi nagradenci gorenjskih Prešernovnih nagrad za leto 1970 je pretekli petek prejel to nagrado tudi znani slovenski pisatelj in scenarist Ivan Ribič-Stojan, ki v povojnih letih živi in ustvarja na Bledu. S svojim nenehnim in trdoživim ustvarjanjem je pisatelj Ivan Ribič vsestransko in neprestano prisoten v našem kulturnem prostoru, sloneč na doslednih revolucionarnih pozicijah, kar daje njegovim stvaritvam poseben pomen in posebno vrednost. Družbeno-kritičen odnos do različnih pojavov, ki veje iz njegovih del, je značilen tudi za njegovo privatno življenje. Zato nam je tako blizu tudi kot človek in tovariš.

Svečanosti ob podelitvi, ki je bila v hotelu Grajski dvor v Radovljici, sta se udeležila tudi književnika Matej Bor in Tone Svetina.

Ciril Zlobec Hladniku

Na seji komisije za idejna vprašanja kulture pri CK ZKS je Ciril Zlobec takoj po projekciji »Maškarade« povedal Boštjanu Hladniku tole: »Vidi se ti, da filme znaš delati, ne znaš ga pa narediti!« (Dne 5. februarja je bila republiška komisija za pregled filmov povabljen na ogled popravljene kopije filma Boštjana Hladnika. Vsi navzoči člani so se soglasno odločili, da tudi tej filmski priredbi »Maškarade« ne izdajo dovoljenja za javno predvajanje.)

O spominih N. Hruščova

Kot je znano je uvod k angleški izdaji spominov N. Hruščova napisal Edvard Crankshaw. Gre za publicista, ki je že dolga leta proučeval sovjetske razmere in je kot tak priznan za enega vodilnih britanskih »sovjetologov«. Na straneh Sunday Timesa se dotika sporne knjige in iz njegovih besed je moč razbrati, da je kljub mnogim prigovorom še vedno prepričan, da je tekst delo Nikite Hruščova. Takole pravi: »Očitno nismo dobili vseh stvari. Izpuščeno je vse, kar bi lahko spravili v poglavje o sedanji politiki Kremlja. Vendar imamo velik del. Falzifikator bi mogel potegniti mnogo

več. Vsem kritikom, naklonjenim in nenaklonjenim, je žal zaradi skrivnosti, v katero so zaviti viri knjige. Tudi menil je žal! Toda sama vrsta skrivnosti, ki obkroža njen nastanek, je bila taka, da me silil k misli, da je nekdo zelo blizu Hruščova ali blizu hierarhije ali obeh moral zavarovati to skrivnost.

Ali bo uničeno res vse bakteriološko orožje?

Ameriške vojaške oblasti so sporočile, da se bodo v začetku tega leta ob najstrožjih varnostnih ukrepih lotile uničevanja vsega bakteriološkega in toksičnega orožja. Predstavnik ameriške vojske ni hotel povedati, katere vrste tega orožja nameravajo uničiti. Povedal pa je, da bo vsa operacija v zvezi s tem končana v enem letu.

Uničevanje bakteriološkega in toksičnega orožja bo potekalo pod poveljstvom podpolkovnika Geralda Watsona, in sicer na štirih krajih. Da bi bili ljudje in priroda varni predstrupi, se bodo operacije lotili šele potem, ko bo načine uničevanja tega orožja odobrili predstavniki svet za naravo. Načrti za uničevanje pa so že odobreni s strani zdravstvenih oblasti in kmetijskega ministrstva, z njimi pa se strinjajo tudi vojaški znanstveniki in strokovnjaki za varnost.

Dvakrat močnejše arabske dežele

Nekdanji šef izraelske obveščevalne službe general Hajim Herzog je obtožil Egipt in Sovjetsko zvezo, da prekinitve ognja ob sueskem prekopu izkoriščajo za nadaljnje utrjevanje svojih položajev na zahodni strani prekopa, kjer so osredotočili več kot tisoč topov, varuje pa jih kakih petdeset raketnih izstrelkov SAM-2 in SAM-3. Po njegovi izjavi je sedanja vojaška moč arabskih dežel, zlasti kar zadeva sirske in egiptovsko letalstvo, dvakrat večja, kot je bila pred šestdesetimi leti.

Navzlic temu pa se, kot trdi Hajim Herzog, vojaški položaj Izraela ni poslabšal, zakaj v zvezi s prisotnostjo Sovjetske zveze v Sredozemlju in na Indijskem oceanu je Izrael postal pomemben element na ravni konfrontacije dveh velikih sil.

Milijardo dolarjev za nov tip lovca

Ameriško obrambno ministrstvo je pred kratkim z dvema podjetjima podpisalo pogodbo za izdelavo prototipa novega lovca, ki nosi začasno oznako A-X. V ta namen je odobrilo znesek v višini 60 milijonov dolarjev, medtem ko vrednost vsega naročila, kot menijo, znaša več kot milijardo dolarjev.

Letalo A-X bo lahko prenašalo 7.250 kg koristnega telesa na razdaljo, ki ustreza štiriurnemu neprekinjenemu poletu. Odlikuje pa se po veliki manevrski sposobnosti zlasti pri hitrostih, manjših od 500 km na uro.

Američani so z novim lovcom F-14 zelo zadovoljni

Sredi decembra so v ZDA preskusili prototip novega mornariškega lovca F-14. Zanj so se odločili po neuspešnih poskusih z mornariškim lovcom F-11B, ki naj bi imel gibljiva krila. Imel pa je toliko pomanjkljivosti, da ga serijsko sploh še niso začeli izdelovati. Poskusi z novim letalom F-14 pa so bili menda zelo uspešni in so pri tem ugotovili, da v marsičem prekaša celo F-11B.

Lovec F-14 je sorazmeroma drag, saj pri naročilu 722 letal te vrste vsako stane 11.500.000 dolarjev. Vrednost vsega naročila potemtakem znaša približno 8 milijard dolarjev.

Delfini kot podvodni vohuni

Po podatkih, ki izvirajo iz saigonskih vojaških krogov, bodo Američani delfine, ki so jih »šolali« v ZDA, v kratkem prvič preskusili v pravih bojnih okoliščinah v Indokini. Prvi trije delfini — podvodni vohuni so že v Južnem Vietnamu.

Ceprav gre za strogo zaporno zadevo, menijo, da so delfini izurjeni za odkrivanje podmorskih diverzantov in za opravljanje še drugih podvodnih obveščevalnih nalog. Znanstveniki zatrjujejo, da imajo delfini mnogo večjo inteligentno zmogljivost od človeka in da lahko prestrežajo tudi neke posebne zvoke. Znanstveniki so poskušali odkriti njihovo »govorico« in tudi posebne sposobnosti v zvezi z izogibanjem podvodnim oviram. Čeprav je še daleč čas, ko bo vojna mornarica imela posebne delfinske patrulje, v ameriških vojaških krogih poudarjajo, da so z začetnimi testi ugotovili »rezultate, ki mnogo obljubljajo.«

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

»Včasih smo si sami sebi najhujši sovražniki,« se je pritoževal eden izmed oficirjev te brigade, »in bojna disciplina v naših enotah je tako zelo popustila, da s svojim orožjem drug drugega ubijamo.«

Spricho tega je največja skrb mnogih stareših bojnih enot v tem, da jim do vrnitve v ZDA ostane v enotah kar največ živih ljudi. Hkrati s tem pa se morajo s svojimi vojniki nenehno pogajati. »Sedaj sploh ne morete česa ukazati in pričakovati, da bodo vojaki takoj izvedli vaš ukaz,« je pripovedoval neki oficir. »Najprej jim morate na dolgo in široko pojasnjevati, zakaj naj to store.«

Da ne bi nižji starešine od višjih dobili očitkov na račun tega, ker jih vojaki ne ubogajo, leti nočejo vojakom ničesar ukazati vse dotlej, dokler niso zagotovo prepričani, da jih bodo vojaki poslušali. Tako med vojaki in njihovimi starešinami prihaja do nekega tihega dogovora o tem, kaj je mogoče ukazati in kaj uresničiti.

Med obema generacijama Američanov, ki služijo vojsko, ni več sožitja, temveč se gledata postrani, čedalje pogostejši pa so primeri odkrite nestrnosti enih proti drugim. Kaže, da mlada generacija prezira »doživljenjske« (kot imenuje vse poklicne vojake).

»V nekem vietnamskem vojaškem taborišču,« piše dopisnik Grant, »smo slišali, kako veseli so bili vojaki, ko so zvedeli, da sta dva aktivna oficirja padla v zasedi.«

Aktivni pripadniki vojske pa imajo o mladih svoje mnenje. Tako na primer je neki v bojih prekaljen narednik dejal: »Prihaja mi slabo, ko jih gledam. To so slabi in niso za nobeno rabo. Trepetajo, da jih ne bi zadela sovražnikova krogla. Za to so krivi njihovi starši, ker so jim nudili preudobno življenje.«

Pokazalo se je, da sta generaciji daleč vsakebi ne le v Združenih državah Amerike, ampak tudi v Vietnamu.

Atentat na oficirja

Razlika pa je v tem, da vojaki v Vietnamu imajo orožje in da ga najbolj zagrizeni med njimi večkrat uporabljajo drug proti drugemu. Vojaki imajo za to poseben izraz: »pripravljanje rezancev« ali »rešetanje«. To pomeni, da utegnejo, čim se jim za kaj takega pokaže priložnost, napasti z bombami najbolj osovražene oficirje ali podoficirje.

»Ponoči,« je pripovedoval neki kapeitan iz 1. mehanizirane divizije, »sem pregledoval bojne položaje. Ugotovil sem, da so vojaki v vseh petih bunkerjih spali. Razjezil sem se, jih zbudil in si zapisal njihova imena. Ko sem odhajal iz zadnjega bunkerja, sem zaslišal nekega vojaka vpiti: Mater mu njegovo, sedaj ga bom ubil! Nato se mi je zazdelo, da je odstranil varovalko na bombi, in zato sem takoj planil v najbližji strelski jarek. Bomba je eksplodirala prav blizu mene. Pobesnel sem in če mi drugi vojaki ne bi tega preprečili, bi ga zanesljivo ubil. Kasneje so vojaka poslali pred vojno sodišče in ga obsodili.«

Nihče ne more povedati, koliko je bilo takih in podobnih primerov, zakaj do podatkov ni lahko priti. Odkar so vojne, vojaki ubijajo oficirje. Toda dejstvo, da o tem tako mnogo govore, prepričljivo dokazuje, da so uboji te vrste postali že sestavni del vojaškega življenja v Vietnamu.

Uživanje mamil

V ameriški vojski, ki je v Vietnamu, se čedalje bolj širi in krepi še neka druga slabost, ki ima zelo hude posledice ne le za vojsko, ampak tudi za vso ameriško družbo. Pri tem mislimo na uživanje mamil — v začetku marihuane, v zadnjem času pa predvsem heroína.

»Še pred dvema letoma,« zatrjuje neki visoki funkcionar ameriškega obrambnega ministrstva, »je uživalo mamila le kakih 30 odst. naših ljudi v Vietnamu. Leto dni kasneje je takih bilo 40 odst., sedaj pa jih je 50—60 odstotkov.«

Uživanje heroína je začelo naglo naraščati sredi lanskega leta. Od takrat naprej je na vietnamskem trgu ogromno heroína. Enodnevna količina stane le dva do tri dolarje, kar je v primerjavi z ZDA, kjer enake količine heroína ni moč dobiti izpod 50 dolarjev, zelo poceni.

Ta heroin vsebuje približno 90 odst. čistega mamila in je tako močan, da človeka že po dveh treh dneh povsem prevzame in se mu ni več mogoče odpovedati. Vojaki, ki ga začno uživati, tega navadno ne priznavajo, dokler po nekaj mesecih ne oslabe za svojih 10—15 kilogramov. Takrat šele spoznajo, da brez heroína ne morejo več živeti.

Obrambna vzgoja

Strup v žilah ameriške vojske

Se huje je to, da uživanje vietnamskega heroína pri človeku kaj hitro povzroči delirij in smrt. Po podatkih, ki jih je Pentagon pred kratkim objavil, je v Vietnamu spricho uživanja heroína samo od 1. avgusta do 18. oktobra 1970 umrlo kar 75 vojakov — skoraj vsakega dne po eden.

Poveljstvo ameriške vojske v Vietnamu je na nevarnost, ki grozi s strani heroína, ukrepalo zelo pozno. Njegova propaganda je bila usmerjena predvsem na marihuano, medtem ko heroínu ni posvečalo skoraj nobene pozornosti. Kampanjo proti uživanju heroína so sprožili šele pred kratkim. Gre za program amnestiranja, kar pomeni, da se tisti, ki se žele zdraviti, lahko javijo posebnim zdravniškim ekipam brez strahu, da bi bili kaznovani.

Rasni spopadi

Se manj kot na področju preprečevanja uživanja mamil je bilo storjenega v zvezi z razreševanjem rasne nestrnosti in spohadov. Čeprav je vojska celovitejša organizacija kot katerikoli del ameriške družbe, so mnoge njene enote, zlasti tiste v prvih vojnih vrstah, kjer streljajo in padajo, sestavljene samo iz črnih ali pa samo iz belih voja-

kov. Še izrazitejša in brezobzirnejša je rasna segregacija zunaj vojaških taborišč. V Saigonu je ulica, ki jo imenujejo »ulico duš« in kamor belci skorajda nimajo dostopa. Kdorkoli izmed njih pride tja, veliko tvega.

Črnski vojaki v ameriških enotah se pozdravljajo na poseben način, s tako imenovanim pozdravom »izmenjava moči« oziroma z »osvobodilnim stiskom roke«. Od takšnega pozdrava pa do odprtih in hudih rasnih spopadov je, kot kaže, le kratek korak. Da je res tako, smo videli v lanskem oktobru, ko se je v Lu Čaju začelo obstreljevati kakih 400 belih in črnih vojakov.

Takšni odprti spopadi resda niso pogosti, toda črnske vojake bolj od tega bole vsakdanji diskriminacijski postopki, ki jih je težko preprečiti.

Ameriške vojake že skoraj trideset let pošiljajo vojskovat se v tuje dežele in jih prepričujejo, da je dober napad najboljša obramba. Toda v Vietnamu celo najbolj neumen vojak lahko spozna, da to pravilo tam ne velja. V Vietnamu vojska ne napada, ampak se brani. To vojsko pa vodijo oficirji in podoficirji, ki se jim ne da odgovorjati na vprašanja, zakaj se še vedno zadržujejo v deželi, v kateri sploh niso zaželeni.

Marsikateri črnski vojak bi raje streljal na svoje bele oficirje kot pa na vietnamske borce

PRISPEVKI ZA ŠOLO V CERKNEM

Šola za zdravstvene delavce Novo mesto 500.—; Komunalno podjetje Novo mesto 500.—; Občinski komite ZKS Idrija (prispevek namesto čestitk za novo leto in namesto venca za dan mrtvih v Sp. Idriji) 230.—; Četrtrič Miha — Senovo 50.—; Krajevna org. ZB NOV Tolminska občina 383.—; Hotel in restavracija »Nanos« Idrija 300.—; Mestni odbor ZBB NOV Ljubljana 2.000.—; Istitutito economico italiano — Izola 500.—; Društvo upokojencev SRS Ljubljana (namesto venca na grob sodelavci Mila Zidan) 250.—; Simoniti Rado — Ljubljana (namesto noveletnih čestitk 100.—; TIS mestnih občin Ljubljana namesto noveletnih čestitk 1.000.—; Osnovna šola »Boris Kidrič« Ljubljana 700.—; Zveza prijateljev mladine Ljubljana-Center (namesto noveletnih voščilnic svojim sodelavcem) 100.—; Združenje VVI občine Trzin 150.—; Lovska zveza za Gorenjsko — Kranj 200.—; Komite obč. konference ZKS Kamnik (namesto noveletnih čestitk) 200.—; Občinska konferenca SZDL Kamnik (prispevek namesto noveletnih voščil) 200.—; Hlasi svet — Kranj, Valjavčeva 13 50.—; ZBB NOV obč. Koper (namesto noveletnih voščil) 200.—; Stanovanjsko podjetje občine Piran 300.—; Kmetijsko izobraževalni center, »Grim« Novo mesto 150.—; Komite obč. konference ZKS Vrnika (namesto noveletnih čestitk) 1.000.—; Zveza prijateljev mladine Slovenije Ljubljana 600.—; Društvo upokojencev IRS — podr. Trbovlje 200.—; Osk-bovanci soc. zavoda »Dr. Franceta Bergelja« Jesenice 67,80; Avbelj Viktor, Ljubljana 500.—; Osnovna šola »Jožeta Mihevc« Idrija (namesto noveletnih čestitk) 100.—; Zupančič Beno, odstop. n. grada Ivana Cankarja 5.000.—; Republiški odbor ZBB NOV Slovenije — Ljubljana 2.000.—; Republ. konferenca ZMS — predsedstvo Ljubljana (namesto noveletnih čestitk) 500.—; Komunalni zavod za socialno zavarovanje Novo mesto 1.000.—; Okrogli Avgust — N. Gorica 100.—; Štrukelj Jože — N. Gorica 50.—; Gimnazija »Jurija Vege« v Idriji (namesto noveletnih čestitk) 80.—; Stanovanjsko podjetje Idrija (namesto noveletnih voščil) 250.—; Zveza združenj borcev NOV občine Ljubljana — Šiška (namesto venca na grob Julija Gluha nosilcu Partizanske spomenice 1941) 300.—; Osnovna šola »Franc Rozman-Stane« Ljubljana (namesto noveletnih čestitk) 500.—; Skupščina mesta Ljubljana (namesto noveletnih voščil) 5.000.—; Živnopromet Gorica — Nova Gori-

novoletnih voščil) 100.—; Občinski odbor RK Kranj 1.000.—; Gostinski center Izola 300.—; Nuklearni inštitut »Jože Stefan« Ljubljana 5.000.—; Živnopromet Gorica — Nova Gorica 300.—; Obč. konferenca ZKS N. Gorica (namesto noveletnih čestitk) 500.—; Organizacija ZB Volče pri Tolmini 100.—; Flajš Ivan-Henrik, 150.—; Družina Pogačar Ljubljana (v počastitev spomina pok. Jožeta Hribarja) 100.—; Vodušek ing. Agneza, Ljubljana, 200.—; Miklavčič Blaž, Idrija, (10 odst. od loterijskega dobitka) 23,30; Gostinska šola Celje 30.—; Vzgojno-poboljševalni dom Radeče (namesto pismenih voščil za Novo leto) 100.—; Posestvo »Snežnik« Kočevska Raka 1.000.—; Podjetje za PTT promet Trbovlje 500.—; Gimnazija — pedagoška smer Maribor (prispevek dijakov) 2.500.—; Mestni odbor ZBB Postojna (namesto noveletnih čestitk 400.—; P. p. EMONA PROJEKT Ljubljana (namesto noveletnih čestitk) 1.000.—; Društvo upokojencev Ljubljana (namesto venca na grob dolgolet. funkcionarja in tajnika društva upokojencev SRS tov. Hribar Jožeta) 300.—; Komite obč. konference ZKS Ravne na Koroškem (namesto noveletnih čestitk) 500.—; Osnovna šola Šempeter 727,60; Dom centra strokovnih šol Ljubljana 200.—; Osnova organizacija ZVVI Sočnanj 100.—; Krajevna organizacija SZDL Dole, p. Idrija 100.—; Krajevna organizacija ZBB NOV Begunje pri Cerklji 223.—; Osnova šola Zetale — Ptuj 150.—; Društvo upokojencev Kočevje (namesto noveletnih čestitk) 100.—; Prijatelje iz Vrnike (namesto venca na grob pok. Betke Setine) 150.—; Petrič Marija, Idrija — Kosovelova 21 (izžrebana srečka loterije za postavitev šole v Cerknem št. 093140) 100.—; Čuderman Marjanca — Idrija (odstopljena nagrada za opravljanje dodatnih v Cerknem za leto 1970 1.000.—; Vodna skup. finančnih poslov pri skladu za izgradnjo šole most SAVINJA — Celje 2500.—; Kino podjetje Celje 400.—; Društvo upokojencev — podružnica Trbovlje 200.—; Podjetje SUROVINA — Maribor 500.—; Turist hotel SREMICA, Krško 400.—; ELEKTROTEHNA, Ljubljana 10.000.—

Skupaj: 1.975.384,35.

Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun 5202-602-66 sklad za izgradnjo osnovne šole v Cerknem.

in ljudska zaščita

Dan med vojaki planinci

Ne skrivajo se sicer, vendar jih ni tako lahko odkriti. Vselej so tam, kamor ne prihaja nihče drug. Kdor jih hoče obiskati, se mora kar pošteno potruditi. Če ni dovolj spreten, bo omagal. Kdor je v njihovih vrstah, mora biti kos alpinističnim spretnostim; mora biti planinec in smučar.

Pravijo jim »planinci«, kar pa ne pomeni, da se mudijo le na gorah. Taborijo v globokih globelih, v kraških vrtačah, na visokih skalnatih pečeh ali v kakšni neznani podzemeljski jami. Vselej so tam, kjer je najbolj hladno, kjer je največ snega, kjer jih česta megla popolnoma skrije, ali kamor ne drži nobena steza.

Planinci so seveda vojaki. Toda nimajo učilnic, ne vadišče za urjenje, ne jedilnice. Nenehno so gibljivi, nikdar pa ne delajo pohodov po poteh. Po strokovnem vojaškem izrazoslovju so to pripadniki gorske, alpinistične enote. Poveljuje major Miloš Haralović.

To enoto smo torej obiskali. Če bi nam ne dali navodil, bi enote nedvomno ne mogli najti. Kljub temu smo se kaj dolgo lovili. Spuščali smo se po strmih pobočjih, po zasneženih obronkih velike gore, kjer ni bilo nobene gazi. Nikjer ni bilo nobenega sledu, da so kje v bližini vojaki. Mislili smo že, da smo zašli. Šele po dolgem opotekanju z ene izmed vzpetin smo opazili v dolini čudno naselje: kakor da je kdo postavil igrače, hišice iz snega.

Naš prihod je naznanilo hrupno lajanje psov. Psi pa so na ukaz nemudoma utihnili. V njihovem naselju je bilo nad pol metra snega, termometer pa je kazal 15 stopinj pod ničlo.

— To je pač naša naloga. Specializirali smo se za nepristopna področja. Konceptija vseljidske obrambe to zahteva: sovražnik ne sme imeti nikjer pristopa! Nikjer, zato pa tudi ne na področjih, ki so sicer težko pristopna ali sploh nepristopna — je povedal komandir čete, poročnik Milivoj Jungič. Ta enota ne prenočuje nikdar dve noči na istem kraju. Nenehno je na pohodu.

— Sem smo prispeli šele nedavno. Včeraj in minulo noč smo prehodili 120 km — nas je seznanjal z življenjem v enoti poročnik.

Kilometri, ki jih prehodi ta enota, niso zaznamovani na specialki. Pohoda ne olajšujejo markacije, postaje, počivališča. Ne vozijo se s tovornjaki ali s tanki. Vse, kar potrebujejo, tvorijo z majhnimi, a močnimi in vzdržljivimi

gorskimi konjiči. Enota bi jih ne mogla pogrešati. Ko pa gre za konje, je najbolj poklican, da kaj pove, Duško Miladinov, kapetan I. razreda. Ogrnjen je v bel plašč, okrog vratu ima obešene »slušalke«, in nosi polno torbo zdravil. Pri vojaki je šele osem mesecev, a je že kapetan. Poprej je bil šestnajst let veterinar na neki farmi. Potem se je odločil za vojaški poklic in prav v tej gorski enoti.

Konjem v tej enoti prav nič ne manjka. Imajo seveda tudi red. In strogo disciplino! Skoraj vsi ubogajo. Če pa katerega zamika, da bi kaj storil »na svojo nogo«, že vedo, kako ga je treba ugnati. Kapetan je zelo iznajdljiv vzgojitelj. Če n. pr. kakšen konj brca, mu pritrdi z gumilastiko letvo tako, da se lastika nategne, ko konj brca, narkar letva lopne konja. To muhasto žival kaj kmalu izuči.

— Poprej so bili bolj disciplinirani, pa so jih malo pokvarili filmski igralci, ki so jih uporabljali pri snemanju filma »Neretve« — je povedal gonjač konj Dragan Miljković.

Medtem ko smo se tako šalili med kramljanjem, se je ena izmed čet vabila v gozdu. V velikem snegu, v zametih, ki so ponekod celo dva metra visoki, so se vojaki hitro premikali na povelje med vajo za načrtni napad. Smučarji so izvrstni. Smučanje vadijo vsak dan pod vodstvom izvrstnega planinca in smučarja starejšega vodnika Nedeljka Bjelice.

Enota kapetana Ivana Josa je zapustila taborišče že pred svitom. Nenehno so plezali, se spuščali, se plazili, se tihotapili za hrbet, tekali... Občudovali smo izurjenost in vzdržljivost teh fantov.

— Poznamo goro, hrbte, pečine, globeli... Pred vsem tem nisem v zadregi. Po takšnih tleh se gibljemo zlahka celo v temni noči — je povedal vojak Suljo Ramadani.

Tankov, topov in raket nimajo. Za bojevanje na takšnem kraju jih pač ne potrebujejo. Imajo svoje orožje — lahko avtomatsko in polavtomatsko. Obvladajo spretnosti, ki jih ne zmore kdorkoli, in dobro poznajo svoje, za druge neprehodno področje.

Poslovili smo se od starešin in vojakov, ki bodo spet kmalu hitro spravili svoje stvari in odšli. Tukaj pomeni beseda »oditi« — napraviti v nekaj urah pot z gore na drugo goro.

(PO ARENI)

Pred akcijo

BORCEM 31. DIVIZIJE!

Mnogi Borci Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade ter drugih enot 31. divizije sprašujejo, zakaj ni tudi zimo organizirano že tradicionalno tovariško srečanje v Domu JLA v Ljubljani.

Zato borci 31. divizije obveščamo, da bo tudi letos tako srečanje, čeprav zaradi stalne zasedenosti Doma JLA nekoliko kasneje kot sicer — 20. marca ob 19. uri. Na to srečanje so vabljeni vsi borci te enote s svojci vred!

Odbor borcev 31. divizije

Človek ni bil več človek

Po pripovedi Franca Fajfarja piše Jošt Rolc

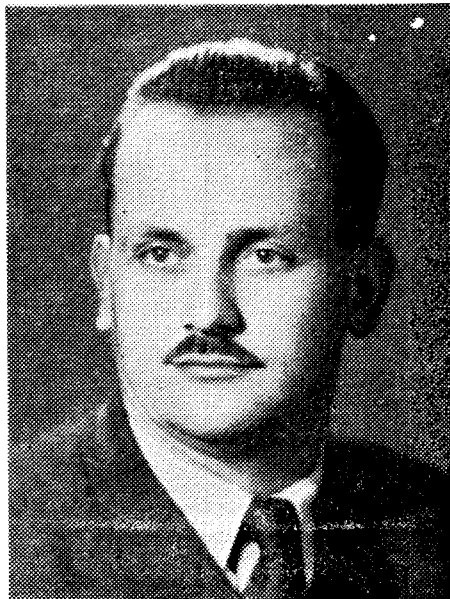
Čas vojne, ki mu danes po četrstoletju vrtamo v dno, ni bil dramatičen samo po svoji krvavi obsežnosti, uničevanju in nesmislu, temveč so zanj značilne tudi neštete človeške drame, komaj dojemljivi zlomi in veličastni vzponi. Pota usode so naše ljudi vodila v gozdove, zapore, taborišča in žal tudi v prepade izdajstva. Tisoči in tisoči so ostali neznani in pozabljeni. Nikoli se niso vrnili. Ostali so na bojiščih ali pa so jih pogoltnile taboriščne peči. Doživlja preživelih z leti tonejo v pozabo, kopnijo v vrtincu razvoja in marsikdo vpraša, ali je zastarela resnica sploh še resnica. Le tistim, ki so jo preživeli, se je vsesala v meso in kri. Postala je del njihovega žipljenja in nosili jo bodo v sebi do konca — do groba.

Mednje sodi tudi 48-letni železničar Franc Fajfar iz Bodešča, vasice pri Bledu. Na pogled živahen in zgovoren možak v železničarski uniformi, ki dan na dan hiti v službo, le redko najde čas za takšen pogovor. Opravila okrog hiše in na polju mu vzamejo ves prosti čas. Ni samotar, še zdaleč ne, toda delo mu ne pušča časa za postopanje. Le ob nedeljah včasih pride na Bled, stopi med znanee in se ob kozarčku pomenijo o tem in onem: toliko, da se ve, da je možak, ki noče delati napotja v ženini kuhinji. Ima petčlansko družino.

Obotavljal se je, preden je spregovoril o sebi, češ kaj bi pogreval, saj je že davno za nami. Slednjic se je omeščal. Ko pa so mu misli zdrsele v preteklost, se je razvnel, spominjajoč se najmanjših podrobnosti od prvih dni okupacije do srečne vrnitve iz taborišča smrti. Kot bi vzel v roke dnevnik in listal, listal... Skoraj kot bi bral pretresljivo zgodbo izpod peresa večšega pisatelja. Oba sva se pogreznila v minula leta, v čas nasilja in smrti.

Bilo mu je osemnajst let, ko je propadla stara Jugoslavija. Poraz in kapitulacija kraljeve vojske sta ga kot vse njegove vrstnike močno prizadela in razočarala. Pusti aprilski dnevi, ki so s svojo deževno sivino prinesli tako nenadne spremembe v njegovo življenje, so se mu neizbrisno vtisnili v spomin kot težka bolezen, iz katere se je komaj izvil. Učil se je ključavničarske obrti pri mojstru Vahtarju na Zgoši pri Begunjah. Že tretje leto je pešalil vsak dan od doma do Zgoše in se po celodnevem delu zvečer utrujen vračal. Kljubovalno je vztrajal, garal in se trudil, da bi postal dober rokodelac, kajti tedaj dela ni bilo lahko dobiti, zlasti ga ni bilo za revnejše kmečke fante. Po zgledu starejšega brata Ivana, ki se je izučil za mehanika, je vedel, da si bo mogel služiti kruh le v delavnici ali tovarni, saj zemlje ni bilo pri hiši.

Vse se je zgodilo nenadoma. Komaj so časopisi objavili mobilizacijo in na svetno nedeljo z debelimi mastnimi črkami napisano vest o bombardiranju Beograda, že se je vojaštvo z Bohinjske Bele jelo premikati proti Ljubljani. Na ljudi je legla tesnoba mora. Nihče ni točno vedel, kaj se dogaja, toda vsem je bilo jasno, da se kraljevina podira. Fantje iz Bodešča, Koritnega in Ribnega so se zbirali kot zaročniki in modrovali o nastalem položaju. V Ribnem, kjer je bil sedež občine, so se lepega dne pojavili tuji vojaki v zelenih uniformah. Bili so Italijani, ki so zasedli Bled z okolico. Sprva je fante njihova prisotnost zanimala bolj kot posebnost, ki si jo je vredno ogledati. Pogled na klepetave in do zob oborožene tujce, ki so oblastno postopali po vasi in ihtavo delali red med radovednimi vaščani, se je kmalu spremenil v prezir in sovraštvo. Nekateri fantje so posmehovaje komentirali kvaliteto italijanske vojske, čeprav je bilo vzdušje vse prej kot primerno za kaj takega. France tistih nekaj dni ni šel na delo. Pridružil se je skupini, ki je prvi dan po odhodu vojske vdrla v radovljiško skladišče orožja, kar je bila tedaj dokaj tvegana akcija. Skrivaj in hitro so pobrali orožje ter se po skritih stezah ob Savi vrnili v Bodešče. Vzel je štiri puške, nekaj tromblonov in več tisoč vžigalnikov za dinamit. Z bratom sta vse skrila na dno posušenega vodnjaka blizu hiše. Ker pa je bilo nevarno, da pride do eksplozije, še bolj pa, da okupatorji naredijo preiskavo, so že prvo noč z Arhovi Francem, ki je bil Ivanov prijatelj, naložili »koreto« ter vse orožje odpeljali naprej v gmajno, od koder ga je stric Koselj v dogovoru s

Franc Fajfar iz Bodešča

fanti odpeljal z vozom v svoje svišli na Talež.

S samoumevno zavestjo, da bo orožje kadarkoli prišlo prav, so se bodeški fantje shajali in strogo tajno preudarjali, kako bi ga najbolj koristno uporabili. V tok dogodkov je posegla nova okupatorska oblast: Nemci, ki so zamenjali Italijane. Med prvimi ukrepi je bil ukaz, da mora prebivalstvo nemudoma oddati najbližji nemški oblasti vse orožje, strelivo in vojaško opremo ter da bo vsak, ki odredbe ne bo upošteval, ustreljen. France, ki je z bratom Ivanom in Arhovi Francem skrivno skrival orožje, se je na srečo kmalu povezal s Francem Torkarjem s Koritnega, ki je kot prvi aktivist ilegalno prihajal v vas. Povedal mu je za skrito orožje. Ilegalcu se je mladi France zdel dovolj sposoben tudi za nove naloge. Tako je začel France zbirati sanitetni material in druge potrebščine za porajajoče se partizansko gibanje na Jelovici.

Ko se je položaj vsaj delno normaliziral, se je spet vrnil k delu na Zgošo. Nemci, ki so prišli v Begunje, so iz graščine izgnali redovnice ter samostan preuredili v jetnišnico. Begunjska graščina je tako postala ena zloglasnih nacističnih mučilnic na Slovenskem. — France je delal v jetnišnici pri popravilu instalacijskih naprav v kopalnicah in bil nehoté priča žalostnim prizorom, ko so Nemci prignali prve zapornike. Nekateri so v bežnem pomenku povedali, od kod so, nihče pa ni vedel, zakaj je zaprt. Bili so preplašeni. Kdaj pa kdaj je Franc izkoristil priložnost, ko ni bilo v bližini paznika, da je spregovoril nekaj besed s posamezniki. Zupali so mu in ga prosili za drobne usluge. Prenašal je pisma in včasih prinesel komu kaj hrane iz trgovine. Rad je ustregel, če je le mogel. Največ jih je bilo sprva iz okolice Kamnika in Domžal. Nekateri so mu določili za pomoč pri delu. Ker ga gestapovski stražar ni pregledoval, mu je uspelo prenesti marsikateri list — sporočilo svojcem jetnikov.

Oktobra 1941 je bil izučen, zapustil je mojstra in se zaposlil v kurilnici na jeseniški železniški postaji. Okupatorske oblasti so bile čedalje strožje, začele so se aretacije in izseljevanje. Vedno bolj so se širili glasovi, da se v gozdovih zbirajo partizani, ki se bore proti Nemcem. V kurilnici so poostriili nadzor nad delavci, ki so nejevoljno izvrševali ukaze nemških predelavcev in se, če so le mogli, pogovarjali o položaju. Posebne delovne vne seveda ni bilo. Delali so brez volje in počasi. Nemški vrinjenec, gestapovski agent, jih je pozorno motril in prisluškova. Vsi so vedeli zanj in se ga izogibali. Ni mogel poročati svojim delodajalcem, da sabotirajo in namerno lenarijo. Nemška uprava je menila, da je najbolje, če jih čimprej loči in odstrani. Ukrep je bil hitro izveden. Že po nekaj dneh so bili premeščeni v razne kraje na Koroško. Fajfar je bil skupaj z Ravnikom z Bohinjske Bele prestavljen v Beljak. Čeprav v tujem mestu, kjer je imel nacizem dosti privržencev in nedeljivo oblast tako nad prebivalci kot nad delavci, so se vseeno tudi tu našli nezadovoljneži, ki se s položajem niso strinjali. Na delovnem mestu je France ugotovil, da je med samimi Slovenci.

(Nadaljevanje)

Protipodmorniška letala in helikopterji

V zadnjih desetih letih so letala, namenjena za iskanje, odkrivanje in uničevanje podmornic, doživela velik napredek. To je bilo nujno, zakaj tudi podmornice so se v tem obdobju zelo razvile. Tako na primer je hitrost sodobnih jedrskih podmornic štirikrat večja od klasičnih, njihov doseg pa je praktično neomejen.

Za protipodmorniška letala, ki jih imajo vojne mornarice zahodnih dežel, so značilne predvsem te lastnosti:

- njihov pogon je v večini primerov turbopropellerski, postopoma pa uvajajo tudi reakcijske motorje;
- opremljeni so z najsoodobnejšimi navigacijskimi in drugimi napravami;
- ko križarijo nad morjem, lahko v zraku ostanejo nepretrgoma do deset ur;

— med patroliranjem znaša njihova hitrost približno 500 km na uro, dvignejo pa se lahko več kot 8.000 metrov visoko;

— njihova oborožitev je raznolika (torpedi, bombe, globinske bombe, raketi izstrelki, mine).

Približno take lastnosti ima ameriško protipodmorniško letalo P-36 orion. Cez krila ima 30 metrov, prazno letalo tehta 27 ton, njegova največja hitrost znaša 768 km na uro, patrolira pa s hitrostjo 370 km na uro. V zraku lahko ostane 12 ur. Če izmed štirih uporablja le dva motorja, pa celo 17 ur. Njegova posadka šteje deset članov. Letalo ima elektronske naprave za inercialno navigacijo in taktično mizo, na kateri je mogoče odčitavati podatke iz akustičnih plovcov in magnetodetektorjev ter signale podmorniških radijskih oddajnikov in radarjev. Razen tega ima tudi fotokamere za slikanje podnevi in ponoči. Oboroženo je z dvema globinskima bombama (MK 101), ki imata lahko tudi jedrski naboj, pod krili pa so torpedi, raketi izstrelki in bombe. Tako letalo stane približno šest milijard dinarjev. Ameriška vojna mornarica je prve orione dobila pred desetimi leti, skupno pa bo imela kakih 300 letal te vrste. Orione nenehno izpopolnjujejo. Njihovo opremo nameravajo dopolniti z najnovejšimi elektronskimi računalniki, ki v eni sami sekundi lahko obdelajo štiri milijone podatkov.

Članice NATO so dolgo iskale še boljše protipodmorniško letalo. To naj bi bilo letalo BR-1130 atlantic, ki je dvomotorno, leti z največjo hitrostjo 610 km na uro, med patroliranjem s hitrostjo 320 km na uro pa ima več kot 9.000 km dosega. V zgornjem nadstropju so pilotova kabina, operativna soba in prostori za počitek v spodnjem pa radarske naprave, skladišče z 72 radio plovcov in prostori za globinske bombe, protipodmorniške torpede in mine ter globinsko bombo z jedrsko polnitvijo. Letalo ima elektronske naprave, ki mu omogočajo izvajanje nalog v vsakršnih vremenskih okoliščinah. V operativni sobi je sedem operativcev, ki delajo za dvema taktičnima mizama: prva je za iskanje druga pa za napad. Podatki prihajajo iz računalnikov, ki jih posredujejo tudi pilotu oziroma avtomatskemu pilotu. Letalo atlantic bo dobila tudi italijanska vojna mornarica, da bi lahko izločila iz uporabe S-2 tracker, ki jih ima že od leta 1954 dalje.

Protipodmorniško letalo S-2 tracker doseže 426 km na uro, patrolira pa s hitrostjo 241 km na uro. Ima doseg 2.200 km in štirčlansko posadko. Oboroženo je s protipodmorniški torpedi, raketnimi izstrelki in globinskimi bombami. Njegova oprema mu omogoča prestrezanje signalov iz radio plovcov ter elektronske in magnetske impulze in ugotavljanje izpušnih plinov podmornic. V zadnjih petnajstih letih so izdelali kakih tisoč letal te vrste.

Posebna protipodmorniška letala ima tudi Sovjetska zveza. Mednje spada moderna amfibija Be-10 (NATO oznaka za to letalo je mallow), ki tehta 65 ton, ima šestčlansko posadko z dvema reakcijskima motorjema, pa lahko doseže hitrost 570 km na uro.

Precej boljši od njega je Be-12 (po NATO mail) ki tehta približno 30 ton,

ima dva turbopropellerska motorja in lahko leti s hitrostjo, ki je večja kot 600 km na uro. Dvigne pa se lahko več kot 12.000 metrov visoko.

Za operativno-strateško izvidniško službo uporabljajo Tu-16 in še močnejši Tu-22, ki ga imajo za najhitrejšo pomorsko izvidniško letalo. Njegova hitrost namreč znaša približno 1.800 km na uro, doseg pa 6.400 km. Menijo, da ima Sovjetska zveza kakih 450 letal te vrste. Oboroženi so z izstrelki »letalo-ladja«, lahko pa tudi z atomskimi bombami.

Velika Britanija je predlanskim začela uvajati štirimotorno reakcijsko protipodmorniško letalo HS-801 nimrod. Njegova največja hitrost znaša 890 km na uro, v zraku lahko nepretrgoma ostane do 14 ur in ima enajstčlansko posadko. Do konca tega leta bo Velika Britanija imela skupno 38 teh protipodmorniških letal, in sicer dve eskadrilji doma, eno pa na Malti.

Zelo pomembno vlogo pri protipodmorniški boju igrajo tudi helikopterji. Ker se v zraku lahko po volji zastavljajo in ker so opremljeni z najsoodobnejšimi napravami, so v marsičem uspešnejši od letal. To tembolj, ker lahko pristajajo na skoraj vsaki ladji in ker lahko letajo zelo nizko, se po potrebi ustavljajo in prisluškujejo s PEL.

Med kakovostnejše helikopterje te vrste spada na zahodu sea king, ki je težak 10 ton in ima štirčlansko posadko. Spričo svoje najsoodobnejše opreme lahko uspešno opravlja protipodmorniške naloge tudi ob slabem vremenu, posebne avtomatske naprave pa mu omogočajo, da se stalno drži iste višine. Njegov PEL lahko odkrije do 9 km oddaljeno podmornico. Ima panoramski radar. Največja hitrost, ki jo lahko razvije, znaša 260 km na uro, brez pristanka pa lahko preleti 1.000 km dolgo progo. Oborožen je s štiri protipodmorniški torpedi in štirimi globinskimi bombami. Uporaben pa ni le za iskanje in uničevanje podmornic, ampak tudi za reševanje, miniranje, razminiranje in prevažanje (v njem je prostora za 15–20 ljudi).

Na vzhodu in zahodu imajo še druge srednje in manjše protipodmorniške helikopterje, ki pa so slabši od sea kinga. Tudi ti helikopterji so oboroženi s protipodmorniški torpedi oziroma izstrelki ali globinskimi bombami, opremljeni pa s PEL in infra rdečimi napravami za prestrezanje signalov iz radio plovcov in elektronskim napravami za protielektronsko delovanje.

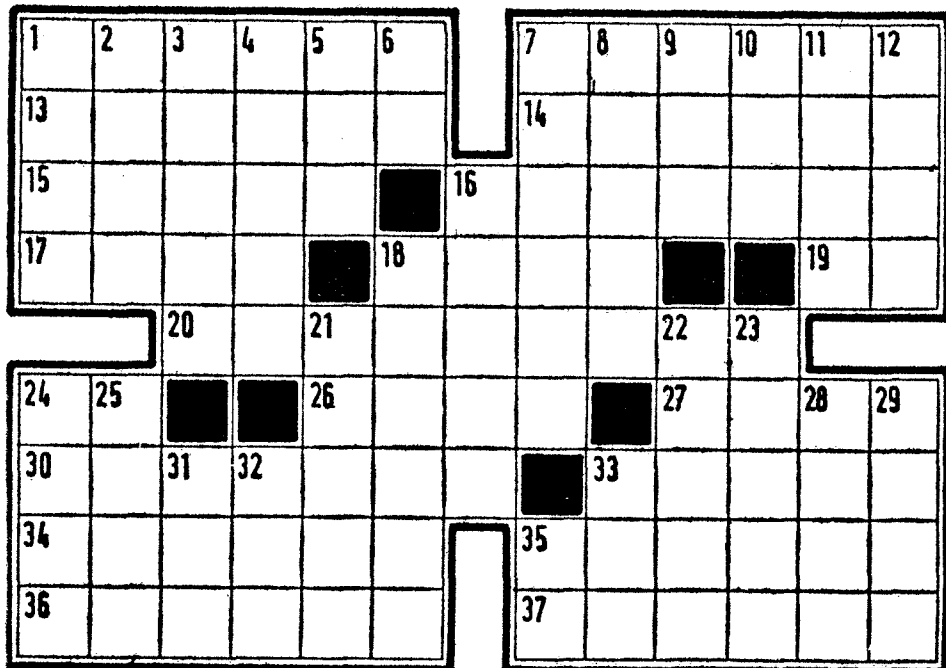
Izjema med njimi je sovjetski helikopter Ka-25K, katerega turbini obratata dva rotorja s po tremi kraki, ki se vrtita vsak v drugi smeri. Menijo, da bodo s temi helikopterji postopoma nadomestili mornariško verzijo helikopterja Mi-4. Helikopterje Ka-25K so opazili tudi na nosilkah helikopterjev Moskva in Leningrad.

Italijanska vojna mornarica ima protipodmorniške helikopterje deloma na kopnem, deloma pa na dvanajstih vojnih ladjah Gre za razne tipe (AB 204 ASW SH-34, sea king, agusta-bell 47-GJ in J-3) izmed katerih izdelujejo doma po tuji licenci helikopterje tipa agusta. Med helikopterji domače konstrukcije pa je zlasti zanimiv enosedežni helikopter, ki prazen tehta le 680 kg in ki ga zato lahko uporablja tudi manjše vojne ladje.

Kaj pa v bodoče? Pričakovati je, da bodo razvijali v te namene zlasti letala na reakcijski pogon, ki bodo letala nizko in lahko tudi z majhno hitrostjo in helikopterje, ki bodo imeli večjo nosilnost in ki bodo v zraku lahko ostajali dalj časa od sedanjih helikopterjev.

Hkrati z izpopolnjevanjem letal in helikopterjev bodo še nadalje razvijali elektronske naprave in pripomočke za navigacijo, iskanje in vzdrževanje stika s podmornicami ter napade nanjo. Če dalje bolj bodo uvajali elektronske računalnike, ki bodo zlasti v boju z jedrskimi podmornicami lahko odigrali zelo pomembno vlogo.

Križanka

Vodoravno: 1. večji kraj na Primorskem, središče partizanstva 7. skalna plitvina v reki, peščena sipina 13. izumitelj električne žarnice (Thomas Alva) 14. mestece v Italiji, zahodno od polotoka Gargano (Jadransko morje) 15. umrli predsednik ZAR (Abdel Gamal) 16. narodni heroj, organizator upora v južni Primorski, umri za POSLEDICAMI TEZKE JEČE (Oskar) 17. ime note v molu, 18. vprašalni prislov, 19. ljudska pritrdilnica, 20. gora med Selško in Bohinjsko dolino, često prizorišče bojev in zatočišče partizanov 24. Edvard Kocbek 26. grški pesnik aleksandrijske dobe (271–213) 27. pasivna pokrajina na Hrvaškem 30. onemogli, oslabei vojak 33. skladatelj in dirigent »Prešernovega zbor« v Kranju (Peter) 34. zelo strupen bojni plin 35. afriška progasta žival, ki ima rada mrhovino, 36. naziv za žensko, ki rada lovi moške 31. partizansko ime narodnega heroja Rudija Hribernika, nekoč komandanta Prešernove brigade, danes generala.

Navpično: 1. partizansko ime znanega primorskega borca Toneta Bavca, namestnika komandanta Gradnikove brigade itd., 2. mesto na Holandskem, po katerem se imenuje kvalitetni sir 3. pristanišče na jugu

Norveške, 4. preživela borka »Pohorskega bataljona (Linka, part. ime Jasna) 5. neumen, 6. osebni zaimek, 7. glas, ki se pojavi v grlu pri požiranju tekočine, 8. prior samostana Pleterje, ki je bil pred kratkim odlikovan z redom zasluge za narod z zlato zvezdo (dr. Leopold Edgar), 9. doba, vek, 10. ljudski izraz za sedenje, 11. rimski pesnik (Kvinto, 239–169) 12. padavina, ki povzroča škodo na polju 16. vnetje sluznice 18. strgalka, praskalica 21. beograjski igralec znan iz pogostih nastopov na televiziji (Ljuba) 22. svetopisemska oseba 23. velik otok v Sredozemskem morju, sporno vprašanje med prebivalci otoka tj. Grki in Turki 24. ime pred vojno umrlega skladatelja Adamiča 25. vodja, starešina v nekdanjih nemških taboriščih 28. drevak, čoln iz enega debla 29. gorat otok v Irskem morju 31. kratica za »reverend, častita, 32. pijača podjetja Talis 33. lijak 35. Hinko Smrekar.

Rešitev križanke v štev. 5

Vodoravno: 1. Bračič 7. bežec 12. resina 13. imuni 14. Anita 15. stožec 16. NASA 17. cikle 18. Ant 19. Dora 20. MKP 23. edina 25. Abel 26. Trnava 28. Anera 29. racka 30. dekret 31. Alain 32. praksa.

VELEBLAGOVNICA
namo
LJUBLJANA

Ima v svojih prodajalnih v Ljubljani, Kočevju in Škofji Loki bogato izbiro široke potrošnje in prodaja tudi za tuj devizna sredstva

Potrošnikom se priporočamo

TELEFONI: UPRAVA 22-583, IZVOZ 21-059, 21-050, UVGOZ 22-481, 21-734 – NOTRANJA

SUPERAUTOMATIC 98

Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno biološko namakanje perila
ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJE

tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5
TELEFON Komerc., Uprava in računovodstvo
B. G. 020-855, skladništvo 57-490, 57-498

GABER

Stari trg

KUHINJA
VEGA 55

Pripoved Novakove Trezi

Na prijaznem Jerinovem griču nad Šeščami stoji hišica in v njej stanuje NOVAKOVA TREZI, šestinpetdesetletna vdova invalidska upokojenka. To je temnolasa, tiha in skromna ženica. Dobrih petindvajset ji je bilo, ko so ji leta dvainštiridesetega v Starem piskru ustrelili moža Francija, borbenega komuniste in prijatelja Slavka Šandra. V pogovoru so njene oči zamaknjene v neznano, kakor da se nekje iz globine oglašajo pesem:

*Da sem jaz ptičica, kam bi zletela?
Tja bi zletela na štajersko stran;
ljubemu tam bi na grobek se vsela,
pa o zvestobi mu svoji bi pela,
sladko mu pevala noč bi in dan.*

Njena življenjska pripoved pa je takale:

Rodila sem se štirinajstega leta v Holandiji. Tja sta šla oče in mati po debelejši kos kruha. Bila sta preprosta človeka, Podkum je njun rojstni kraj. Oče je bil rudar, mati je doma gospodinjila in rodila otroke. Vsi smo bili rojeni v Holandiji, vsi so ostali tam, le jaz sem jim ubežala. V Slovenijo sem prišla štirinajstega leta. Mislim, da je bilo takrat. Naši so ostali tam in moralo je miniti skoraj četrto stoletje, da smo se zopet videli.

Še čisto mlada sem spoznala mladega Novaka, ki je prav tako rudaril v tamkajšnjih rudnikih. Osemnajstletna sem stopila v zakon, ki je bil spočetka kar srečen. Mož Franc pa je bil bolj vroče in nemirne krvi. Jaz sem rodila hčer Jožico, on pa se je zapletel v strankarski boj, to pa je pomenilo toliko kot ostati brez zaslužka in brez kruha. Kler je imel na tistem področju odločujočo besedo, mož France pa je bil v vrstah naprednjakov, socialistov. Kot mnogi je bil tudi moj mož osumljen, da rovari proti državi; skratka, družina Novak je bila nezaželena. Grozili so nam s pregonom. Morala sva se umakniti. Vsi trije smo pobrali šila in kopita — kot se temu reče — odpeljali smo se v Slovenijo, v Šešče, k moževi materi. Zame in za hčerko ni bilo nič kaj prijetno, razumela sem precej slovenski, govoriti pa nisem mogla. Saj mi je mati često govorila o naši lepi domovini, toda poslušati je eno, živeti povsem drugačno življenje pa je drugo. Soočila sem se s trpko stvarnostjo. Še dobro, da nas je mati navajala na trdo življenje. Vsi otroci smo bili zdravi, živčno trdni in krepkih postav; zato sva z možem vse težave složno prenašala. V lepo pomoč nama je bila tistih časih moževa mati. Dala nama je kosček zemlje in začela sva graditi tole hišico, ki še danes stoji in je moj resnično tople dom.

Po naravi je bil moj mož veseljak. Igral je na kitaro in orglice, tudi v glazek je rad pogledal, sicer pa je bil skrben mož. Stalno zaposlitev je dobil v sem se bala, da bodo prišli z nasajenimi je bil čas viharnih delavskih gibanj. Leta petinštiridesetega ali šestinštiridesetega je postal član partije. V našo hišo so

prihajali znani in tuji ljudje. Prihajal je Slavko Šander, prišla je često tudi njegova sestra Mica, Dušan Kveder je bil v podstrešni sobici več tednov. Bili so to ilegalci, skrivali so se pred radovedno žandarmerijo in ni bilo tako poredko, ko so žandarji stikali po hiši.

Ne morem reči, da sem tudi jaz posegala v politično življenje. Vse preveč sem bala, da bodo prišli z nasmejanimi bajoneti, da bodo ugonobili naš topli dom. Delala sem pač tako, kakor je predlagal moj mož; bil je starejši in bolj izkušen. Vem pa, da sem bila zaradi molka njegova desna roka. Ljudje so prišli, dala sem jim, kar sem pač lahko dala; v podstrešni sobici pa so se včasih debate zavlekale pozno v noč.

S tem, ko se je mož zaposlil v predolski tovarni KOSMONOS, je postal še aktivnejši. Že takrat so govorili, da je ta vražji KOSMONOS kovačnica komunistov. Leta 1936 je bila stavka in mož je bil v stavkovnem odboru. Direktor je imel njegovo ime z rdečim podčrtano. In se je zgodilo da ga je poklical v pisarno in mu dal delovno knjižico.

— Takole, Novak, za komuniste je prostor na cesti!

Delavci so bili složni. Ustavili so stroje, šli pred direktorjevo pisarno in skandirali: »Novaka nazaj, Novaka nazaj!»

V stari Jugoslaviji je bil večkrat zaprt, vendar le za malo časa. Tudi v Ivanjici je bil, tik pred vojno. Šla sem k županu in ga prosila pomoči, pa me je zavrnili: »Gospa, komunistov naš režim ne podpira, zapomnite si to!»

Nato se je začela vojna. Mož je vse pogostje odhajal z doma, često tudi ponoči. Nemci pa so pritiskali z vso silo. Pripravljen je bil, da gre v hosto. Spominjam se tistega večera. Vsi trije smo ležali in jaz sem ga vprašala: »Francelj, kaj pa midve z Jožico?» Privil se je k meni in mi šepnil v uho: »Vidiš, tega tudi jaz ne vem...«

Potem vojna z Rusijo... Že tako mučne razmere so postale še mučnejše. Moževi znanzi, prijatelji so odhajali v hosto. On pa je imel naročilo, da ostane na terenu. Tudi zaprl so ga. Pa se je nekako izgovoril in spet se je vrnil k nam. Da bi svojo dejavnost prikriji, je v vasi prevzel vodstvo tečaja nemškega jezika. Predaval je razlagal, vmes pa kar naprej mislil, kaj bo z nami, zakaj zanka se je kar naprej zategovala. Od vsepovsod so prihajale vesti o zapiranju, mučenju in seveda tudi o streljanju. Večkrat sem rekla možu: »Francelj, čuvaj se, Nemci nam ne bodo prizanesli!» Vselej me je tako vprašujoče gledal, v njegovih temnih očeh sem čutila nemir, strah.

Spet so prišli in moža strpali v zloglasni Stari pisker. Zaman so bile prošnje, zaman prelivanje solza, usoda je bila zapečaten.

Triindvajseti julij 1942...

Bila sem nestrpna, obupana. Bila je

nemirna noč. Hčerka Jožica me je v polsnu spraševala: »Mama, kje je atek? Mama, zakaj so ateka zaprli? Mama, sanjalo se mi je, da sem bosa tekla, bežala sem pred kačo. Mama, še nikoli se mi ni o kačah sanjalo...«

Jožica je bila pri Jagrovih. Tja je prišla tudi Semernikova Mici in je Jagrovi teti namignila: »Tudi Jerinov Francelj je na plakatu...«

Od vsepovsod so prihajale novice. Bila sem vsa zbegan. Šla sem proti Blažiču, ko priteče hčerka iz vasi, maha z rokama in joče: »Mama, ateka so ustrelili, mama, našega ateka ni več...«

Ostali sva sredi poti in jokali.

Hiša se mi je zdaj zdelo pusta in prazna. Hodili sva iz sobe v kuhinjo, šli sva na podstrešje, spet sva stali na griču in gledali v dolino. Potem se mi je zdelo, da v sebi čutim neki hlad, nekaj mrzlega in jeklenega se je zlivalo vame; začutila sem, da počasi postajam kamen. Tolažili so naju sosede, dopovedovali, da je pač treba živeti naprej, toda znotraj, v človekovi duši je vse drugače.

— Francelj, Francelj, moj Francelj!...

Na steni je visela najina poročna slika. Kako hitro je minilo teh enajst let zakona. Če bi bila ostala v Holandiji, mar bi utekla tej kruti usodi? Zdaj ni čas za razmišljanje. Tu sem jaz in poleg mene desetletna Jožica.

Tudi midve sva prišli na vrsto. Prišli so ob treh zjutraj. Nekje nad Celjem se je nakazovalo julijsko jutro. Na vrata pa udarjajo težka kopita.

— Baba banditska, vstani in odpri Hitlerjev vojščakom!

Hitlerjevi vojščaki: žandarji, policija, gestapo, sami mrki obrazi, nosilci kljukastih križev...

Ni časa za razmišljanje. Kot brez uma tekam sem in tja. Jožica me kar naprej sprašuje: Mama, kam gremo? Kako težko in mučno vprašanje! Kdo bi znal tisti trenutek dati odgovor? Od nas, nedolžnih nihče. Znali bi odgovoriti v jeklo zaviti obrazi, nosilci križev, ki ubijajo. Slovo od domka na griču pa je tako kratko. Potem vožnja z »marico...« V Preboldu pa je toliko znancev. Tam sva se srečali tudi s Šmidovo Tončko, skupaj sva potem delili zlo, ki so nam ga vsiljevali zlohotni kljukasti križi.

V Celju so ločili otroke od mater. To so bili trenutki, ki jih ne more popisati še tako večje pero. Zaman morje solza, zaman še tako grda kletev; z nami in otroki so ravnali, kakor ravnajo surovi ljudje z živino. Sto in sto otrok so vlekli v neznano, sto in sto nesrečnih mater so čakala taborišča smrti; mene in mnoge so odložili v Auschwitzu.

V taborišču pa so nas spremenili v številke...

Rada sem imela življenje, pravzaprav sem ga dobro začela živeti; v taborišču pa je gospodarila neizprosna smrt. Iz krematorija se je dan in noč valil dim, policijski psi in puškine cevi so bili naši spremljevalci. Znala sem nemško govoriti, razumela govorico krvnikov, ki so me silili, da govo-

rim po njihovem, pa sem nekje globoko v sebi slušala materine besede.

— Otroci, mi smo Slovenci!...

Taka je bila naša mati. Umrla je in počiva na Holandskem. Oba z očetom ležita tam. Sestra se je lani peljala v Podkum po vrečko rdečkaste ilovice. Prevoziti je morala skoraj tri tisoč kilometrov, po prgišče rodne zemlje.

Sto in stokrat sem v taborišču v mislih prehodila življenje. Svoja najlepša leta sem preživela v Holandiji: tam sem se rodila, hodila v šolo, spoznala moža, se poročila in rodila sem Jožico; ves ta čas je bil nepopisno krutek — in lep. Zatem nekaj let v novi, pravi domovini, ki pa nam je bila takrat sovražna; kapitalisti in žandarji pač niso delili pravice. Vojna Prišla je vojska kljukastega križa, kljukasti križ mi je vzel moža. Kljukasti križ mi je vzel otroka in me pahnili v taborišče smrti. Šmidova Tončka je bila v teh trenutkih moja najboljša prijateljica. Obe sva bili še mladi, obe vdovi, obe ma so ustrelili moža, obe sva imeli hčerko, le da je bila njena še čisto majhna.

Čas pa se tudi v trpljenju premika. Čeprav človek ni človek, temveč mrzel kamen in na njem številka, vendar zaznava čas, v rahlem upanju vidi za temnimi oblaki kosček modrega neba.

Nekaj mesecev pred koncem vojne sva se obe s hčerko vrnili na Jerinov grič. Vrnili sva se k moževi materi in sestri, vrnili sva se v hiško, kjer je bilo še polno sledov pokojnega moža: kosi obleke, obutve, knjige in slike Jožice pravi, da se ji je zdelo, da je oče na sliki odprl usta in spregovoril.

— Saj me niso ubili, z vama dalje živim, spet smo skupaj...

Spominjam se njegovega poslovnega pisma. Pisal je, naj mu oprostim, da bo z najinimi imeni v srcu umrl za domovino, naj nanj nikoli ne pozabiva, naj vzgajam hčerko tako, kakor bi jo vzgajal on, če bi živel, če bi učkal tisto, za kar zdaj umira...

Tega je zdaj že mnogo let. Hčerka je poročena in pokojni Francelj ima dva vnuka. Zdrava sta in večkrat me prosita, da jima povem, kakšen je bil njun stari oče. Jaz pa sem upokojena. Priznali so mi dvojno dobo, sem pa tudi invalid. S križem je nekaj narobe. Najbrž so to posledice vojne. Auschwitz ni nikomur prizanesel, tudi meni ne. Samo da še huje ni. Rada živim na tem Jerinovem griču. Hodim okoli voglov in gledam v dolino. Tale domek mi je zares pri srcu. Skromen je in zame najbolj tople. In moj je. To pa je tudi nekaj, konča svoje pripoved Novakova Trezi iz Šešč pri Preboldu.

-dk-

POPRAVEK

Med opombami k feljtonu Francija Strleta o Zmagi Tomšičeve pri Rajhenau sta se pod št. 15 prikradli dve imenski tiskovni napaki. Pravilno partizansko ime Ignaca Horvata je Imre in ne Jure, pravilni priimek bolničarja Fajfe pa Albin Polk.

34

Takoj jo je prepoznala.

»O, vi ste! Je punčka kaj bolna?«

»Nič, le nekaj bi se rada z vami pogovorila.«

»Vstopite, prosim,« jo je prijazno povabila v sobo, ji ponudila stol in jo vprašujoče pogledala.

Vida se je sesedla na stol. Tako je bila že utrjena na od neprestanega tekanja, da skoraj ni čutila nog. Soba je bila prijetna, lepo starinsko pohištvo ji je dajalo toliko domačnosti, da je bila še zdravnica videti bolj prijazna kakor v ordinaciji.

»Nekam utrujena ste videti,« je rekla zdravnica, ko Vida se vedno ni povedala, zakaj je prišla.

»Res toliko sem danes že prehodila... Od ranega jutra sem že na nogah. Saj veste, kup potov, preden človek lahko odide... Ah, saj vam še nisom povedala... se je zdaj spomnila Vida. »V partizane moram. Včeraj so mi povedali, da so me prejšnjo noč spet iskali pri vseh, kjer so upali, da me bodo našli. Ni več varno, da bi še ostala v mestu, posebno zdaj ne, ko sem zaradi otroka precej manj 'pokretna'. Pa tudi delati več ne morem tako kot prej, ko še ni bilo punčke. K vam sem prišla, da bi mi pomagali.«

Zdravnica jo je tako začudeno pogledala, da je Vida kar onemela.

»Prosim, lepo prosim, nikar mi ne odklonite!«

»Kako naj vam pomagam, ko pa ne vem, kaj bi radi!«

»Ali bi hoteli sprejeti punčko v dečji dom, samo za en dan, in sicer tako, ko da so jo kakšni ljudje našli na cesti ali pred hišnimi vrati? Razumete?«

Ne, prav nič ni razumela. Če bi ji rekla, naj punčko vzame k sebi in zanjo skrbi kot za svojega otroka, bi razumela. Ko bi ji rekla, naj otroka vzame kot najdenčka v dečji dom in tam uredi tako, da jo bo otrok počakal, dokler se ne vrne iz partizanov,

35

Hiša je stala ob reki...

36

bi tudi razumela. Da bo prinesla punčko v dečji dom kot najdenko, in to samo za en dan, — to pa ji ni šlo v glavo.

»Zakaj ravno za en dan?« jo je presenečena vprašala. »Tega ne razumem!«

»Pozabila sem vam povedati, da sem za malo našla skrbnike. Le k njim v hišo je otroka težko prinesiti kar tako. Lahko bi bilo sosedom sumljivo. Hoteli bi vedeti, čigava je, zakaj je pri njih in kaj vem kaj še vse. Treba je tako speljati, da bo čim manj spraševanja. Punčkina nova mama bi še naslednji dan prišla ponjo v dečji dom in jo vzela. Pri vas v dečjem domu bi bilo pa le zabeleženo, da je mala najdenka. Tudi policijo bi lahko na ta način prelisičili.«

»Aha, zdaj pa razumem,« se je nasmehnila zdravnica. »Ni neumnega potegavščina, ki ste si jo izmislili. Prav lahko vam pomagam. Samo ne pozabite ji za odevico, v kateri bo zavita, vtakniti listka z rojstnimi podatki in, če hočete, pripišite še njeno ime. Vseeno je dobro, da so ti podatki pravi in da zanje vemo.«

»Kdaj pa jo lahko prinesem?«

»Čakala vas bom vsak dan od jutri dalje v ordinaciji. Pridite raje po peti uri. Takrat je manj ljudi pa tudi osebja, bolniških sester... Upam, da se boste v treh dneh vse pomenili z novo mamo, ki jo bo potem vzela. Opozorite jo, naj bo previdna in naj si ogleduje tudi druge otroke, ko bo izbirala punčko. Najdenčkov imamo več in nočem, da bi negovalke kaj podvomile. Da ne bo pomote, ji povejte, da bom pri vaši punčki stopila k vzglavju njene posteljice, pri vseh drugih pa bom ostala kar pri vznožju. Tako bo najbolje, kaj menite?«

»Prav dobro! Iskrena hvala za pomoč. Vedela sem, da mi boste pomagali,« se je vsa zadovoljna zahvalila Vida in se poslovila.

Tople želje, oče in mati Pepelova!

Rakulk, zaselek na Postojnskem. Kolovozna pot pelje mimo Sajevč, mimo »Loze« in »Boršta« do te vasi, stisnjene sredi rebri. Včasih so tod valovila žitna polja; velika čreda se je iz vasi lenobno pomikala na pašo. Danes je tega vse manj. Nekdanjih številnih družin ni več. Vsa vas premore le toliko prebivalcev ali katerega več, kot je nekoč štela samo družina Pepelova.

Kdo ni slišal o Pepelovih? Oče, mati in 12 otrok. Trda so bila leta, ko je bilo treba nasititi toliko lačnih ust. Oče je »fural« seno in krompir v Trst; a z borinim zaslužkom ni šlo. Tudi otroci so morali pomagati, kjer se je le dalo — po njivah, pri košnji, pletvi, žetvi, da so lahko pridelali čimveč, da lakota ne bi potrkala na vrata.

Težko bi našli Rakulk na kakem zemljevidu; toda v dneh velike preizkušnje za naš narod so ga prvi partizani zlahka našli. Dan za dnem so se po rebrih od Čermelice, Boršta in Vodnega dola spuščali partizani v ta kraj, včasih cele brigade. Vas je bila zanje kot varen dom. Še posebno gostoljubna pa je bila družina Pepelova.

Vstopiš v hišo — veža polna lovskih trofej. Pozornost pa ti pritegne lepo uokvirjena diploma: »Jože Kristan — Rakulk. Ob 20-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in ljudske revolucije Vam udeleženci pionirskega in mladinskega pohoda izrekamo priznanje in zahvalo za delež, ki ste ga doprinesli v NOB. — Stab pohoda po partizanskih poteh Postojna, dne 23. 4. 1961.«

Tedaj je bila 20-letnica vstaje; letos je 30-letnica!

Za očeta in mater Pepelovo — Jožeta in Heleno Kristan — pa poteka te dni še poseben jubilej: 11. februarja slavita 60-letnico skupnega življenja. Redek jubilej, zato pa toliko pomembnejši. Debeli knjiga ne bi zadostovala, da bi lahko povedala vse, kar bi vedela povedati oče in mati Pepelova. Koliko strani zgodovine bi moralo biti popisanih z zlatimi črkami, saj je delež te družine v NOB neprecenljiv: lahko bi rekli — 12 jih je bilo. 12 partizanov!

Že decembra leta 1941 sta na vrata Pepelove hiše potrkala partizana Karlo Maslo in Rudi Modic. Od tedaj je bila hiša ves čas pravo križišče partizanskih poti postajališče bataljonov in brigad, kurirjev terencev itd.

To ni moglo ostati dolgo popolnoma prikrito vohlačem-italijanskim fašistom. Poleti l. 1943 so jih kar sedem odgnali v zapore, hišo pa požgali. Kaj vse so prestali najprej v karabinjerskih zaporih na Razdrtem in v Senožeah, zatem v Sežani in nekateri tudi v tržaškem Coroneu! Še danes se zgrozim ob spominu na Pepelovega očeta, ko so ga pretepenega, trpinčenega, okrvavljenega napol nezvestnega vlekli prav mimo mene v razdrških zaporih »Takrat so me imeli na »kišti« — mi je nekoč pojasnjeval, ko sem nehoti omenila tisti strašni poletni dan. Vse so počenjali

fašisti, da bi kaj izvlekli iz njega; a oče Pepelov je bil trden kot hrast rakulškega »boršta«. »Naj le bije kruti tiran« — je nemo odmevalo v njem. Za vse to bo že prišlo plačilo... zob za zob...

Razpad Italije je Pepelovi materi in očetu, Milki, Tončki, Pepci, Ančki in Mici prinesel osvoboditev iz zaporov. S seboj pa so prinesli v požgani Rakulk še močnejšo iskro upora. V partizane in v ilegalo so šli: Gustelj, Milka, Tončka, Pepca in najmlajši Stefan, Jože pa se je pridružil prekomorskim brigadam ter kasneje padel pri Mostarju.

Oče, mati in Franc so ostali v vasi, kamor so še in še prihajale brigade, misije, štabi — koliko orožja, hrane, strojev za tiskarno Nanos in komando mesta so prevozili! Posebno pa sta se izkazala kot vodnika. »Najbolj sem bil ponosen takrat, ko mi je komandant izročil vodstvo,« pravi oče. »Zdelo se mi je, da sem general. Če sem ukazal »naprej«, se je brigada takoj premaknila; če sem ukazal »tišina«, je bilo hitro vse tiho; na ukaz »počitek« so vsi počivali. Zavedal sem se velike odgovornosti, ki mi jo je zaupal komandant. Na najbolj kritičnih mestih, na primer pod zastraženim železniškim mostom pri Pivki, sem čakal, dokler ni varno prešel še zadnji partizan.« Kako upravičene so bile besede komandanta Istrske brigade, ko je dobil Pepelovega očeta za vodnika: »A, sada imamo »starega«, sada smo sigurni!«

Takšen je bil oče Pepelov!

Pa mati! Le kdo bi mogel prešteti, kolikokrat je skuhala polne kotle žganec, krompirja, da je lahko nasitila čete partizanov. Kolikokrat jih je rešila nevarnosti z dogovorjenim znakom! Ko je bil sovražnik v bližini, je vselej opozorila partizane, ki so bili morda namenjeni v vas, tako da je na vrtu razobesila mokro rjuho. Prva iz družine je skupaj s Tončko morala v tržaške zapore že februarja 1942. Le srečno naključje ju je rešilo, a ne za dolgo. Kot že omenjeno leto kasneje so se za njo in družino znova zaprla železna vrata. Vse je pogumno prestajala, in ko je bila spet doma, je spet in znova na stežaj odpirala vrata partizanom.

Vsi, vsak po svojih močeh je dal svoj delež. Je znal vgraditi svoj kamen v veliko stavbo nove domovine.

S ponosom, da imamo očeta in mater Pepelovo še med nami, s toplimi in iskrenimi željami jima ob tem jubileju stiskamo roko.

Očetu pa še posebno iskreno želimo, da bi se mu zdravje, ki se mu je šele v tem njegovem 85 letu prvič resno razrahljalo, spet povrnilo; želimo da bi lahko še dolgo zrl na svoja domača polja; da bi še lahko gnal svoje sivke na pašo; da bi še velikokrat lahko slišal besede: hvala vam, oče Pepelov, za vse, kar ste storili za našo lepo deželo, za to, da smo svobodni!

MIRA PAGON

Klub upokojenih delavcev notranjih zadev

V začetku leta so se v Beogradu zbrali na posvet predstavniki klubov upokojenih delavcev notranjih zadev iz vseh jugoslovanskih republik.

Čeprav je bil tak klub ustanovljen v Sloveniji šele l. 1969, torej med zadnjimi, je vseeno v tem kratkem času dosegel že lepe uspehe. Izmed 280 članov jih je ena četrтина ponovno zaposlenih.

Drugače je klub organiziral nekaj srečanj članov, posameznikom je tudi pomagal iz zagate, če so zašli v gmotne težave. Razen tega klub organizira zavarovanje raznih stavb in imetja pred krajo. Pred kratkim so spravili skupaj godbo, pripravljajo pa tudi strojepisni biro. Dosedanje delo okoli zavarovanja imetja za razna podjetja bodo razširili v varnostni inženiring.

Pred kratkim je klub tudi razpisal posebno anketo ter jo poslal vsem upokojenim delavcem notranjih zadev. S tako anketo vodstvo skuša dobiti pobudo za nove oblike dela in za izboljšanje dosedanjih, razen tega pa tudi ugotoviti stanje glede zdravja in gmotnega položaja po uskladitvi pokojnin. Le tako bo klub kar največ lahko pomagal svojim članom, med katerimi je 90 odstotkov rezervnih oficirjev, še več pa je borcev.

V Beogradu se je med razgovori pokazalo, da je sodelovanje klubov iz posameznih republik nujnost. Zato so tam sklenili sodelovanje pospeševati. Ustanovili so tudi poseben odbor za koordinacijo in izmenjavo izkušenj.

MAKS BURGAR

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

»Dogovorjeno, Oki. Popoldne na svidenje!« mu je zaklicala.

Kamen s ji je odvalil od srca, ko je stopila na ulico. Nikjer več ne bo treba moledovati in prositi. Kako čudno je, da je tisti, ki ima manj, prej pripravljen pomagati, kot oni, ki ima več in bi laže dal. Točkovrat je že Vida prišla do tega spoznanja, pa je še ni izučilo. Kako naj poslovodje žena, ki ni nikoli nič delala, zdaj skrbi za njeno malo? Še svoje punčke ni sama negovala, temveč je imela pestunjo. Tone je bil dober človek, ampak denar v hišo je bila prinesla ona. Žena je bila premožna, zato je v hiši tudi o vsem odločala.

Vida je bila vesela. Prepričana je bila, da je našla prostor za Marjanko. Ni vedela, kje je ta dom, kakšna je žena ki bo nekaj časa otrokova mati, le slutila je, da je našla prave ljudi.

Ko se je vračala domov, je premišljevala, kako bi napravila, da sosedje Marjankinega novega doma ne bi kaj posumili. Le kako bi to speljala?

Razmišljala je in razmišljala, toda nič pametnega ji ni prišlo na misel. Kar iz zraka ne pade tri mesece stara punčka v hišo »Od kod je, čigava je,« se bodo spraševali sosedje, a prav tega ne smejo izvedeti.

Le kako bi predstavili tega otroka radovednim sosedom? Da je od sorodnikov? Od kakšnih znancev? Ne, ne, to je slab izgovor. To lahko policija,

ki v vsako reč vtakne nos, zlahka preveri. Tedaj se ji je posvetilo!

»Najdenček! Da, najdenka bo!«

Spomnila se je zdravnice, ki je vodila dečji dom. Tam so majhne otroke pregledovali, jih tehtali in dajali mladim materam navodila, kako naj ravnaajo z dojenčki. Pa še nekaj je bilo tam. Če je kakšna brezsrčna mati pustila otroka samega, ker ga ni mogla ali ni hotela preživljati, so ga tudi prinesli v dečji dom, kjer je našel zavetje. Nekateri starši, ki niso imeli svojih otrok, so si med temi zapuščeni sirotami lahko izbrali tistega, ki jim je najbolj ugajal, in ga odpeljali domov. Te otroke so kasneje posvojili. Ker so bili otroci brez staršev, je bilo osebje v dečjem domu prav veselo, če se je kakšnega usmili in ga vzel k sebi.

Misel na zdravnico in na dečji dom je bila kot odrešilna. Vida je zdravnico dobro poznala. Bila je že starejša, odločna ženska in zelo dobra otroška zdravnica. Njen mož, tudi zdravnik, je bil že v partizanih, sama pa je pomagala tako, da je zbirala sanitetni material, prepotraben partizanom. Če jo je kdo vprašal, kje ima moža, je kratko odgovorila, da ne ve. Bila je redkobesedna in zadržana. Z ljudmi se ni rada pogovarjala, tako da je vzbujala vtis ohole ženske. V resnici pa je bila tako dobra kolikor le more biti dober človek. Najraje je imela majhne otroke in tudi otroci so jo imeli radi. Do odraslih je bila nezaupljiva.

Ko so jo agenti zasliševali na policiji zaradi moža, je mirno in zbrano odgovarjala:

»Kako me le morete spraševati za moža, ko vendar veste, da ste ga vi odpeljali! Ko so bile zadnje racije, je izginil, kot bi se v zemljo vdrl. Ves moj trud, da bi ga našla, je bil zaman. Ko sem šla

vprašat na policijo, sem dobila odgovor: »Pri nas ga ni!« Na sodišču zopet: »Pri nas ga ni!« Povejte mi vi, kam, vraga, ste ga pa dali? Mene ne izprašujte več. Raje ga poiščite in mi ga pošljite domov. Dva odrasčujoča sinova imam, ki jima je oče bolj potreben kot karkoli drugega.«

Vse to si je seveda izmislila. Dobro je vedela, kdaj je odšel in kam je odšel, vendar je tako vztrajno ponavljala svojo laž, da je menda še sama verjela, kar je govorila.

Vida je vse to vedela, zato je tudi ni prav nič skrbelo, da bi njen načrt ne uspel. »Najbolje, da še to opravi, preden se vrnem domov.« Bilo je okrog polдне; v tem času jo je bilo najlaže dobiti doma.

Njena hiša je stala ob reki, zunaj mestnega središča. Po starinskem kamnitem tlaku, ki je bil položen v mogočni obokani veži, so udarjale lesene pete Vidinih čevljev, da je odmevalo po tihem, hladnem hodniku. Po polžastih lesenih stopnicah, ki so škripale pod nogami, je prišla v prvo nadstropje. Skozi barvasta stekla okna je bila svetloba in metala po stenah barvaste odenke. Na koncu dolgega hodnika so vodila vrata v zdravnično stanovanje. Umetelno izdelan zvonec, pravzaprav nekakšno tolkalo je viselo nad vrati. Električnega zvonca niso uporabljali. Morda jih je motilo predirno zvonjenje in jim je bil ljubši zamokli glas naprave, ki je služila bog vedi kdaj že prvemu lastniku hiše.

Potegnila je za ročaj. Glas, podoben gongu je zmotil tišino v predsobi. Skozi vrata je pokukala skušana glava.

»Dober dan, ali je mama doma?«

»Tako jo pokličem. Maaamaaa, maaamaaa!«

Sobna vrata so se odprla in prišla je zdravnica.

Takrat nam ni bilo prijetno

Pred II. svetovno vojno sem bil še zelo mlad delavec. Zato je razumljivo, da sem se že proti koncu leta 1941 povezal z OF. Toda v partizane sem odšel šele v juniju 1942.

Vljudil sem se v I. belokranjsko četo, v kateri je bil komandir Feliks Braškovic, a politkomisar pa Matija Babor. Takrat smo se zadrževali v zidanih Mimice Skubic. In tam so mi za začetek poverili posel kuharja.

To pa ni trajalo dolgo. Že jeseni leta 1942 so me poslali v Cankarjevo brigado, ki je takrat bila na Suhorju. Tam sem med svojimi soborci pridobil številne dobre prijatelje. Skupaj z njimi sem se udeležil marsikaterega boja, a ob napadu na Metliko sem bil kot bombaš 4. marca 1943 hudo ranjen v desni kolk.

S tem se je začelo zame posebno poglavje v mojem partizanskem življenju. Se isti večer so me odpeljali v partizansko bolnišnico (SHVPB) v Žumberku, kjer sem ostal kakih 30 dni, do takrat, ko so bolnišnico izsledili in napadli ustaši. Kakor hitro se je napad začel, so nas drugega za drugim nesli v precej oddaljena zaklonišča. V teh smo prebili le kaki dve uri, a ustaši so med tem že napadli bolnišnico, ki so jo pozneje tudi zavzeli. Za nas pa so naši medtem že organizirali mnoge konjske in volovske vprege z vozmi. Vse so nas prenesli na vozove. Ko pa se je kolona voz premaknila, so se ji priključili tudi prebivalci Žumberka, ki so bežali pred ustaši.

Le počasi smo se premikali do vasi Draga pri Suhorju, nato prek semiškega predora do Črmošnjic. Tam so nas namestili v šoli, a pozno ponoči smo zopet z enako vprego nadljevali pot v Kočevski rog, do postojanke Vinica.

To je bila izredno naporna vožnja. Zaradi rane v kolku, mi je noga obvisela samo na koži. Tiste dni, ko sem ležal v partizanski bolnišnici v Žumberku, se mi je kolk že začel počasi zdraviti. Toda ko sem se med mučno vožnjo na vozu nekoliko nagnil, da bi opravil malo potrebo, sem zgubil ravno-

težje in padel z voza. Pri tem sem si spet zlomil rahlo zaraščeni kolk.

Skupaj z menoj se je takrat vozil moj dobri vojni tovariš Stane Aupič s Stražnega vrha, ki sedaj živi kot upokojeni oficir v Kamniku. Bil je hudo ranjen v roko, a mi je kljub temu bil v močno oporo ves čas med prevozom. Zatrjeval mi je celo to, da, če nas nad predorom čaka zaseda, me nikakor ne bo zapustil, marveč me bo, čeprav samo z eno roko, vlekel za seboj.

Na koncu te nepopisno mučne poti smo se znašli v bolnišnici na postojanki Vinica. Naš zdravnik je bil dr. Lojze Mihelčič.

V tej bolnišnici sem ležal poleg Franca Taurerja, ki so mu amputirali eno nogo, a tudi drugo je imel vso razmesarjeno. Strahotno je trpel, a pogumno je prenašal svoje muke. Zelo je shušal, a vzdržal se. Kako zelo je sedaj delaven berem večkrat, pa tudi ob njegovi 60-letnici je o tem pisalo v TV 15. In ko sem jaz po osmih mesecih zdravljenja že zapustil bolnišnico v Vinici je Taurer ostal še tam.

Moja nadaljnja pot do ozdravljenja je šla skozi bolnišnico v Dolnjem Hrastrniku, nekaj časa sem bil doma na dopustu, a za tem sem bil zaposlen pri telefonski centrali v Starem trgu ob Kolpi. V septembru 1944 so me odpeljali v bolnišnico v južno Italijo. Že v novembru pa sem se od tam vrnil v Split. Bil sem nato nekaj časa v invalidskem domu na Hvaru, zatem v štabni enoti prekmorske brigade, s katero sem prispel v Slovenijo.

V spominih na vsa ta mnoga potovanja je veliko grenkega in bolečega, bilo pa je vmes tudi precej lepih in veselih trenutkov. In kadarkoli se srečam s tovariši, ki smo ta ali oni del tega potovanja prehodili skupaj, oživijo vsi ti spomini v živahnem komentiranju podoživljanja najrazličnejših dogodkov iz tistih dni.

STANKO VIDOŠ

Umrl je oče heroja

Dne. 20. januarja je sklenil svojo življenjsko pot Stefan Ravbar v Podborštu pri Črnučah. Rodil se je 10. decembra leta 1868 v Vrhovljah na Krasu. Dočakal je torej nad sto let.

Po prvi svetovni vojni se je umaknil pred italijanskim fašizmom in se nasešil v Podborštu. Bil je železničar. V družini so se rodili trije sinovi. Domočina je bila Ravbarju največji ideal. Med vaščani je bil zelo priljubljen. Spoštovanje so mu izkazali tudi s tem, da so ga v krajevnemu odboru izvolili za sodnika poravnalnega sveta.

Sin Franc se je uveljavil kot revolucionar. Bil je tudi organizator rašiške čete. Leta 1942 ga je sovražnik po nesreči ujel skupaj z Borisom Kraigherjem v Tomačevem. Izgnan je bil v Gonars. Tam je s tovariši pripravil posrečen pobeg iz taborišča. Spet se je uvrstil med borce. Konec leta 1942 je postal politični komisar alpske operativne cone. Kot žrtev izdajalcev je januarja 1943 padel skupaj z namestnikom komandanta cone Stanetom Starcem-Fazanom. Odlikovan je bil posmrtno kot narodni heroj. Jože je preživel vojno, tudi kot borec in politični delavec. Prvo leto je bil na Rašici. Gestapo ga ni mogel doseči, zato pa se je znesel nad njegovimi starši. Oče in mati sta bila jeseni 1941 zaprta v Sentvidu, od koder so Nemci odpošiljali Slovence v izgnanstvo.

Stefan Ravbar je deloval med osvobodilnim gibanjem kot kurir in kot aktivist povsod in ob vsaki priložnosti. Tudi prva leta po vojni, ko ga še ni ovirala starost, je ostal delaven v domačem kraju. — Velika udeležba ljudi na pogrebu je pokazala, kako je bil mož spoštovan.

JR

Iskra šoli v Cerknem

Ob vsesplošni akciji za zgraditev osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem je komisija Združenja borcev združenega podjetja »Iskra« v isti namen zasnovala široko akcijo med svojimi člani, pa tudi med člani delovnih kolektivov podjetja.

Uspeh nabiralne akcije, čeprav je bil delež posameznika zares skromen, je vendarle opravičil pričakovanja. Člani delovnih kolektivov Iskre so v ta namen prispevali skupno 26.672,25 dinarjev, nadaljnjih 5.600,00 dinarjev vrednosti pa predstavlja kinoprojektor; skupno so torej prispevali 32.272,25 dinarjev. Prav v tem, da je v nabiralni akciji sodelovalo tolikšno število delavcev Iskre, pa je hkrati z materialnim tudi moralni uspeh komisije ZB v tem podjetju.

Pokojna zakonca Ravbar pred spominsko ploščo, posvečeno njunemu sinu Francu, narodnemu heroju

Želim vam zdravja, Košmrljeva mama!

Objela me je s svojimi uvelimi rokami, v očeh pa je imela solze: »Samo da si prišel, dragi fant, tako sem te vesela.« Gledala me je s solzami in smehom. Obiskal sem nekdanjo partizansko mamico Jožefo Košmrlj v Grčaricah, nekaj dni pred njenim 88. rojstnim dnevom. Kljub visoki starosti se še kar dobro drži pri zdravju, samo noga ji malo nagaja. Jesen svojega življenja preživlja pri sinu.

Košmrljeva mama je preživela mlada leta in precejšen del življenja v Loškem potoku. Tu sta z možem, ki je umrl še pred drugo svetovno vojno »spravila gor« družino. Prišla je vojna in z njo vse hudo. Mama se je brez pomišljanja opredelila za partizane in za njihov pravični boj, prav tako njeni otroci — fantje so odšli v partizane, hčerka, takrat že poročena, pa je s svojim možem — tudi on je bil partizan — pomagala osvobodilnemu gibanju doma.

Košmrljevi so se med vojno preselili v Grčarice. Tod so prej živeli kočevski

Nemci, ki so se odselili na slovenske domačije v Spodnjem Posavju. V Grčarice so prišli slovenski priseljenci iz raznih krajev. Kmalu so našli skupen jezik. Med ljudmi je vladala enotnost. Vezalo jih je sovraštvo do okupatorja. NOV so podpirali z vsem. Košmrljeva mama se dolgo ni mogla ločiti od svojega Loškega potoka in je tudi med vojno dalj časa zdržala v domačem kraju, le ko je bilo zelo hudo, se je umaknila v Grčarice. Bila je iznajdljiva partizanska kurirka in obveščevalka. Opravljala je še vrsto drugih stvari za partizane, za kar je upravičeno pridobila sloves partizanske matere. Njeno delo za NOV ni ostalo skrito okupatorjem. Večkrat so jo zaslisevali in za nekaj časa tudi zaprli. Toda mama je ostala zvesta partizanski stvari in je taka tudi še danes.

»Mama, še vas bom prišel obiskat in še bova obujala spomine na vojne dni, ko sva izmenjavala partizansko pošto. Ob vašem 88. rojstnem dnevu vam želim predvsem zdravja.

KAREL ORAZEM

DOBRO JE, ČE VESTE

NAJNENAVADNEJŠA OTOSKA SKUPINA NA NAŠEM JADRANU je znano Kornatsko otočje, nekaj podaljšek Dugega otoka. Ta arhipelag šteje v celoti 125 otokov in otočkov, čeprav je na prvi pogled videti, da jih je mnogo več. Prebivalci teh krajev zatrjujejo, da je teh otočkov toliko, kolikor je dni v letu. Celotna površina Kornatskega otočja obsega 320 kvadratnih kilometrov. Poleg večjih otokov, kakršni so n. pr. Kornat, Žut, Jadra, so tudi taki, ki so dolgi in široki samo po 10 metrov. Otoki so po večini nenaseljeni, so pa za turiste močno vabljivi. Na nekaterih otokih se pasejo ovce, ob obalah malone vseh otokov pa so dobra ribja lovišča. Med drugo svetovno vojno je bila na Kornatskem otočju partizanska bolnišnica. Na otokih je bilo tudi mnogo zaklonišč.

KOPRSKI DIMNIKI so tako različni, da se le malokatero mesto ob jugoslovanski morski obali lahko pohvali s takšno raznovrstnostjo. Skoraj vsak dimnik na starih koprskih hišah ima drugačno obliko. Nekateri dimniki so podobni turškemu turbanom, nekateri imajo obliko stožca, valja ali tudi piramide. Zgrajeni so v raznih slogih: od antičnega do romanskega, gotškega in baročnega. Stari mojstri so se odlikovali ne samo kot arhitekti, marveč tudi kot praktični gradbeniki, saj je vsak dimnik večinoma še danes, celo v hudih burjah, kos svojim nalogam.

SKRIVNOSTNA BLAGAJNA V TIJESNU, na otoku Murterju pri Šibeniku. V poslopu krajevnega urada v Tjესnu stoji že 27 let neodprta železna blagajna biveše vojske italijanskih okupatorjev. Domnevajo, da so okupatorji, preden so odnesli pete, vložili v to blagajno eksplozivno snov, ki bi eksplodirala, če bi kdo poskušal blagajno odpreti. Spričo te domneve se nihče ni upal kaj takega storiti, pa čeprav je upravičeno prepričanje mnogoterih, da je v blagajni shranjen arhiv italijanske okupacijske vojske.

PREBAVLJIVOST IN UPORABLJIVOST JEDILNIH MAŠCOB je v veliki meri odvisna od njihove topljivosti. Dokazano je, da se hitreje prebavljajo in laže vsesavajo v organizem — ker se v tankem črevesu laže emulgirajo — maščobe, pri katerih je toplotna stopnja topljivosti nižja kot toplota telesa. Temu kriteriju (merilu) ustrezajo več ali manj: mlečna maščoba, margarina, rastlinska in svinjska mast. V tem pogledu pa se nobena maščoba ne more kosati z rastlinskimi olji, ki so tekoča že pri navadni toploti. Potrebno je poudariti, da ni, čeprav je razširjeno drugačno, nasprotno mnenje, med navedenimi maščobami in rastlinskimi olji nikakršne razlike v pogledu njihove kalorične vrednosti, saj imajo tako rastlinska olja kakor zgoraj omenjene druge maščobe po 930 kalorij na 100 gramov.

NAJSTAREJŠI ČLOVESKI PREDNIK. V afriški deželi Kenji tekó, nedaleč od Rudolfovega jezera in na jugu pri jezeru Baringo, izkopavanja v dveh današnjih najpomembnejših predzgodovinskih nahajališčih. V prvem raziskujejo pliocenske plasti, stare pet milijonov petsto tisoč let. Odkrili so bogata najdišča ostankov slonov, hijen, goveda, žiraf, nilskih konj, gazel in celo avstralopitaka (pithekanthropus — najstarejša prehodna oblika človeka). V drugem najdišču, starem devet do dvanaest milijonov let, so našli ostanke rib, nosorogov, nilskih konj, velikanov slonov. Najpomembnejše pa je vsekakor bilo ugotavljanje istovetnosti dlesni z levimi podočniki, ki so morebiti pripadali prvemu človeškemu predniku. Vsekakor gre za ostanke najstarejšega, dosedaj znanega človeka.

NAJDRAŽJA VAZA NA SVETU. Na neki londonski dražbi je dosegla rekordno višino cena za neko vazo, ki je bila izdelana v 13. stoletju, tj. v obdobju vladavine kitajske dinastije Sung. Vaza je bila izdelana za 94.500 funtov šterlingov ali 2.835.000 novih dinarjev. Ta osmerokotna vaza, ki jo je prodal neki nepoznani evropski zbiralec umetnin, je zeleno modra, visoka pa samo 20 cm.

OB 100-LETNICI ROJSTVA PISATELJA FRANCA S. FINŽGARJA

STAL JE TRDNO KAKOR HRAST

»Po želji svoje belogardistične okolišnice je škof dr. Rožman v začetku oktobra 1942. leta sklical v Ljubljani zborovanje duhovnikov. Tu je bilo predloženo, naj duhovniki zagovarjajo in pomagajo ustanavljati »belo gardo«. Temu predlogu se je upri edino župnik in pisatelj Franc Saleški Finžgar. Obsodil je izdajalski značaj bele garde in naglasil, da so partizani resnični in požrtvovalni borci za svobodo. Ker je ostal osamljen, je pisatelj romana »Pod svobodnim soncem« iz protesta zapustil dvorano. Kasneje so ga belogardisti z lepimi besedami in grožnjami silili, naj vendar obsodi narodnoosvobodilni boj, toda Finžgar med vso domovinsko vojno ni omadeževal svojega imena in peresa...«

Tako je Franc Šajc zapisal v knjigi Belogardizem. Ker smo devetega februarja letos praznovali stoletnico rojstva velikega pisatelja, si oglejmo, kako je to nasilje pisatelj Finžgar sam opisal v knjigi Življenjepis. Leta mojega popotovanja:

»Italijani so bili spočetka dokaj obzirni. Lahko so si zadovoljno meli roke ob sijajni zmagi nad zasedeno Slovenijo. Bržkone so jih tudi blažile vdanošne izjave in priljubljeni pokloni ljubljanskih oblastnikov vseh vrst.

Nemški okupator pa je takoj razodel svoje temeljite načrte in pokazal, da mora biti najlepši kos slovenske zemlje poslej na vekomaj njegova last. Najprej so izgnali duhovnike — prav vse razen nekaterih starčkov. Prav tako so izgnali vso inteligenco med njo nad 300 slovenskih učiteljev z družinami vred. Zapirali so jih, silili k najbolj poniževalnim opravkom (pisatelj Meško je moral pobirati z rokami konjsko govno po ulicah). Za sklep so jih naglani iz Štajerske v samostan Rajhenburg, z Gorenjske v zavod sv. Stanislava v St. Vidu. Prva slovenska gimnazija v tem zavodu je bila zaprta, profesorji pregnani in hiša izropana z dragoceno knjižnico vred. Nemški divjaki so skrunili tudi cerkve. Na Poljskem so spremenili pri vdoru svoje armade 400 cerkva v konjske hleve. Na Gorenjskem so bili le posamezni primeri surovih in brezbožnih gestaparjev. Dne 27. julija 1941 je prišel v Rovte nad Jesenicami član pete kolone in zagrižen Nemec Ravter. Šel je v cerkev, vrzel križ z oltarja, ga treščil na tla, v oltar pa obesil Hitlerjevo podobo. V kletki zapuščene župnišča je dobil sodček mašnega vina. Nanil se je s spremljevalci, da so potem vinjeni odšli z avtom na Jesenice. Spotoma se je avto zaletel v skalo, se razbil in Ravter je odletel iz vozila ter mrtev obležal. Rašico so vso požgali, tudi vsa kmečka bivališča v Radovni. Razen tega so odpeljali mnogo moške mladine, ne še zrele za vojaštvo, v Nemčijo z obljubo, da se bo tam bolje izučila obrti. (Tri moje nečake so tako odpeljali.) Toda vse sposobne so takoj vtaknili v uniformo in jih poglani na rusko fronto.

Možak, ki je imel majhno usnjarno, mi je pravil: »Nalašč sem šel v Celovec — tja je bila za Gorenjce pot prosta — da bi kaj zvedel. V krčmi sem sedel k mizi glasnih Celovčanov. Ko sem jim povedal, da sem z Gorenjske, so vsi soglasno vzkliknili: Te ne bodo nikoli več imeli »Vindišarjke«. Kar jih ne bomo pobili, jih bomo izselili v Nemčijo ali v našo Rusko za hlapce. Gorenjska je prelepa zanje.

Tako je bilo prepričanje celovških Nemcev in nemčurjev, ki je imelo svoje korenine od severa.

Ko se je gozd že deloma organiziral in smo zvedeli za prve upore, so se zglasili pri meni trije študentje. Nisem jih poznal. Iz pogovora sem zaslutil, da so me prišli le skušati. Nazadnje sem jim odkritosrečno povedal tole: »Ker je v gozdu premnogo vernih ljudi, bi jim bilo treba tudi duhovnikov. Francoski škofje so k upornikom poslali tudi mlade duhovnike, da so vernim za duhovno pomoč in tolažbo ob boleznih. Če bi bil jaz trideset let star, bi šel takoj k škofu in prosil za vsa pooblastila o duhovski službi. Potem bi zginil v gozd, toda ne s puško, le s križem in brevijem. Vsi verniki, ki so v gozdu, bi mi bili hvaležni.« S tem je bil naš pogovor končan in smo se razšli.

Niti malo nisem slutil, da sem s to izjavo dregnil v sršenovo gnezdo. Skušnjava so tistim, ki so jih bili bržkone poslali, povedali samo, da bi šel rad v gozd. Druga ni. Po Ljubljani je zašumelo, prijel se me je pečat komunista, česar tedaj nisem ne večel ne slutil, in so me takoj vsi integralci zasovražili.

Sredi avgusta 1942 je Vincencijeva konferenca priredila tridnevni tečaj v Alojzijeveški dvorani (tedaj že v uporabi za teološko fakulteto). Ker je bilo takrat v Ljubljani mnogo duhovnikov, pribeglih z Gorenjskega, je bila dvorana zasedena. Predavanja naj bi bila o zgodovini tega dobrodelnega društva in o spodbudi za delo v pomoč revnim, zlasti osirotelim otrokom. Za te je požrtvovalno skrbela Vincencijeva v Marjanišču. Za predavanje so naprosili tudi mene, ker sem bil že mnogo let podpredsednik glavnega odbora pri tej ustanovi.

Meni so določili za predavanje v Alojzijeveški, naj govorim o »Karitas naših domov« — praktično o dobrodelnosti, zlasti na podeželju, kjer je bila tedaj med preprostimi bajtarskim ljudstvom preskrba starih onemoglih ljudi žalostno nezadostna. O kaki starostni pokojnini ni bilo sledu.

Ko smo se zbrali drugi dan k tečaju in je bil ob desetih četrturi oddih, so udeleženci šli na vrt, le mene so pridržali predsednik Učak, tajnik Levičnik in Al. Stroj. Ti so mi pokazali letak, ki je bil pred začetkom predavanja raztočen po stilih in obešen na kljuke za obleko. Tam je bilo napisano, da ne smem predavati, ker soglašam z morijo rdečih, ki ubijajo duhovnike. Imenovani trije odborniki so bili vsi preplašeni. Sam sem se nasmešnil in rekel: »Zadeva je škofova. On je dal v dopisu pooblastilo tudi za moje predavanje.« Pokril sem klobuk in odšel. Predsednik pri škofu ni nič dosegel, direktor pisarne Jagodic pa jim je baje odgovoril: »Škofa sem podpisal jaz.« Letake so raztrosili mladi duhovniki in bogoslovci. S tem dogodkom so mi temeljito izbrisali oči, da sem spoznal, kako silno sem jim napoti. Prav po tem dogodku sem našel listič, kjer je bilo zapisano: »80 odstotkov Slovencev te sovraži. Izgini ali pogini.«

PISATELJ FINŽGAR DOLOČEN ZA TALCA

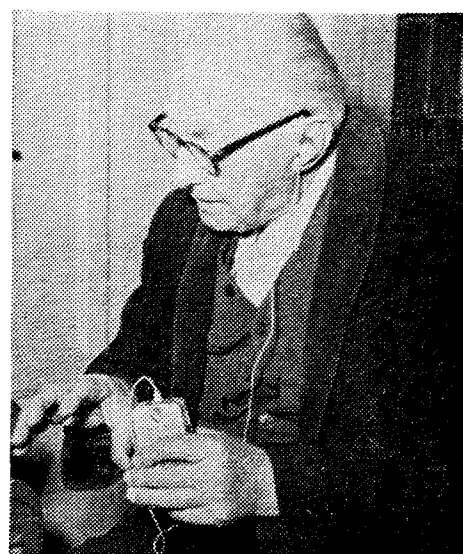
Pisatelj Finžgar je v knjigi Leta mojega popotovanja takole opisal dramatične trenutke, ko je bil določen za talca:

»Odkar so me poglani od predavanja pri Vincencijevi konferenci, sem postal zelo previden. Razen najnujnejših opravkov nisem hodil iz hiše. Jutranja pot vsak dan je bila le v trnovsko cerkev, da sem maševal. Tudi obiskov je bilo malo. Prav pzato marsičesa nisem zvedel in nisem bil nič poučen o raznih skrivnih organizacijah v Ljubljani. Nobenih sestankov se nisem udeleževal, ne z leve ne z desne. Da sem imel prav, sem se kmalu prepričal. Dne 14. oktobra 1942 sem bil klican na Grupamento degli Assalti — ob štirih popoldne. Ob napisani uri sem bil že tam. Čakal sem pa celo uro, preden so se zganili in me povabili v sobo. Med čakanjem so prišli nekateri drugi. Dobro se spominjam bivšega podbana Pirkmajerja, Zdenka Kneza, Ramovša, Jelačina itd. — Ko sem stopil pred italijanskega oficirja, mi je napovedal polno priliznjenih trditvev. Bral jih je z lista, ki ga je imel pristonjenega na namizni svetiljki pred sabo; da sem priljubljen pri vseučiliških dijakih, da imam velik vpliv na mladino, da sem pisatelj, ki me rada prebira tudi Italija (??) itd. Prav zato je moja dolžnost, da takoj začnem pisati v »Slovenca« zoper komuniste in partizane. seveda vse s svojim podpisom. Čeprav niste komunist, ste vendar moralno odgovorni za vse, kar se godi v gozdovih, ako se javno temu ne uprete. Na smeh mi je šlo, da ta Italijan, doma od Neaplja kje, tako natančno pozna vse moje delo. Takoj mi je bilo jasno, da je grda ovadba. Zahtevi, da bi pisaril v »Slovenca«, sem se odločno uprl.

»Res sem odločen narodnjak, vedno socialno čuteč, nikoli pa nisem pisal o dnevnih politikah in tudi sedaj ne bom. Nisem bil nikoli aktiven politik.« Nato mi je dokaj trdo ugovarjal, češ prav sedaj je nujno, da se taki izkažete za javnost. Komunistov se vam ni treba bati, saj boste v našem varstvu. Na tako obljubo bi se bil najrajši glasno zasmel, a sem le rekel: »Vsako jutro grem še v mraku v Trnovo maševat in me lahko desetkrat, vsak dan ustrelje kljub vašemu varstvu.« S tem je bilo zaslivanje konec. Srečo, grozeče me je pogledal. Pogled sem po svoje umel in se je kmalu pokazalo, da sem pravilno bral v njem. Med tistimi, ki smo bili klicani isti dan — bilo nas je menda krog 50 — se je najbolj odločno poslovil dr. Fr. Ramovž, generalni tajnik Adademije (SAZU), univ. profesor, svetovno znan slavist. Ta je na hinavsko govorjenje laškega oficirja vrzel na mizo predenj svoje rokavice, odpel si suknjo in rekel: »Kaj pa uganjate to komedijo? Postrelite nas. Ako pobijete do sto najboljših kulturnih slovenskih delavcev, ste narodu odsekali glavo.« Vzel je rokavice in šel. Ramovž je pravilno slutil, da smo vsi klicani določeni za talce. To je tudi priznal neki drugi častnik. Zato sta šla rektor univerze dr. M. Kos in prezident Akademije ing. Vidmar h generalu Robottiju protestirati. Ta je obljubil, da bo vse uredil. In res je vse utihnilo. Edino z menoj, edinim duhovnikom, ki je bil tedaj pozvan, je bilo drugače. Sodim, da je tisti oficir (tenente) moj odločni upor zoper pisanje člakov v »Slovenca« naznanil dalje. Zato sem bil dne 17. oktobra 1942 vabljn v poslopje klasične gimnazije, kjer so uradovale »črne srajce«. Kakor sem bil ob prvem poklicu, ko nisem niti slutil, da gre za talstvo, popolnoma hladen, mi je ta drugi klic žrl živce. Sprejel me je colonello (polkovnik), velik, slok možak. Ponudil mi je tolmača, ki sem ga odklonil, češ da se bova brez njega pogovorila. Najprej se mi je predstavil: »Moj stric je kardinal.« Jaz sem mu odgovoril: »Moji strici pa so kmetje in delavci.« V mojem odgovoru je čutil nekoliko osti. Zato je ježno iztegnil roko proti meni in skoraj zakričal: »Voi siete un comunista (vi ste komunist)«. Odločno sem mu odgovoril: »Ni res. To je laž. Resnica pa je, da sem zvest Slovenec, vedno socialno čuteč in delaven, kot pisatelj član Akademije znanosti in umetnosti, častni občan mesta Ljubljane in duhovnik. Ecco le mia coccarda. (Pokazal sem na duhovniški kolar.) Če ga ne nosim iz prepričanja, sem hinavec in lažnik. Takih ljudi pa akademija in mesto ne sprejemata za častne člane.« Oba sva stala in si uporno gledala v oči. Nekaj hipov sva molčala. Nato je mož rekel: »Credo (verjamem)! Sedite.« Sedla sva. Možak mi je potem potožil, kakle težave ima rimska vojska z nami (?), da mora biti zaradi upora pogozdnih ljudi trda in neizprosna. Razodel mi je tudi, da ima nalogo, naj me takoj aretira in zapre kot komunisto za nadaljnje ravnanje (za v Gramozno jamo!). Na mojo izjavo mi verjame in te naloge ne bo izpolnil. Meni je odleglo. Zato sem ga vprašal: »Kdo vam je povedal, da sem komunist?« Mož je priprl oči in odkritosrečno izjavil: »E, e, un sacerdote molto honorabile, e dopo ancora una maestra di scuola elementare (zelo spoštovan duhovnik in potem tudi neka ljudskošolska učiteljica).« Po tem odkritju sem se poslovil. Nikoli nisem pozvedoval, kdo bi utegnil biti ovaduh. Preveč se mi je gabilo.

Ko sem odhajal po stopnicah iz gimnazije, je tik pred mano prišlo mimo nekaj bogoslovcev. Vračali so se s sprehoda. Ozrli so se vame, pozdravili me ni nihče, čeprav sem bil duhovniško oblečen. Ko so zavili na levo ob gimnazijo, sem se ozrl za njimi. Stikali so glave, se ozirali po meni in smejali. Prepričan sem bil in sem še danes, da jim moj poziv k »črnim srajcam« ni bil tuj in da so prav ti bili tisti, ki so ob Vincencijevi akademiji natrosili letake po sobi...

»Fioretti albi«, tako so zasmehljivo Italijani nazivali bele. (Nemci so jih po zasedbi preimenovali po svoje v Pfaffenknechte — farške hlapce.) Ti so

Pisatelj F. S. Finžgar v zadnjih letih svojega življenja

se vdinjali okupatorju v najbolj poniževalno službo — detektivov, ki so vdiral ponoči v stanovanja družin in odpeljali zlasti osumljenca mlada dekleta. Sto mater se je zbralo in odšlo h Grazioliju ugovarjat in prosit, da bi smele pošiljati priprtim pakete s hrano in obleko. Ta dekleta so »beli« tudi sami zasliševali v posebni sobi na policiji po cele noči. Zraven te sobe je bila majhna soba osumlencev, tako nabito polna, da so se vrstili med seboj, kdaj bo kdo mogel za nekaj časa leči na gola tla in si opomoči. V to sobo se je slisal krik, besede deklet, ki so jih »beli« polagali na mizo in tepili, da bi kaj izdale. (Nadrobno mi je o tem pripovedoval mož, ki so ga tudi sneli in je v tisti sobi prebil nekaj noči in čakal svoje usode.) V tistem času sem tudi sam pričakoval ponočnega obiska »belih«. Da sem bil na vrsti, so mi dokazali 8. januarja 1943. Kador je znano, je Mussolini 27. julija 1943 odstopil in je vlado prevzel kralj sam. Vojaštvo ni še nikoli toliko popivalo in ponočevalo ko ob odstopu svojega »duceja«. Italijanska okupatorska oblast se je tedaj — kakor nalašč v posmeh — še bolj povezala s fioretti albi. Dne 8. januarja 1943 sem imel opravke v Marjanišču. Ko sem prišel po Poljanski cesti do električne postaje, sta tam stala dva krepka študenta, meni neznan. Eden izmed njiju me je pozdravil, drugi pa je zelo glasno rekel: »Tega je treba tudi še pobrati!« Moj sum je bil s tem potrjen. Sprva sem mislil, da bi se v nočeh kam prikril v tujem stanovanju. Nisem se. Zakrknil sem se in si rekel: »Če teh mladičev ni sram, da nad sedemdeset let starega župnika in kulturnega delavca odvečejo v zapor in mučenje, pa naj me.«

Pisatelj Franc Saleški Finžgar se je rodil 9. februarja 1871. v Doslovičah na Gorenjskem, samo 15 minut hoda od rojstne vasi pesnika Franceta Prešerna (Vrbe). Njegov oče je bil trden kajžar, dober gospodar, mož in oče, ki ga je spoštovala vsa vas. Te lepe lastnosti je podedoval tudi mladi Francej, ki je tudi med vojno ostal prava in trdna gorenjska grča.

Priredil:
JOŽE VIDIC

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO

POMJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstidnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Marici Kerenčič v spomin

„VEŠ, MAMA, LEPO JE ŽIVETI ...“

SREČANJE

Člani literarnega krožka Šmartno pri Litiji vsako leto pripravimo Prešernovo proslavo. Letos so bili na dan obletnice pesnikove smrti naši gostje uredniki uredniki sedmih mladinskih listov in pionirskega tednika RTV Ljubljana. Morda vas zanima, zakaj smo se odločili prav za urednike. Veste, v našem krožku je posebno marljiva dopisniška skupina in letos v mesecu januarju je izšel že naš stoti sestavek. Upamo, da smo dostojno počastili spomin velikega slovenskega pesnika, ki ni nikdar pozabil, da je sin malega, a zavednega slovenskega naroda.

CLANI KROŽKA

JOŽE MOŠKRIČ

Kakor lani tako bodo tudi v tem letu učenci popolnih osnovnih šol občine Moste-Polje tekmovali za Moškričevo značko. Najprej bodo tekmovali v svojem zavodu, nato pa v Litovem domu za zmagovalne ekipe, kjer bo 20. marca občinsko medšolsko tekmovalje.

Jože Moškrič se je rodil leta 1902 kot delavski sin v Dobrunjah. Osnovno šolo je obiskoval v Zadvoru pri Ljubljani. Ko je odslužil vojaški rok, se je zaposlil v bivši jugoslovanski tiskarni. Kot grafični delavec se je z neupogljivo voljo boril za delavske pravice. Bil je soustanovitelj delavskega-prosvetnega društva »Svoboda«, ukvarjal pa se je tudi s pisateljevanjem in pesnikovanjem. Napisal je igre: »Rdeče rožec«, »Razkrinkana morala«, »Borba za kruh«, »Dani se«, »Stari in mladi« in več kot osemdeset pesmi. Zaradi naprednega delovanja je bil jeseni 1940 tri mesece zaprt. Leta 1941 je odšel k partizanom, odkoder se je kmalu vrnil na delo v »ilegal« v Ljubljani. Leta 1942 je odšel ponovno v gozdove. Nekaj časa se je bojeval v Molniški četi, nato pa je odšel v Kočevski Rog za komisarja taborišča. Dne 22. februarja 1943 je odšel na svojo zadnjo pot, s katere se ni več vrnil. Ko ga je službena dolžnost privedla v bližino doma, si je zaželel videti svoje domače. Pod Javorjem so ga belogardisti obstrelili in hudo ranjenega odveli v moriški breg na Polici pri Grosupljem. Tam so ga zverinsko mučili in ga končno ustrelili.

Jože Moškrič, predvojni komunist in revolucionar, je v svojih borbenih pesmih skušal orisati veličino ljudske vstaje in narodno-osvobodilnega boja. Pokopan je v veličastni grobnici žrtev na Urhu pri Ljubljani. Tudi domovina se mu je oddolžila in ga proglasila za narodnega heroja.

DARIJA BURGAR

Pred nekdanjo Kerenčičevo hišo na Pesnici čakam na avtobus. Pogled mi obstane na spominski plošči, ki prča, da je bila v času narodnoosvobodilnega boja tu zvesta postojanka KP in OF. Kako trd in mrzel je ta kamen! Nemo pripoveduje o velikih stvarih, ki so se dogajale v tej hiši, a molči o Kerenčičevih, ki so bili steber teh dogajanj...

Obudila sem spomin na vse, kar sem bila kdaj slišala o tej zavedni slovenski družini, in se najdlje pomudila ob njenem najmlajšem članu Marici.

Oče, ugleden gostilničar, in mati, revna kmečka hči, sta otroke Jožeta, Tončka, Stanka, Romano in Marico vzgojila v zavedne Slovence. Družina je že pred vojno občutila, da sovražnik izpodjeda domača tla in da se obetajo hudi časi. Ob kozarcu dobrega vina je marsikdo spregovoril o Hitlerju kot o svojem velikem upu. Ob takih besedah se je resno zamislila tudi Marica, čeprav je bila takrat komaj štirinajstletno dekletce. Pripovedujejo, da je bila samosvoja in razumna, da je ljubila naravo in živali. Če je le utegnila, se stekla v reber nad hišo in se predala svojim mislim. Rada je tudi posedala v sobi brata — dijaka in vsa zaverovana poslušala njegove uporniške nazore.

Dne 6. aprila 1941 so nebo nenadoma preletele jate letal in motorji so zlohotno grmeli. Med ljudmi se je bliskovito razširila novica, da je sovražnik bombardiral Beograd. Vojna bo! so strahoma ugotavljali. Niso se zmotili, saj so že čez dva dni skozi Pesnico drvele kolone kamionov in tankov. Za vse zavedne Slovence in tudi za Marico je to pomenilo strahoten udarec. Okolica, ki jo je tako ljubila, ji je nenadoma postala tuja. Nad hišami so plapolale zastave s kljukastimi križi, povsod so bile tuje uniforme in Marici nerazumljivo govorico so spremljali pozdravi s stegneno roko.

V Marici se je vse uprla...

Nekoč jo je najboljša prijateljica pozdravila z »Heil Hitler« in Marica ji je primazala takšno klofuto, da jo je kaznovana še dolgo pomnila. Ko sta se sestro Romano štirinajstega aprila 1941 opazovali prihod Überreitherja in njegovih spremljevalcev, jim je Marica brez strahu pokazala jezik in fige. Kot odlično telovadko so jo hoteli sprejeti v Hitlerjevo organizacijo mladit, a je povabilo odločno in z dvignjeno glavo odklonila. Zato ni čudno, da je bila še kot šolarica sprejeta v organizacijo SKOJ. Besede sicer bolj tihega dekleta so tudi v družini nekaj veljale. Marica se je zavedala, da je delček stroja, ki pripravlja Nemcem usodne udarce... Ko so se junija 1941 v Kerenčičevi hiši vrstili skofjevalski sestanci — udeleževali so se jih Slavko Šlander, Miloš Zidanšek, Leo Novak, Štefan Kovač, Rado Iršič in kurirka Milena Bokša — je bila sestri Romani, ki je

opravljala nevarne kurirske posle, v nenadomestljivo pomoč.

Kljub stalno prisotni nevarnosti, so si Kerenčičevi včasih le odahnil. Takrat je vzel Jože v roke violino, Romana je sedel h klavirju, Marica pa je raztegnila harmoniko. Po hiši se je razlegala otožna slovenska pesem, ki je budila ljubezen do domovine, ali udarna partizanska koračnica, ki je vlivala v srca poguma in borbenosti. Pa je prišel 17. november 1941 in pesem je za dolgo časa povsem utihnila. Jožeta je odpeljal gestapo! Na vso družino je legla mora. Kmalu zatem je Jože padel pod okupatorjevimi streli, kot prva žrtev Kerenčičeve družine. Marica je jokala, a ni izgubila poguma. Še trdneje je prišla za delo in še močnejše stisnila drobno pest.

Jeseni leta 1943 je bilo pri Kerenčičevih zopet živahno. V njihovo hišo so preselili tehniko — Marica, Romana ter Tonček so tiskali letake. Ne samo to, tudi kurirka je postala naša junakinja. Velik je bil tisti dan, ko so ji zaupali prvo skupino, da jo popelje na Gorenjsko. Drugič jih je vodila v Medvode pa v Škofjo Loko in Dražgoše. Prožno je stopala na postajo in sedala v oddele vlaka. Njeni varovanci so se razkropili po drugih vagonih in ji potem v varnih razdaljah sledili. Tudi po trikrat na teden se je odpravljala na pot! Nekoč ji je nemška patrolja odvzela prepustnico. Že je mislila, da so jo prepoznali, a se je vse srečno izteklo. Starši so ji svetovali, da se o tem neljubem dogodku pogovori z vodstvom. »Ne, tega pa ne, da bi tovariši mislili,

da se bojim!« je odgovorila. Vztrajala je pri svojem delu in se odzvala klicu domovine, četudi je ležala v hudi vročici. Z vsem srcem se je predala boju za lepšo prihodnost. Vedela je, da so potrebne številne žrtve in ni klonila niti takrat, ko so odpeljali očeta. Pravijo, da ga je prav po otroško oboževala. Z bratom Tončkom sta ga poslednjič videla na železniški postaji v Pesnici. Odpeljali so ga z vlakom, ki je peljal na desetine rodoljubov v Dachau, odkoder se je vrnil le malokdo.

Marica in Tonček sta odšla v Lackov odred na Kozjansko. Tla so postala prevročna in boj sta nadaljevala pod novimi imeni: Jelka in Hotimir. Tudi Kerenčičeva mama je odšla v gozdove. Marico so poslali v politično šolo na Ljubno, Tonček je padel in Romano so odpeljali v Auschwitz. Marica je slutila, da tudi njej ne bo prizaneseno. Ni se motila! Ujeli so jo 7. aprila 1945 — na pragu svobode — in jo po strahotnem mučenju ustrelili. Konec vojne so od Kerenčičevih čakali le mati, Stanko in Romana.

Misli mi prekine avtobus, ki se ustavlja. Vstopim, a spomin na Kerenčičeve me spremlja vso pot do šole. Tri mlada in nedolžna življenja na oltarju domovine! Umrli so, da lahko danes mirno in srečno živimo. Gledam nasmejane in brezskrbne obraze okoli sebe. Se zavedajo, da ta smeh ne bi bil nikoli tako sladak, če bi srca Maric, Tončkov, Jožetov in Lojzetov ne šla skozi vroči ogenj revolucije?

ANICA DOBRAVC

50 ŠKOFJELOŠKIH TALCEV

Te skromne vrstice posvečam petdesetim talcem, ki so 9. februarja 1944 padli za Kamnitnikom.

Kar nas je mladih, bi nikoli ne vedeli, kaj pomeni beseda »talci«, ki jo vidimo vklesano na mnogih spomenikih širom po naši domovini, da nam o njej niso pripovedovali. Talci so bili dobri ljudje, ki so dali svoja življenja za mir in srečo vseh nas.

Nekaj dni pred tisto usodno minuto so v Škofji Loki in bližnjih vaseh pobrali vse moške, osumljene sodelovanja s partizani. Odpeljali so jih v škofjeloške zapore nato so jih petdeset odbrali za Begunje, kjer so jih obsodili na smrt in zjutraj 9. februarja 1944 ustrelili za Kamnitnikom. Nad Škofjo Loko in okoliške kraje je legla žalost, sovraštvo do okupa-

torja se je še bolj razplamtelo. Še isti dan so krvoloki žrtve razmetali po cesti, ki pelje iz Škofje Loke proti Stari Loki. »To čaka tudi vas, če boste pomagali partizanom!« so grozili ljudem. Naslednjega dne so okrvavljena trupla naložili na kamione, jih zmetali v skupno jamo in zemljo nad njimi zravnali, da bi zabrisali zločinsko sled.

Cesta talcev, kakor se imenuje pot med Škofjo Loko in Staro Loko, še vedno spominja na tisti strašni dan leta 1944... Šele po vojni se je zvedelo, kje so zagrebene žrtve. Prekopali so jih in jim uredili dostojno poslednje bivališče. Ko obiščeš Begunje, si oglej grob padlih škofjeloških talcev in se s spoštovanjem pokloni petdesetim vklesanim imenom.

ANKA HAFNER

Draga tovarišica Milena!

Prvič se oglašam, tokrat samo s pisemcem. Vanj sem vključila zapis dogodka iz pred šestih let. To je že dolga doba, kajne, a vendar mi je ostal v nepozabnem spominu. Zame je predvsem važno, da so besede zapisane z ljubeznijo. Mislim, da mi mladi premalo vemo o trpljenju ljudstva med vojno in da bi nam morali starejši več pripovedovati o krivicah tega časa. Tako tonejo spomini v pozabo. Z ljubeznijo in ponosom bi morali ohranjati to veliko resnico. Hkrati pa se truditi, da bi do takšnih strahot nikoli več ne prišlo. No, prisluhnite obljubljeni zgodbi:

Bila sem še majhna deklica, v drugi razred sem hodila. Dan je bil lep in s prijatelji smo sva se vračali iz šole. Zivahno sva kramljali, a nenadoma mi je beseda obtičala v grlu. »Sonja, Nemci!« sem zakričala. Pognali sva se v najbližje grmovje. »Kaj bo z nama?« sem kar naprej tarnala.

Pred seboj sem namreč zagledala množico ljudi s puškami, raztresenih po travniku. Na glavi so imeli zelene čelade in ograjeni so bili v zelene dežne plašče. Nikoli nisem želela srečanja z Nemci. »Hitro k teti, da naju skrije!« sem predlagala. Tekli sva kot prava zajčka in k teti sva prišli temu primerno upelahani. Začudeno naju je pogledala, ko sva izjecljali, da so nama Nemci za petami. Menda je mislila, da sva malo čez les. Pogledala sem skozi okno in — joj — zagledala sem vojake, tiste s travnika. Stisnila sem se v najtemnejši kot in v strahu čakala, kdaj bo potrkalo na vrata. So odšli mimo naše hiše naprej? Teta pa je resno dejala: »Da, po cesti je odkorakalo več kot sto vojakov... naših vojakov!«

Se danes me od sramu obteje rdečica, če se spomnim. Pozneje sem mnogokrat razmišljala, kako sva morali biti tako neumni. Morda je bilo to zato, ker sem tolikokrat slišala o grozotah, ki so jih počenjali Nemci. In če temu dodaš še kanček otroške fantazije, pa se splete takšne zgodbi... Morda ni vredna objave? Prihodnjemu pisemcu bom priložila prispevek »Odkrito skrivališče«, ki sem ga zapisala po pripovedovanju.

Tovariški pozdrav!

NATAŠA KAJIN

Podklanec 15
p. Vinica pri Črnomlju

Draga Nataša!

Le z iskreno ljubeznijo zapisane besede z veseljem pozdravim in samo takšni prispevki mi kaj povedo. Mednje sodi tudi tvoje pisemce. Veš, kaj hitro je moč ločiti zrna od plev, zato pohiti s pisanjem.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica Milena!

Dolgo se nisem oglašila. Vem, da to ni prav! Tokrat vam pošiljam prispevek o Kerenčičevi družini in njenem najmlajšem članu Marici. Občudovala sem jo že v osnovni šoli, ki se je imenovala po njej. Mislim, da so liki mladit junakov narodnoosvobodilnega boja med nami premalo svetli in da celo tonejo v pozabo. Naslov za prispevek — znane Kajuhove verzice — sem vzela iz zapisa na Mariciinem grobu.

Prejmite lepe pozdrave!

ANICA DOBRAVC

Gačnik 81

p. Pesnica

Draga Anica!

Nič več se ne bojim, da bodo spomini tistih dni utonili v pozabo. Med nam so deklice, kot si ti, in ni jih malo! Do nedavnega pa sem se res bala.

Lepo pozdravljena!

MILENA

FRANCE PREŠEREN

Dne 8. februarja smo Slovenci praznovali svoj kulturni praznik in se spominjali našega največjega pesnika dr. Franceta Prešerna. Letos smo praznovali že stodvaindvajseto obletnico njegove smrti.

France Prešeren je bil doma iz Vrbe na Gorenjskem. Rodil se je 3. decembra 1800 v krogu številne družine. Kot najboljši učenec je bil v Ribnici zapisan v zlato knjigo. Napisal je mnogo lepih pesmi za odrasle, za najmlajše pa pesem »Lipica«. Bil je dobrega srca. Rad je imel otroke in jim je dajal tige. Otroci so tekali za njim in klicali: Doktor, fig, fig! France Prešeren je neizmenno ljubil svojo domovino. Šele tri leta pred smrtjo je dobil samostojno službo odvetnika v Kranju. Kmalu je hudo zbolel. Umrl je 8. februarja 1849, star komaj devet in štirideset let.

Veliki pesnik bo vedno živel med nami!

ERIKA GUBENSEK

PISANA TORBA

ZNANI SKLADADELJ IGOR STRAVINSKI NE VE, KAKO BO PO SMRTI PRIŠEL DO DENARJA... »Ena izmed dolgočasnih in nadležnih zadev, ki doletijo človeka, ko prekorači osemdeseto leto, je« — je nedavno izjavil Stravinsky — »kar na vso moč živahna kupčija na račun njegove smrti. Spraševali so me že za svet, katera dela bi priporočili za program koncerta, posvečenega spominu name, posvetovali so se z menoj o albumu mojih plošč, o pogrebnih televizijskih programih in mi za vse to ponudili lepe honorarje. Ni mi pa jasno edinole to, kako bom lahko prevzel ves ta denar, ko bom umrl...« Kakšne skrbi! Za denar bodo že poskrbeli sorodniki!

SVET SE SPREMINJA IN — ŽENSKÉ Z NJIM... Tradicionalno ubogljive žene v turškem kraju Karadžu so se uprle in napovedale svojim možem vojno. Žene protestirajo proti temu, da morajo vse dni delati na polju in da medtem njihovi možje sedijo v gostilni in kadijo pipe ter jim ukazujejo. V kraju, ki ima 5.000 prebivalcev, je — vojna napetost... Kakor hitro se zmračijo, morajo možje priti domov, podnevi pa delati na polju, ker jim v nasprotnem primeru žene ne pripravijo ne kosila ne večerje. Noben poročen možki se ne sme niti prikazati v kavarni. Vsakdo se boji, da bi izzval bes žene ter si »prislužila« nekaj batin. In to v Turčiji, pravilnični deželi haremov...

ODVEČNO FOTOGRAFIRANJE... Predsednik Zahodne Nemčije Gustav Heinemann si marsikdaj marsikoga hudomušno privošči. Ko se je v Zahodni Nemčiji razvnela polemika o vprašanju, ali naj se dovoli predvajanje pornografskih filmov ali ne, so časniki poročali, da je Heinemann vse popoldne gledal pornografske filme, da bi lahko »dobro podkovan«, sodeloval v zadnji razpravi. Nekaj dni pozneje so časniki spet poročali, da je predsednik rekel foto-reporterjem, ko sa ga ustavili ob izhodu iz urada z namenom, da bi ga fotografirali: »Kaj, plenta, me tolikokrat slikate, ko vendar lahko dobite na vsaki pošti mojo sliko na poštni znamki za 5 pfenigov?«

LOČENCI NAJ OSTANEJO RAJŠI KAR DOMA! Predsednik ZIS Mitja Ribičič je dejal: »Bojazen republik zarad izvajanja načela o enakopravnosti in ključev bi bila brezpredmetna, če bi republike pošiljale v zvezne ustanove najboljše ljudi, ne pa tiste, ki se ločujejo, ali tiste, ki potrebujejo stanovanje...« Drugega zakonskega tovariša bi lahko tudi v Beogradu kaj kmalu dobili, stanovanja pa ne tako kmalu...

TUDI ŽENSKÉ IMAJO KDAJ PA KDAJ PREDNOST... Komisija ministrstva za delovna razmerja v ZDA obravnava 158 pritožb žensk, ki ne prejema za opravljanje enakega dela kakor moški tudi enakega plačila. Ista komisija obravnava hkrati tudi dve pritožbi dveh natakarejev, ki delata v nočnih lokalih. Pritožujeta se da imata manjše prejemke, kot natakare, ki delajo v njihovih lokalih. Časopisi, ki poročajo o tem, dvomijo o uspehu njihovih pritožb, ker je delo natakare v teh lokalih le nekolikokrat dražje kot njuno... One namreč strežejo gostom, oblečene samo od pasu navzdol. Pa naj bi natakarja, iz kljubovanja, stregla gostom, oblečena samo od pasu navzgor!

BRŽKONE BI BILA RADA — FRETJA .. Francoska pisateljica Françoise Sagan se je pritožila, češ da je osamljena: »Številni moji prijatelji so, zdi se mi, umrli, v resnici pa so se le poženili!«

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din. Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev. Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev. Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.

ob stoletnici pariške komune

Sedemdeset dni (2)

Nemški kancler Bismarck (desno) in bivši francoski cesar Napoleon III. kot njegov ujetnik. Po katastrofi v Sedanu je bil Napoleon III. nekaj časa v nemškem ujetništvu, nato pa je odšel za ženo Evgenijo v Anglijo, a je že 1. 1873 umrl, medtem ko je Evgenija živela do 1. 1918.

V tovarni orožja Louvre so na primer poleg direktorja imeli tudi svet izbranih delavcev in uslužbencev. Dne 20. aprila so z odlokom prepovedali nočno delo v pekarnah; sprejeli so ukrepe za materialno preskrbljenost nezaposlenih; uvedli so obvezno minimalno plačo; začeli so razpravljati o osemurnem delavniku. Posebna komisija je zasagala stanovanja bogatašev, ki so bili pobegnili v Versailles, vanje pa je nameščala delavce iz tistih mestnih četrti, ki so bile najbolj poškodovane. Z odlokom z dne 3. aprila o ločitvi cerkve od države je komuna začela boj zoper vpliv katoliške duhovščine v šolah. Učiteljem so povišali plače, uvedli so obvezno in brezplačno šolanje. Reorganizirali so muzeje in knjižnice; dne 20. maja so sprejeli odlok o tem, da se gledališča predajo v upravljanje igralcem, gledališkim uslužbencem in delavcem. Zaradi vseh teh ukrepov je Marx ugotovil, da je bila pariška komuna »predvsem vlada delavskega razreda; bila je rezultat boja med razredom proizvajalcev in razredom, ki si lasti dobrine, katere pridobiva razred proizvajalcev«. Pariška komuna je bila naposled »politična oblika, v kateri bi se mogla opraviti osvoboditev dela«.

Toda zaradi razvoja dogodkov pariška komuna ni mogla izpeljati precejšnjega dela predvidenih reform. Razen tega je treba povedati, da je komuna zagrešila vrsto hudih napak, ki so samo pospešile njen padec. Predvsem ni nacionalizirala Narodne banke, v kateri je bilo denarja in dragocenosti za tri milijarde frankov. Iz banke je pariška komuna dobila komaj 16 milijonov frankov, medtem ko so Versajčani v istem času brez težav in ovir dobili iz Narodne banke kar 257 milijonov frankov...

Druge bistvena napaka pariške komune je bila v tem, da ni bila dovolj odločna v boju zoper sovražnike revolucije — kontrarevolucionarno agitacijo v tisku, vohunsko dejavnost in diverzije. Komuna je hotela preprečiti množično pobijanje komunardov, in tako je 5. aprila izdala odlok o talcih, po katerem naj bi za vsakega ubitega komunarda ustrelili tri talce; zato so prijeli kakšnih dvesto reacionarjev. Toda ta ukrep zoper sovražnika je bil oster edinele na papirju, saj so postrelili le nekaj reacionarjev. Zraven tega večina voditeljev komune ni doumela, kako pomembno je zavezništvo delavstva s kmeti, tako da z izjemo nekaj razglasov ni storila ničesar, kar bi vzpostavilo zvezo s kmečkim prebivalstvom Francije.

Zmaga delavskega razreda Pariza dne 18. marca in proglasitev pariške komune sta odjeknili v svetu in dobili veliko navdušenih privržencev med delavstvom in drugimi naprednimi elementi v vrsti dežel. Voditelja nemškega proletariata

August Bebel in Wilhelm Liebknecht sta javno izražala solidarnost s pariško komuno. Na shodih v Berlinu, Hamburgu in drugih velikih nemških mestih od marca do maja 1871 so delavci pozdravljali zmago pariškega proletariata ter trdili, da so pripravljeni kakorkoli podpreti njihovo komuno. Tako je bilo tudi v Veliki Britaniji, Rusiji, Italiji, Švici, Avstriji, Madžarski, Belgiji in ZDA.

Pariška komuna je naletela na solidarnost proletariata in drugih naprednih sil jugoslovanskih narodov, posebej v Sloveniji in Hrvaški. Ob tej priložnosti je treba poudariti vlogo Svetozara Markovića. Njegovi članki o pariški komuni, ki so izhajali v glasilu srbskih socialistov »Radenik« (prvi članek je izšel že aprila 1871), so po oceni sovjetskih zgodovinarjev takoj za deli Marxa in Engelsa po moči razredne analize in oceni zgodovinskega značaja dejanja pariških komunardov.

Generalni svet Internacionalne je z navdušenjem spremljal boj pariške komune. Na pobudo Marxa in Engelsa pa je organiziral mednarodno delavsko gibanje za zaščito komune. Karl Marx, ki je v dneh pariške komune živel v Londonu, je le težko zdrževal zvezo z

obkoljenim Parizom, vendar pa je skrbno spremljal delo komune, pošiljal je nasvete njenim voditeljem in branil stvar komune. »O vaši stvari sem poslal nekaj sto pisem na vse strani sveta, kjer so naše sekcije,« je pisal Marx v Pariz. V nekem pismu članom komune je Marx zahteval, naj utrdijo severni del montmartrovskih hribov, ker bi Nemci skozi svoje vrste utegnili spustiti versajsko vojsko. Dogodki so naglo potrdili Marxove domneve. Marx, ki se je navduševal nad komunardi — »Kolikšna gibčnost, kolikšna zgodovinska pobuda, kolikšno požrtvovalnost!« — je tudi napadal napake komune, zlasti pa njeno »obzirnost in velikodušnost«. Mednarodno solidarnost delavskega razreda s pariško komuno dokazujejo tudi tujci v oboroženih silah komune. V narodni straži je bilo vsega 1725 tujcev, med njimi največ Belgijcev (737) in Italijanov (215).

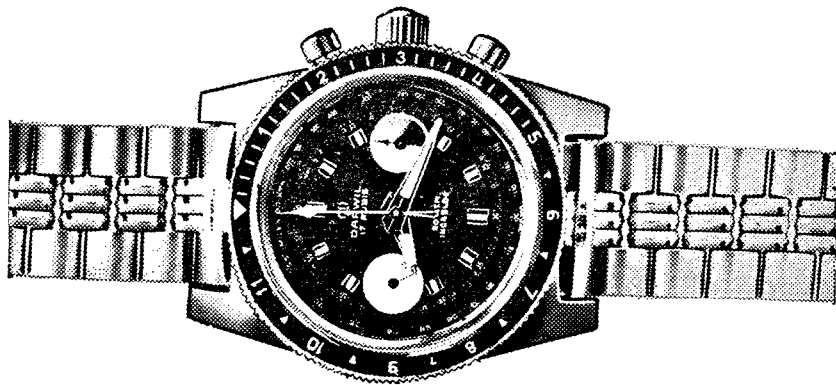
Medtem ko so člani komune razpravljali o smotnosti in politični upravičenosti za aktivno oboroženo ukrepanje zoper Versailles, se je Theiersova vlada pospešeno pripravljala za napad na Pariz. S pomočjo nemškega poveljstva, ki je izpustilo iz ujetništva okoli 100.000 francoskih vojakov, so ustanovili tako imenovano versajsko armado, ki je bila tako po številu vojakov kot po oborožitvi močnejša ob oboroženih silah komune. Že 2. aprila so tri pehotne in dve konjeniški brigadi pod poveljstvom generala Josepha Vinoya krenile v napad na Pariz. Lotile so se severo-zahodnega dela mesta, ki so ga branili štirje bataljoni narodne straže, v katerih je bilo kakšnih 4000 vojakov. Po ogorčenih bojih, v katerih so komunardi z navdušenjem in borbenostjo nadomestili številčno in oborožitveno slabost, se je versajška vojska morala zadovoljiti le z osvojitvijo Courbevoieja in Puteauxa. Po tem napadu Versajčanov so pariške množice zahtevale takojšen in odločen napad na Versailles. Poveljniki narodne straže generali Victor-Jules Bergeret, Emile-Victor Duval in Emile-Désiré Eudes so tudi predlagali napad. Vodstvo pariške komune, ki se je dotlej zadovoljevalo le z obrambnimi ukrepi, je popustilo pod pritiskom množic in poveljnikov.

Nadaljevanje prihodnjič

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK: ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II